

**Salaiset pakkokeinot ja niillä hankittujen todisteiden hyödynnettävyys
myöhemmässä siviiliprosessissa**

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Oikeusinformatiikka
Adam Huhtamäki
Kevät 2021

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Salaiset pakkokeinot ja niillä hankittujen todisteiden hyödynnettävyys myöhemmässä siviiliprosessissa

Tekijä: Adam Huhtamäki

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, oikeusinformatiikka

Työn laji: Tutkielma _X_ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: I X + 74

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Tutkielman aiheena on salaiset pakkokeinot ja niillä hankittujen todisteiden hyödynnettävyys myöhemmässä siviiliprosessissa. Tutkimusmetodi on oikeusdogmaattinen. Salaisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa säädettyjä pakkokeinoja, joita voidaan hyödyntää esitutkinnassa rikoksen selvittämiseksi. Salaisien pakkokeinojen käytölle on asetettu laissa tarkkarajaiset edellytykset. Hankitut todisteet voivat tulla hyödynnetyksi välillisesti rikosprosessia myöhemmässä siviiliprosessissa rikostuomion muodossa, jolloin rikostuomiolla ja salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla on ratkaistu rikosvastuun perustava syyllisyyskysymys. Rikostuomioon on tässä näkökulmassa päädytty salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla. Käsitteellisesti kyse on rikostuomion todistusvaikutuksesta, ei suorasta pakkokeinoilla hankittujen todisteiden hyödyntämisestä.

Oikeuskäytännöstä ja oikeudenkäymiskaaren (1734/4) 17:25:n hyödyntämiskieltosäännöksestä sekä pakkokeinolain hyödyntämiskielloista seuraa, että salaisilla pakkokeinoilla hankittu todistusaineisto on asetettava hyödyntämiskiellon alaiseksi, mikäli pakkokeinojen käytölle olevat pakkokeinolaissa säädetyt perusteet eivät ole asianmukaisesti täyttyneet. Salaisilla pakkokeinoilla hankittu todistusaineisto voi tulla hyödynnettäväksi rikosprosessin jokaisessa vaiheessa sen laajassa merkityksessä. Todistusaineistoa voidaan esittää joko asiakirjatodisteluna tai katselmuksena.

Siviiliprosessissa on mahdollista hyödyntää salaisilla pakkokeinoilla hankittua todistusaineistoa OK 17:1.1:n vapaan todistelun nojalla. Edellytyksenä on, että kyseinen aineisto on tullut laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (1999/621, JulkL) nojalla julkiseksi, ja että salaisen pakkokeinon käytöstä on tehty ilmoitus sen kohteelle. Käytännössä tallenteen muodossa olevaa aineistoa voi olla haastavaa saada haltuun ja sitä kautta hyödynnettäväksi. Sen sijaan dokumentoitua aineistoa esimerkiksi telekuunteludokumenttien muodossa on käytännössä mahdollista saada haltuun alkuperäisen tallenteen sijasta.

Asiasanat: Salaiset pakkokeinot, esitutkinta, rikosprosessi, siviiliprosessi, todistelu

SISÄLLYS

Lähteet.....	V
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset, metodi ja tavoitteet	1
1.2 Tutkimuksen rakenne ja rajaukset	4
2 Lähtökohdat ja normiperusta	8
2.1 Rikosprosessin ja siviiliprosessin välisestä suhteesta	8
2.1.1 Rikosprosessin tehtävät ja tavoitteet.....	8
2.1.2 Siviiliprosessin tehtävät ja tavoitteet	10
2.1.3 Rikos- ja siviiliprosessin välisestä oikeusvoimavaikutuksesta.....	11
2.1.4 Lainvoimaisen rikostuomion todistusvaikutuksesta myöhempään siviiliprosessiin.....	15
2.1.5 Rikosprosessissa annetun tuomion merkityksestä siviiliprosessissa	17
2.2 Salaisten pakkokeinojen lähtökohdat	18
2.3 Viranomaiset pakkokeinojen käyttäjänä	20
2.4 Salaiset pakkokeinot ja niiden käyttöä koskevat yleiset edellytykset	21
2.4.1 Telepakkokeinot	23
2.4.2 Tarkkailutyypiset keinot	23
2.5 Perus- ja ihmisoikeudet rajoittavana tekijänä salaisten pakkokeinojen käytölle ja niiden käytön laillisuusvalvonnasta.....	23
3 Salaisten pakkokeinojen käyttö ja hyödyntäminen rikosprosessissa	28
3.1 Esitutkinta ja salaisten pakkokeinojen hyödyntäminen todisteiden hankinnassa	28
3.1.1 Telepakkokeinojen hyödyntäminen.....	31
3.1.2 Tarkkailutyypisten pakkokeinojen hyödyntäminen.....	36
3.2 Todisteiden hyödyntämiskielloista.....	39
3.2.1 Oikeudenkäymiskaaren hyödyntämiskieltosäännöksestä.....	39
3.2.2 Pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevista hyödyntämiskielloista	48
3.3 Salaisilla pakkokeinoilla hankittu aineisto todisteena ja sen hyödyntäminen.....	49
4 Salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden hyödyntäminen myöhemmässä siviiliprosessissa.....	54
4.1 Salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden julkisuus ja saatavuus	54
4.2 Siviiliprosessi samojen asianosaisten välillä.....	61
4.3 Rikostuomio ja prosesseissa yhteneväinen todistelu salaisilla pakkokeinoilla hankitun todisteen osalta	64
4.4 Salaisilla pakkokeinoilla hankitun näyttöä koskevan aineiston esittäminen siviiliprosessissa	

5 Johtopäätökset 71

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Aalto, Jorma S: Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalaista. Vammala 1965.

Aalto, Jorma S: Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa. Vammala 1968.

Ellilä, Tauno: Arvostelu teoksesta Jorma S. Aalto: Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa. Lakimies 1969, s. 806–812.

Fredman, Markku: Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa ja vangitsemisesta päätettäessä. Teoksessa Ervo, Laura – Lahti, Raimo – Siro, Jukka (toim.): Perus- ja ihmisoikeudet rikosprosessissa. Helsinki 2012, s. 11–76.

Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2020. (Fredman ym. 2020).

Frände, Dan: Finsk straffprocessrätt I, Helsingfors 1999.

Frände, Dan: Finsk straffprocessrätt. Helsingfors 2009.

Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset. 5., uudistettu painos. Liettua 2017. (kirjoittaja Prosessioikeus 2017)

Gross-Spreitzer, Gabriele: Die Grenzen der telefonüberwachung nach §§ 100a, 100b stop unter Berücksichtigung der Aussageverweigerungsrechte im Strafprozess. Inauguraldissertation zur erlangung der Doktorwürde der Juristischen Fakultät der Ruprecht-Karls-Universität. Heidelberg 1987.

Hankilanoja, Arto: Poliisin salainen tiedonhankinta. Viro 2014.

Helenius, Dan – Linna, Tuula: Siviili- ja rikosprosessioikeus. Alma Talent 2021.

Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. 5., uudistettu painos. Viro 2014. (Helminen ym.)

- Hirvonen, Ari:* Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.
- Hormia, Lauri:* Todistamiskielloista rikosprosessissa I. Vammala 1978.
- Hormia, Lauri:* Todistamiskielloista rikosprosessissa II. Vammala 1979.
- Husa, Jaakko:* Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum 2008.
- Jokela, Antti:* Vesioikeuden ja yleisen alioikeuden asiallisesta toimivallasta. Vammala 1983.
- Jokela, Antti:* Oikeudenkäynti II. Saarijärvi 2002.
- Jokela, Antti:* Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III, 2. uud. painos. Talentum 2015.
- Jokela, Antti:* Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot. Oikeudenkäynti I. 3. painos. Helsinki 2016.
- Jokela, Antti:* Rikosprosessioikeus. 5. painos. Helsinki 2018.
- Lappalainen, Juha:* Vahingonkorvausvaatimuksesta rikosjutussa. Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1986.
- Lappalainen, Juha:* Siviiliprosessioikeus I. Jyväskylä 1995.
- Lappalainen, Juha:* Siviiliprosessioikeus II. Jyväskylä 2001.
- Metsäranta, Tuomas:* Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja A 38. Turku 2015.
- Pölönen, Pasi:* Salaiset pakkokeinot. Helsinki 1997.
- Pölönen, Pasi:* Henkilötodistelusta rikosprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Pölönen, Pasi:* Telepakkokeinoaineiston asianosaisjulkisuudesta. Teoksessa Ohisalo, Jussi – Tolvanen, Matti (toim.): Consilio manuque. Yhtenäinen syyttäjälaitos 10 vuotta. Joensuu 2008, s. 128–150.
- Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti:* Todistelu oikeudenkäynnissä. Tallinna 2015.
- Rautio, Jaakko – Frände, Dan:* Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Edita 2016.

Riekkinen, Juhana: Todisteiden hyödyntämiskiellot rikosprosessissa. Teoreettinen perusta ja oikeustila Suomessa. Oikeustiede – Jurisprudentia XLVII 2014.

Riekkinen, Juhana: Sähköiset todisteet rikosprosessissa. Liettua 2019.

Savela, Ari: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Alma Talent 2015.

Tapanila, Antti: Itsekriminointisuoja. Tietosanoma 2019.

Tirkkonen, Tauno: Oikeusvoimasta. Sen luonne ja subjektiivinen ulottuvaisuus Suomen siviiliprocessoikeudessa. Helsinki 1933.

Tirkkonen, Tauno: Suomen rikosprosessioikeus II. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja N:o 56. Helsinki 1953.

Tirkkonen, Tauno: Suomen rikosprosessioikeus II, (toim. Jouko Halila), 2. uud. p., Porvoo 1972.

Tolvanen, Matti – Kukkonen, Reima: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki 2011.

Virolainen, Jyrki: Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä 1998.

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. Sanoma Pro 2004.

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Helsinki 2010.

Vuorenpää, Mikko: Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Vammala 2007.

Vuorenpää, Mikko: Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Talentum 2014.

Vuorenpää, Mikko: Valittuja kysymyksiä todistusoikeudesta. Helsinki 2020.

Virallislähteet

HaVL 50/2010 vp. Hallintovaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle (HE 222/2010 vp). Helsinki 2011.

HaVM 42/2010 vp. Hallintovaliokunnan mietintö (HE 224/2010 vp). Helsinki 2011.

HE 30/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 2010.

HE 224/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Helsinki 2010.

HE 14/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. Helsinki 2013.

HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 2014.

LaVL 21/2010 vp. Lakivaliokunnan lausunto hallintovaliokunnalle (HE 224/2010 vp). Helsinki 2011.

LaVM 44/2010 vp. Lakivaliokunnan mietintö (HE 222/2010 vp). Helsinki 2011.

LaVM 19/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö (HE 46/2014 vp). Helsinki 2015.

Oikeusministeriö: Oikeudenkäynnin julkisuus yleisissä tuomioistuimissa. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:7. Helsinki 2005. (OTM 2005:7)

PeVL 66/2010 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle (HE 222/2010 vp). Helsinki 2011.

PeVL 67/2010 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallintovaliokunnalle (HE 224/2010 vp). Helsinki 2011.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1963 II 82

KKO 1996:66

KKO 2006:107

KKO 2009:80

KKO 2009:88

KKO 2011:27

KKO 2011:49

KKO 2011:58

KKO 2012:45

KKO 2014:44

KKO 2015:45

KKO 2016:96

KKO 2017:65

KKO 2019:36

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Vetter v. Ranska 31.5.2005

Bucur ja Toma v. Romania 8.1.2013

Bykov v. Venäjä 10.3.2009

Casuneanu v. Romania 16.4.2013

Draksas v. Liettua 31.7.2012

Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta 18.5.2010

Göfgen v. Saksa 1.6.2010

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe, tutkimuskysymykset, metodi ja tavoitteet

Salaiset pakkokeinot on määritelty vuonna 2011 hyväksytyssä ja vuonna 2014 voimaan tulleessa pakkokeinolaisissa (806/2011, PKL). Pakkokeinolakia on täydennetty sen voimaansaattamisesta lukien aktiivisesti. Viimeisin laajempi pakkokeinolakia koskeva uudistus on astunut voimaan 1.1.2014 alkaen, jolloin myös pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevaan 10 lukuun lisättiin uusia salaisiksi pakkokeinoiksi luokiteltuja pakkokeinoja. Salaisilla pakkokeinoilla on mahdollista hankkia merkittäviä todisteita selvittäessä rikosta, mutta niiden käyttö on hyvin tarkkaan rajoitettu. Salaisia pakkokeinoja onkin mahdollista käyttää viimesijaisina keinoina rikoksen selvittämisessä. Esitutkintaviranomaisten käyttäessä salaisia pakkokeinoja, loukataan niillä lähes aina jotakin pakkokeinojen kohteena olevan henkilön oikeushyvä, kuten yksityisyyden suojaa. Salaisista pakkokeinoista on oikeuskirjallisuudessa puhuttu aina rikosprosessin yhteydessä, mutta salaisilla pakkokeinoilla hankitun todistusaineiston hyödyntämisestä toisessa prosessilajissa ei ole tehty tutkimusta. Rikosprosessia myöhemmässä siviiliprosessissa voi olla mahdollista, että prosessin asianosaisilla voi olla syystä tai toisesta tarvetta esittää sellaista todistusaineistoa, mitä on esitetty jo aiemmassa rikosprosessissa. Mielenkiinnon kohteena onkin tässä tutkimuksessa se, voiko sellaista todistusaineistoa hyödyntää ja missä määrin, kun kyse on alun perin esitutkintaviranomaisten salaisilla pakkokeinoilla hankitusta todistusaineistosta?

Tämän tutkimuksen aiheena on salaiset pakkokeinot ja niillä hankittujen todisteiden hyödynnettävyys myöhemmässä siviiliprosessissa. Tutkimuksen pääasiallisena tutkimuskysymyksenä on selvittää *mikä on salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden oikeudellinen ja käytännöllinen merkitys hyödynnettävyyden kannalta siviiliprosessissa?* Tutkimuskysymyksen tutkimustuloksen saavuttamiseksi tulen käyttämään apukysymyksiä; *A) missä määrin salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla voi olla merkitystä siviiliprosessissa? B) Onko jotain oikeudellisia esteitä, jotka estävät pakkokeinojen hyödyntämisen riitaprosessissa? Onko käytännöllisiä esteitä? C) Missä määrin salaisia pakkokeinoilla hankitut todisteet ovat siviiliprosessissa asianosaisten saatavilla, ja miten niitä*

voidaan hyödyntää? Tulen esittämään tässä tutkielmassa nykyistä voimassa olevaa lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä tarkastelemalla ja systematisoimalla vallitsevan tilanteen rikosasiassa salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden hyödynnettävyydestä myöhemmässä siviiliprosessissa. Lähtökohtaisesti voimassa olevan ja vakiintuneen oikeuskäytännön avulla eri prosessilajien välillä ei ole sitovaa oikeusvoimavaikutusta, mutta prosessilajien välillä voi kuitenkin olla todistusvaikutus. Suhteellisen uuden salaisia pakkokeinoja koskevan lainsäädännön myötä onkin mielenkiintoista, millainen merkitys todistusvaikutuksineen salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla voi myöhemmässä riitaprosessissa olla, siitä huolimatta, että asiassa on tällöin välttämättä yhdistävänä tekijänä kaksi eri prosessilajia, rikos- ja siviiliprosessi.

Tutkittava kysymys on sikäli mielenkiintoinen, että vallitsevassa oikeusjärjestelmäsämme adheesioprosessia lukuun ottamatta, siviilioikeudelliset vaatimukset ja niiden oikeudelliset perusteet tutkitaan ja ratkaistaan riita-, eli siviiliprosessissa. Tämä tarkoittaa lukijalle käytännön tasolla sitä, että esimerkiksi rikosasiassa törkeään velallisen epärehellisyteen syylistynyt ja tuomittu vastaaja voi olla vielä rikos- ja riita-asiassa syytteeseen yhtyneelle (tai toissijaista syyteoikeutta käyttävälle) asianomistajalle siviilioikeudellisesti vahingonkorvausvelvollinen. Tällainen on mahdollista esimerkiksi talousrikosasioista seuranneista vahingonkorvausasioista siviiliprosessissa.

Edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja niitä koskeviin apukysymyksiin vastaamalla käytännöllisen lainopillisen tutkimuksen näkökulmasta, lukijan tulisi saada hyvä ja perusteltu kokonaiskuva voimassa olevasta oikeudesta suhteessa salaisten pakkokeinojen hyödyntämiseen ja käytölle myöhempään riitaprosessiin. Erityisesti mielenkiintoiseksi jää, millainen vastaus tutkimuksella saadaan siihen, millä edellytyksillä asianosaisen on mahdollista riitaprosessissa käyttää hyödykseen salaisilla pakkokeinoilla hankittuja todisteita, ja missä määrin se on mahdollista.

Oikeustieteellistä tutkimusta tehtäessä, on tarkoituksenmukaista valita sellainen tutkimusmenetelmä, eli tutkimusmetodi sen mukaan, mikä on tutkimuksen kohde ja tutkimuksen kohteen luonne.¹ Tutkimuksen kohde kanavoituu vahvasti prosessioikeuteen, rikos-oikeuteen ja oikeusinformatiikkaan. Tutkimuksen luonne on tutkimuskysymysten perus-

---

¹ Husa 2008, s. 27.

teella systematisoida voimassa olevaa oikeutta ja lainsäädäntöä, ja näiden avulla tarkastella tutkimuskysymystä läpi kahden prosessilajin ja pakkokeinosäätelyn. Tutkimuskysymyksiin vastaamalla on tarkoituksena edistää rikos- ja siviiliprosessilajien tieteellistä tutkimusta sekä samalla edistää oikeustieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneiden tietämystä prosessilajien välillä olevista kysymyksistä, jotka liittyvät varsin vähän tutkitun ja suhteellisen uuden säätelyn kohteena oleviin salaisiin pakkokeinoihin. Koska salaiset pakkokeinot linkittyvät hyvin vahvasti niiden tietoteknisyyden vuoksi oikeusinformatiikkaa koskevan tutkimuksen alueelle, on tutkielman tarkoituksena samalla edistää oikeusinformatiikkaan liittyvää tutkimusta. Mainittakoon, että Juhana Riekkisen vuonna 2019 valmistunut väitöskirja *Sähköiset todisteet rikosprosessissa*² käsittelee tutkimusta juuri em. mainittujen oikeudenalojen alueella, ja on toiminut hyvänä tieteellisenä väylänä aiheen lähdepiiriä selvittäessä ja tausta-aineistoja tutkittaessa.

Tutkimuksen kohteen ja sen luonteen vuoksi, olen valinnut tarkoituksenmukaiseksi tutkimusmetodiksi lainopillisen eli oikeusdogmaattisen lähestymistavan. Oikeustieteellisen tutkimuksen oikeusdogmaattisena tulkintatehtävänä on tulkita voimassa olevan oikeuden sisältöä, kuin myös systematisoida lainsäädäntöä. Lainopillisella tulkintatehtävällä tavoitellaan siten voimassa olevien oikeusnormien sisällön selvittämistä esittämällä niitä koskevia normi- ja tulkintakannanottoja. Normikannanotoissa on nimenomaisesti kyse siitä, mitä oikeusnormeja voimassa oleva oikeus pitää sisällään tutkimustehtävää ajatellen. Tulkintakannanotot taas sisältävät normikannanottoja, ja niillä pyritään esittämään väitteitä jonkin oikeusnormin sisällöstä.³

Tällä metodilla saavutetaan mielestäni parhaiten edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin vastaus, sillä kyse on voimassa olevan oikeuden systematisoimisesta, selvittämisestä, tulkittamisesta ja niiden perusteella tehdyistä johtopäätöksistä. Tutkielmassa tehdessäni tutkimusta oikeusdogmaattista tutkimusmetodia käyttäen, tulen käyttämään erityisesti *käytännöllistä lainoppia*, eli tulkintatiedettä, joka tulkitsee normeja ja esittää normien tulkintasuosituksia.⁴ Käytännöllistä lainoppia apuna käyttäen tulen yhtäältä arvioimaan eri prosessisääntöjä ja prosessiperiaatteita, kuin myös kansainvälisesti tunnustettuja ihmis- ja perusoikeuksia systematisoidessani ja tulkitessani voimassa olevaa oikeutta. Tämä tulee

---

² Riekkinen 2019.

³ Hirvonen 2011, s. 21–23.

⁴ Hirvonen 2011, s. 25.

tarpeen muun muassa siitä syystä, että rikoksesta epäillylle on turvattava etenkin esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä tietyt kansainvälisesti tunnustetut ihmis- ja perusoikeudet, joista keskeisin on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa oleva säännös, jonka tavoitteena on turvata asianosaiselle oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

1.2 Tutkimuksen rakenne ja rajaukset

Tutkimustuloksen saavuttamiseksi valitsemillani tutkimusmetodeilla, olen katsonut tarkoituksenmukaisesti jakaa tutkielma viiteen (5) päälukuun. Tämän tutkimuksen aihetta, tutkimuskysymyksiä, metodologia, tavoitteita, rakennetta ja rajoituksia koskevan ensimmäisen pääluvun jälkeen tutkielman *toisessa* luvussa johdatetaan lukija tutkimuksen kohteen lähtökohtiin ja normiperustaan. Toisen pääluvun tarkoituksena on ensinnäkin, että lukija tuntee tutkielmassa olevat lähtökohdat rikosprosessin ja siviiliproessin suhteesta, ymmärtääkseen problematiikan rikosprosessissa käytettävien salaisten pakkokeinojen mahdollisesta hyödyntämisestä siviiliprosessissa. Toiseksi, lukijalle esitetään salaisten pakkokeinojen lähtökohdat, jolloin tarkastelen sitä, mitkä viranomaiset ovat oikeutettuja pakkokeinojen käyttäjiä, ja mikä on tutkielman kannalta keskeinen lainsäädäntö, miten salaisten pakkokeinojen sisältö muodostuu, ja miten laillisuusvalvonta näihin kohdistuu.

Kolmannessa luvussa esitetään lukijalle salaisten pakkokeinojen käytön erityiset edellytykset ja niitä rajoittavat pakkokeinolain hyödyntämiskieltosäännökset sekä oikeudenkäymiskaaren (1734/4, OK) todiste- ja hyödyntämiskieltosäännökset. Tässä luvussa esitetään myös, miten salaisilla pakkokeinoilla todisteita hankitaan, ja miten ne päätyvät osaksi todistusaineistoa rikosoikeudenkäyntiä varten. Näiden teoreettisten lukujen tarkoituksena on pohjustaa aihepiiriä ja siihen liittyvää ongelmakenttää ja siten toimia myöhempien, analyysiä sisältävien lukujen pohjustuksena.

Neljännessä luvussa käsittelen edellisten lukujen pohjalta salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden julkisuutta ja saatavuutta siviiliproessia varten. Esittelen, miksi siviiliproessi voisi hypoteettisesti tulla kyseeseen samojen asianosaisten välille, kuin rikosprosessissa. Tässä luvussa tulen selvittämään, miten rikostuomiota ja prosesseissa yhteneväistä todistelua salaisilla pakkokeinoilla hankitun todisteen osalta voidaan hyödyntää siviiliproessissa. Lisäksi hyödynnettävyyttä selvitetään tämän jälkeen vielä salaisilla pakkokeinoilla hankitun yksittäisen todisteen osalta, siinä tilanteessa, kun asianosainen

pitää tarkoituksenmukaisempana esittää salaisella pakkokeinolla hankittua todistusaineis-
toa ilman rikostuomion hyödyntämistä todisteena. Neljäs luku on siten tutkielman kan-
nalta mielenkiintoisin luku, jossa on selvitetty sitä, mitä tutkielmassa käytetty lähdeai-
neisto ja voimassa oleva oikeus yhdessä tutkielmassa käytetyn tutkimusmetodin kanssa
on saavuttanut. Tarkoituksenmukaista olisi, että tämän osuuden jälkeen lukijalle on muo-
dostunut asianmukaisesti perusteltu juridinen käsitys siitä, mikä tämän tutkimuksen va-
lossa on salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden oikeudellinen ja käytännöllinen
merkitys myöhemmässä siviiliprosessissa, ja onko salaisilla pakkokeinoilla hankittua to-
distetta tai rikostuomiota (jossa salaista pakkokeinoa on hyödynnetty), mahdollista hyö-
dyntää siviiliprosessissa.

Viidennessä johtopäätösluvussa nivotaan tutkielma yhteen, esitetään lyhyesti tutkiel-
massa esitetyt tutkimustavoitteet ja kuinka tavoitteissa on onnistuttu sekä esitetään tutki-
muksessa saavutetut tutkimustulokset ja käsitellään tutkimustuloksen merkitystä tutkiel-
man aihepiirin ongelmakentässä.

Tästä tutkielmasta on rajattu pois *adheesioprosessin* tarkastelu. Adheesioprosessin tar-
kastelu on rajattu tutkielmasta pois sillä perusteella, että adheesioprosessissa on mahdol-
lista esittää riita-asian omainen vahingonkorvausvaatimus *liitännäisvaatimuksena* rikos-
prosessissa, eikä lähtökohtaisesti tällöin ole myöhemmälle riitaprosessille enää luonnol-
lisesti tarvetta, sillä riitaprosessiin kuuluva vaatimus käsitellään osana rikosprosessia.

Toisena rajauksena tutkimuksessa rajaan prosessilajien välisen tarkastelun keskittymään
rikosprosessista nimenomaan oikeudenkäymiskaassa säädettyyn, laajoihin riita-asioi-
hin (OK 5:2), jolloin summaariset, eli suppeat riita-asiat (OK 5:3) jätetään tutkimuksen
ulkopuolelle. Rajaus on tutkimusta palveleva siitä syystä, että summaariset riita-asiat ovat
lähtökohtaisesti riidattomia, joilla peritään esimerkiksi riidattomia saatavia oikeudenkäy-
miskaassa säännellyn yksipuolisen tuomion keinoin. Prosessilajien välillä olevien ky-
symysten tarkastelun pysyessä laajoissa riita-asioissa ja niihin ulottuvissa oikeusongel-
missa, todennäköisesti oikeusoppineen asemassa olevan lukijan on helpompi saada vas-
taus kysymyksiin, mitä lukijalle käytännön työssä voi mahdollisesti myös esiintyä.

Kolmantena rajauksena rajaan pois vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen tarkastelun,
sillä tutkimuksen tarkoituksena on selvittää salaisten pakkokeinojen käyttöä todisteiden

hankinnassa, jolloin henkilöön kohdistuvat pakkokeinot ja niiden tarkastelu ei tue tutkimuksen tavoitteita ja tarkoitusta.

Neljäntenä, ja erityisen merkityksellisenä rajauksena aiheen kannalta rajaan pakkokeinoihin kohdistuvan tarkastelun tässä tutkielmassa pääasiassa pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen tutkimiseen. Tämä rajaus johtuu yksinomaan tutkimuksen luonteesta, salaisiin pakkokeinoihin kohdistuvan suhteellisen uuden lainsäädännön ja sitä koskevan vähäisen tutkimuksen ohella. Salaisiin pakkokeinoihin liittyen on tehty jo aiemminkin tutkimusta, ja täydentävää kokonaiskuvaa uudistetusta pakkokeinolainsäädännöstä saa Metsärannan väitöskirjasta, Fredman ym. kirjoittamasta esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevasta yleisesityksestä sekä Hankilanojan poliisin salaista tiedonhankintaa koskevasta teoksesta. Mainitsemisen arvoinen on myös Pölösen vuoden 1997 teos, joka koskee nimenomaisesti salaisia pakkokeinoja.⁵

Viidentenä rajauksena, rajaan pois PKL 10 luvun 27-38:ssä säännellyt *erityiset salaiset pakkokeinot* tutkimusekonomisista syistä. Erityiset salaiset pakkokeinot ovat luonteeltaan salaisten pakkokeinojen systematiikassa sellaisia pakkokeinoja, joita käytetään hyödyksi yleisesti järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa tai muutoin suurten rikoskokonaisuuksien tutkinnassa. Lisäksi näitä pakkokeinoja käytetään yleensä erityisesti huumausainerikoskokonaisuuksien tutkinnassa. Tutkimuksen luonteen keskittyessä salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen hyödynnettävyyteen myöhemmässä siviiliprosessissa, on mielestäni selkää rajata pois erityiset salaiset pakkokeinot, niiden keskittyessä suurempiin rikoskokonaisuuksiin. Tällaisissa kokonaisuuksissa on hypoteettisesti vaikea ajatella, että rikosprosessia myöhempi siviiliprosessi kohdistuisi samoihin asianosaisiin, sillä tällaisissa rikoskokonaisuuksissa on tunnusomaista, että prosessissa on monia oikeussubjekteja eri rikoskokonaisuuden muodostavista portaista, ja itse todistelu salaisilla pakkokeinoilla hankitulla todisteella voi olla siviiliprosessissa käytännössä hankalaa todisteen saatavuuden ja oikeusturvanäkökohtien takia.

Kuudes rajaus koskee pakkokeinoja käyttäviä viranomaisia siltä osin, että tässä tutkielmassa tarkastelun kohteeksi olen valinnut, myöskin tutkimusekonomisista syistä tarkastelun koskemaan ainoastaan yleisiä esitutkinaviranomaisia pakkokeinojen käyttäjinä, jät-

---

⁵ Ks. Metsäranta 2015, Fredman ym. 2020, Hankilanoja 2014 ja Pölönen 1997.

täen tarkastelun ulkopuolelle erityiset esitutkintaviranomaiset. Koska tutkielman pääasiallisena tarkoituksena on tarkastella salaisilla pakkokeinoilla hankitun todisteen hyödynnettävyyttä, ei tutkimukselle saada sellaista lisäarvoa, jos tarkasteltaisiin kaikkia mahdollisia esitutkintaviranomaisia pakkokeinojen käyttäjinä. Todistetta hyödynnettäessä mielenkiinnon kohteena oleva problematiikka kohdistuu todisteen saatavuuteen ja julkiseksi tuloon, eikä tarkastelun ulottaminen siten myös erityisiin esitutkintaviranomaisiin vaikuta näiden osalta asettamieni tutkimustulosten saavuttamista. Kattavamman kokonaiskuvan saamiseksi salaisiin pakkokeinoihin liittyen, on kuitenkin suositeltavaa vilkaista ainakin *Metsärannan, Fredman ym, ja Hankilanojan salaisia pakkokeinoja* käsittelevät teokset.⁶

---

⁶ Ks. Metsäranta 2015, Fredman ym. 2020, Hankilanoja 2014.

2 Lähtökohdat ja normiperusta

2.1 Rikosprosessin ja siviiliproessin välisestä suhteesta

Rikos- ja siviiliproessissa on kyse oikeudenkäymiskaassa (1734/4, OK) tarkoitetusta menettelystä, jolla ratkaistaan - prosessin kohteesta riippuen – kysymys siitä, onko käsillä olevassa asiassa rikos- tai siviilioikeudellista vastuuta väitetyn rikoksen tai siviilioikeudellisen oikeudenloukkauksen seurauksena. Rikosprosessissa ratkaistaan vastaajan rikos-oikeudellinen vastuukysymys väitetyn rikoksen seurauksena ja vahvistetaan tai kumotaan ne toimenpiteet, joihin näytetyn rikoksen johdosta on ryhdyttävä.⁷ Siviiliproessissa menettelyn kohteena on oikeussuojan antaminen yksityisoikeudellisten intressien hyväksi, eli kysymys on virallismenettelystä, jossa ratkaistaan asianosaisten välillä ollut yksityisoikeudellinen riita.⁸

Koska rikos- ja siviiliproessi ovat prosessioikeuteen kuuluvia, eri tehtäviä ja tavoitteita edistäviä prosessilajeja, on tämän tutkielman kannalta tarpeen käydä läpi näiden prosessilajien suhdetta, jotta tutkielmassa päästään asianmukaisesti tutkimustavoitteisiin tutkittaessa rikosprosessiin linkittyvien salaisten pakkokeinojen hyödyntämistä myöhemmässä siviiliproessissa. Tarkoituksena on siten tehdä selkoa rikosprosessin merkityksestä myöhempään siviiliproessiin nähden ja selvittää, mitä mahdollisuuksia/esteitä prosessilajien väliset erot pitävät sisällään tutkimuksen problematiikan kannalta.

2.1.1 Rikosprosessin tehtävät ja tavoitteet

Rikosprosessissa on kyse rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta. Suppeassa mielessä rikosprosessilla tarkoitetaan prosessia, joka ymmärretään itse rikosasiaa koskevana oikeudenkäyntinä, jossa on tarkoitus ratkaista se oikeudellinen kysymys, onko rikosasiassa oleva syytetty osapuoli tuomittava rikosoikeudelliseen vastuuseen väitetyn rikoksen seurauksena, ja millaiset toimenpiteet rikosasiaa käsittelevä tuomioistuin voi tapahtuneen rikoksen seurauksena vahvistaa täytäntöön pantavaksi rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi.⁹ Laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (1997/689, ROL) tuomio on siten joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava (ROL 11:4.1).

---

⁷ Ks. esim. Jokela 2016, s. 48 ja Lappalainen 1986, s. 1–2.

⁸ Ks. esim. Jokela 2016, s. 48 ja Lappalainen 1995, s. 10.

⁹ Ks. esim. Aalto 1965, s. 1, Jokela 2016, s. 48 ja Jokela 2018, s. 8.

Rikosprosessi käsitteenä laajassa merkityksessä, jona myös rikosprosessi on tässä tutkielmassa ymmärrettävä, tarkoittaa edellä kuvatusta laajemmin rikosprosessia, joka on lailla säänneltyä menettelyä, jossa tutkitaan ja ratkaistaan yhdessä prosessiin kuuluvan esitutinnan ja sen perusteella tehtävän syyttäjän syyteharkinnan seurauksena kysymys siitä, onko aihetta asettaa rikoksesta epäilty rikosoikeudelliseen vastuuseen väitetyn rikoksen seurauksena.¹⁰ Rikosprosessi kokonaisuutena koostuu siten neljästä eri päävaiheesta; *esitutinnasta, syyteharkinnasta, oikeudenkäynnistä tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpanosta*.¹¹

Rikosprosessin pääasiallisena tehtävänä on rikosvastuun toteuttaminen (rikosentorjuntafunktio), unohtamatta yksilön oikeusturvaa (oikeusturvafunktio).¹² Rikosvastuuta ei voida toteuttaa ottamatta asianmukaisesti huomioon yksilön oikeusturvaa, sillä myös rikoksesta epäillyllä ja syytetyllä tulee olla oikeus saada rikosvastuusta seuraava seuraamus toteutetuksi oikeudenmukaisesti.

Rikosprosessia koskevassa oikeuskirjallisuudessa on esitetty eriäviä näkemyksiä siitä, onko rikosvastuun toteuttamisessa ja oikeusturvasta huolehtimisessa keskenään ristiriitaisia tavoitteita.¹³ Prosessi rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi saa alkunsa jo rikoksen tutkintavaiheessa, jolloin myös oikeusturvasta huolehtiminen ja sen asianmukainen toteuttaminen saa yhtä lailla alkunsa tutkintavaiheesta alkaen. Esimerkiksi ihmisoikeuksista jo seuraa, ettei yksilölle kuuluvia ihmisoikeuksia saa missään vaiheessa prosessia loukata tai tarpeettomalla tavalla vaarantaa.

Rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä on sekä rikosvastuun toteuttamisella että yksilön oikeusturvan toteuttamisella samantasoiseksi katsottava painoarvo, mutta harkittaessa syytetyille langetettavaa tuomiota, on asianosaisten oikeusturva asetettava etusijalle.¹⁴

Rikosprosessin tehtäviä tulkittaessa huomionarvoista on pitää mielessä menettelyllinen eli prosessuaalinen oikeudenmukaisuus -vaatimus, millä tarkoitetaan sitä, että prosessin

---

¹⁰ Jokela 2016, s. 48 ja Jokela 2018, s. 9.

¹¹ Jokela 2018, s. 8.

¹² Jokela 2018, s. 10.

¹³ Ks. Esim. Frände 2009, s. 30–31, Jokela 2018, s. 9–11, Virolainen 1998, s. 10–11.

¹⁴ Jokela 2016, s. 28.

jokaisessa vaiheessa tulee ottaa huomioon oikeusvaltion tunnusmerkkeihin kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset yhdessä prosessin tarkoituksenmukaisuuden ja aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamiseksi.¹⁵

2.1.2 Siviiliprosessin tehtävät ja tavoitteet

Siviiliprosessin pääasiallisina tavoitteina on oikeudellisen menettelyn keinoin ratkaista oikeuskysymys yksityisoikeudellisista riidoista, jotka perustuvat oikeussuojan antamiseen välittömästi yksityisoikeudellisten intressien hyväksi.¹⁶ Siviiliprosessin näkökulmasta siviiliprosessin on tarkoitus yhtäältä antaa ensinnäkin oikeussuojaa (oikeussuoja-funktio) ja, toiseksi ratkaista oikeusriitoja (ratkaisufunktio). Yksinkertaistetusti siviiliprosessissa on kyse yksityisoikeudellisen oikeussuojan toteuttamisesta kanteella, jonka oikeudellisten perusteiden paikkansa pitävyys ja niiden takia esitetyt vaatimukset ratkaistaan oikeudenkäynnissä asianosaisten välillä olevan riidan ratkaisemiseksi.

Jokela on ilmaissut osuvasti siviiliprosessin luonteelle kuuluvan tehtävän ja tarkoituksen prosessitoimien tarpeelle asianosaisten näkökulmasta. Jokela katsoo prosessitoimien olevan tarpeellisia erityisesti siitä syystä, että aineellisen oikeuden ja totuuden selvittämiseksi ristiriitatilanteissa, on siviiliprosessin tehtävänä ratkaista yksityisoikeudellinen riita. Prosessitoimet tulisi nähdä nimenomaan tarpeellisina aineellisen oikeuden vuoksi, eikä niinkään asianosaisten itsensä vuoksi.¹⁷

Kun tuomioistuin on ratkaissut siviiliprosessin kohteena olevan kysymyksen, ohjaa se samalla lainkäyttöä, mitä kutsutaan myös ohjausfunktioiksi. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että riita- ja rikosprosessissa ohjausfunktioilla on molemmissa yhtä suuri vaikutus.¹⁸

Siviiliprosessin oikeudenkäynti muodostuu kahdesta päävaiheesta, jolloin ensimmäisenä vaiheessa toimii valmistelu riita-asian oikeudenkäynnin toista vaihetta varten, eli pääkäsittelyä varten. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kronologisesti sekä rikos- että riitaprosessi voidaan jakaa kolmeen pääosaan, jotka ovat *käsittelyvaihe, tuomitsemisvaihe ja täytäntöönpanovaihe*.¹⁹ Vertaamalla riita- ja rikosprosessin kulkua kokonaisuutena

---

¹⁵ Jokela 2018, s. 9–11. Ks. oikeudenmukaisuus -periaatteesta enemmän. esim. Vuorenpää 2007, s. 81–84.

¹⁶ Jokela 2016, s. 47–48. Ks. myös esim. Lappalainen 1995, s. 10.

¹⁷ Jokela 2016, s. 27.

¹⁸ Jokela 2016, 28.

¹⁹ Jokela 2016, s. 48–49.

yhdessä sen vaiheiden kanssa, on sekä riita- että rikosprosessissa em. vaiheet sillä erotuksella, että rikosprosessiin katsotaan kuuluvaksi vielä esitutkinta ja syyteharkinta.

Sekä rikos- että riitaprosessi ja laajemmin myös prosessioikeus kokonaisuudessaan tulisi ymmärtää laajemmin yhteiskuntaa palvelevana, ihmisten oikeusturvan merkittävänä taakkeena, jolla toteutetaan oikeusvaltiolle, ja jokaiselle yksilölle kuuluvia oikeusvaltiolle kuuluvia periaatteita ja yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Rikos- ja riitaprosessin tarkoitus päämäärät ovat hyvin samankaltaisia, vaikka toisessa sovelletaan rikosoikeutta ja toisessa yksityisoikeutta. Jokela katsoo, että rikosprosessissa rikosvastuun toteuttaminen on hyvin läheisessä yhteydessä siviiliprosessin ratkaisufunktion, eli oikeusriitojen ratkaisemiseen, kuin myös rikosprosessin oikeusturvafunktion samankaltaisella yhteydellä suhteessa riitaprosessin oikeussuojafunktion.²⁰ Prosessilajien tarkoitus on siten samankaltainen, mutta prosessilajien kohteena oleva oikeuskysymys ja sen ratkaiseminen on luonteeltaan erilainen. Toisessa päämääränä on toteuttaa käytännössä rikosvastuu, ja toisessa ratkaista siviilioikeudellinen oikeusriita.

2.1.3 Rikos- ja siviiliprosessin välisestä oikeusvoimavaikutuksesta

Rikos- ja siviiliprosessit ovat edellä kuvatuilta tehtäviltä ja tavoitteiltaan hyvin samankaltaisia, sillä molemmissa tavoitteena on vastuun – rikos- tai siviilioikeudellisen – toteuttaminen sekä oikeusturva- ja oikeussuojan turvaaminen. Rikosprosessin keinoin selvitetään rikosoikeutta soveltaen vastuukysymys, ja riitaprosessissa taas siviilioikeutta soveltaen.

Rikos- ja riitaprosessin välisessä suhteessa, ja niiden välisestä merkityksestä, etenkin oikeusvoimavaikutuksesta ja todistusvaikutuksesta on ollut suomalaisessa oikeustieteellisessä oikeuskirjallisuudessa jo vanhastaan paljon eri näkemyksiä ja tulkintoja. Esimerkiksi Tauno Tirkkonen on tutkinut jo vuonna 1933 valmistuneessa väitöskirjassa oikeusvoiman luonnetta ja sen subjektiivista ulottuvuutta siviiliprosessissa²¹. Mainittakoon myös Jorma S. Aallon tutkimus rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa vuodelta 1968.²²

---

²⁰ Jokela 2016, 28–29.

²¹ Ks. Tirkkonen 1933.

²² Ks. Aalto 1968.

Oikeusvoimaongelma on näyttäytynyt pääsääntöisesti positiivisen oikeusvoimavaikutuksen tulkitsemisessa ja sen vaikutusulottuvuuksista prosessilajien välillä. Oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuus onkin mielenkiintoinen silloin, kun rikosprosessia seuraavassa myöhemmässä riitaprosessissa on edelleen vastakkain samat asianosaiset. Kysymys positiivisen oikeusvoimavaikutuksen problematiikasta tulee riitaprosessissa esille erityisesti, kun siviiliprosessissa arvioidaan tuottamuskysymystä ja esille nousee kysymys, missä määrin aiemmassa rikostuomiossa tehtyä kannanottoa syyllisyyskysymykseen, voidaan ottaa huomioon siviiliprosessin tuottamuskysymystä ratkaistaessa.²³

Prosessioikeudellisessa oikeuskirjallisuudessa on vielä 1960-luvulla omaksuttu tulkinta rikos- ja riitaprosessin välisestä suhteesta ja niiden välillä olevasta positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta. Vanhan tulkinnan mukaan rikosvastuun syyllisyyskysymyksen ratkaisu tuomiolla katsottiin sitovaksi, jos myöhemmässä riitaprosessissa ajettiin yksityisoikeudellisia vaatimuksia, jotka perustuivat rikosprosessissa ratkaistuun rikolliseen tekkoon.²⁴ Tämä tarkoitti sitä, että siviiliprosessissa vastaajalla ei ollut mahdollisuutta riitauttaa seikkaa, minkä perustella vastaajalta vaadittiin yksityisoikeudellista vahingonkorvausta, sillä jo rikosprosessissa tahalliseksi katsottua tekoa pidettiin oikeusvoimaisena riitaprosessiin nähden.²⁵

Myöhemmässä oikeuskirjallisuudessa em. prosessilajien välillä olevasta positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta on sekä oikeuskirjallisuudessa että oikeuskäytännössä pidetty vallitsevana kantana, että rikosprosessissa annetulla rikostuomiolla ei olisi oikeusvoimavaikutusta myöhempään riitaprosessiin nähden,²⁶ jolloin myös verrattuna vanhaan tulkintaan, on vastaajalla tosiasialliset mahdollisuudet riitauttaa rikosprosessissa ratkaistu kanta syyllisyyskysymykseen.²⁷

Tuomioiden oikeusvoimavaikutuksesta ei ole kuitenkaan säännöksiä voimassa olevassa lainsäädännössä. Vastoin nykyisessä oikeuskirjallisuudessa vallitsevaa tulkintaa positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta, Jokela katsoo, että tuomioistuimella on oltava (ja Jokelan tulkinnan mukaan myös onkin) harkintavalta siihen seikkaan, onko aikaisemmassa

---

²³ Prosessioikeus 2017, s. 796.

²⁴ Tirkkonen 1972, s. 455. Ks. myös. Aalto 1968.

²⁵ Prosessioikeus 2017, s. 796–797.

²⁶ Ks. esim. Ellilä 1969, s. 808–810, Lappalainen 1986, s. 453–455, Frände 1999, s. 424–425 ja Lappalainen 2001, s. 466–467.

²⁷ Ks. KKO 1963 II 82, jossa riitaprosessissa oleva tuottamuskysymys voitiin ottaa tutkittavaksi siitä huolimatta, että tuottamuskysymys oli jo ratkaistu aiemmassa rikosprosessissa.

rikosprosessissa annetulle rikostuomiolle annettava myöhemmässä siviiliprosessissa 1) *positiivinen oikeusvoimavaikutus*, 2) *vahva todistusvaikutus* vai 3) *tavallinen todistusvaikutus*. Tällöin tuomioistuimen tulisi harkinnassaan ottaa huomioon muun muassa, onko myöhemmässä riitaprosessissa esitetty aikaisempaan rikosprosessiin nähden sellaista uutta selvitystä, jota ei ole esitetty tai sillä ei ole ollut vaikutusta jo käsitellyn rikosasian ratkaisemisessa. Jokela jakaa käsityksen, jonka mukaan, jos aikaisempi oikeudenkäyntimenettely on ollut asianmukainen eikä siinä annetun tuomion luotettavuutta ole syytä epäillä, olisi tarkoituksenmukaista, että positiivinen oikeusvoimavaikutus myönnettäisiin ilman todistajien kuulemista uudelleen samasta asiasta.²⁸

Kysymys oikeusvoimavaikutuksen ja todistusvaikutuksen välisestä rajanvedosta onkin lähinnä periaatteellinen, kun arvioidaan aiemman rikosprosessin merkitystä myöhempään siviiliprosessiin, sillä rikostuomiolle annettu todistusvaikutus voi tosiallisesti olla, tapauksen erityispiirteistä riippuen, *de facto* positiivisesti oikeusvoimavaikutteinen esimerkiksi tilanteessa, jossa todistelua on samasta asiasta jo esitetty syyllisyyskysymystä ratkaistaessa rikosprosessissa, ja tuomion todistusvaikutus voi olla niin vahva, että lopputulos on sama, olipa sitten kysymys todistusvaikutuksesta tai positiivisestä oikeusvoimavaikutuksesta.²⁹ Todistusvaikutus liittyy aina tuomioon, ja onkin selvempää ymmärtää todistusvaikutus nimenomaan tuomion todistusvaikutuksena. Tällä tarkoitetaan sitä, että myöhemmässä prosessissa tuomari voi ottaa todistusharkintansa kautta aiemmassa prosessissa tuomioon johtaneet tosiseikat, ja näillä tosiseikoilla on olennainen merkitys myös myöhemmässä prosessissa olevien tosiseikkojen kannalta.³⁰

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä on otettu kantaa positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ja todistusvaikutuksen väliseen rajanvetoon. Ratkaisusta käy ilmi edellä kuvattu problematiikka positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ja todistusvaikutuksen välisestä rajanvedosta. Tapauksessa on katsottu, että siviiliprosessissa on perusteltua arvioida rikosprosessissa annetun tuomion sitovuutta tapauskohtaisesti, mutta kyseisen tuomion vaiku-

---

²⁸ Jokela 2015, s. 600–601 ja, Jokela 1983 s. 520–521.

²⁹ Prosessioikeus 2017, s. 767–768.

³⁰ Jokela 2015, s. 567.

tusta on silti pidetty ainoastaan todistusvaikutuksen käsitteen alle menevänä vaikutuksena. Tosiasiassa todistusvaikutus oli katsottu tapauksessa niin vahvaksi, ettei myöhemmässä siviiliprosessissa otettu vastaan muuta todistelua syyksilukemisen perusteista.³¹

KKO: 2011:58: *Tapauksessa oli kysymys siitä, mikä merkitys rikosprosessissa annetulle oikeusvoiman saavuttaneelle tuomiolle oli annettava käsiteltäessä myöhemmässä siviiliprosessissa ollutta vahingonkorvausvaatimusta, sekä siitä, tuliko kärjäoikeuden ja hovioikeuden ottaa vastaan vastaajien uutta, siviiliprosessissa tarjoamaa todistelua koskien syyksilukemisen ja vahingonkorvausvaatimuksen perustetta. Tapauksessa oli kyse myös siitä, miten veropetokseen syyllistyneen vahingonkorvausvelvollisuus määräytyi valtiota kohtaan. Tapaus lähti liikkeelle siitä, että kärjäoikeus oli toimittamansa pääkäsittelyn jälkeen, jossa käsiteltiin törkeitä veropetoksia, erottanut valtion esittämän vahingonkorvausvaatimuksen käsiteltäväksi erikseen riita-asiain oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä ROL 3:3:n nojalla. (Ään.)*

KKO päätyi siihen lopputulokseen, että riitaprosessia edeltäneen rikosprosessissa annetun rikostuomion todistusvaikutus on yleisesti *erittäin vahva*. KKO katsoi perusteltuna, että tässä tapauksessa ei ollut aihetta epäillä rikosprosessin asianmukaisuutta tai prosessissa annetun tuomion luotettavuutta, ja että kyseistä rikostuomion *todistusvaikutusta* voitiin erikseen käsiteltävässä siviiliprosessissa pitää vahvana. Yhtä lailla KKO katsoi myös, ettei ollut tarpeellista ottaa enää vastaan todisteita seikoista, jotka oli jo rikostuomioon johtaneessa rikosprosessissa katsottu selvitettyiksi. KKO päätyi tuomion perusteluissaan siihen, että toisessa prosessilajissa käytävässä oikeudenkäyntimenettelyssä on perusteltua punnita tapauskohtaisesti, missä määrin rikosprosessissa annettu tuomio on sitova.

Äänestyksessä eri mieltä olevat olivat sitä mieltä, että rikostuomiolle annettu todistusvaikutus oli jo niin vahvaluonteinen, että se vastasi sitovuudeltaan positiivista oikeusvoima vaikutusta sillä perusteella, että tuomion todistusvaikutus ei pääsääntöisesti estä todistelun esittämistä myöhemmässä toisen prosessilajin prosessissa, ja että aiemman tuomion merkitystä tulisi arvioida yhdessä muun esitettävän todistelun ohella.

---

³¹ Jokela 2015, s. 601–602.

Jokela on arvioinut kyseistä KKO:n antamaa ratkaisua ja päätenyt siihen lopputulokseen, että tuomiosta ilmenee positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ja (hyvin) vahvan todistusvaikutuksen eron olevan tässä tapauksessa käytännössä tulkitsijasta kiinni, sillä rikostuomion sitova ja uuden todistelun estävä vaikutus on *de facto* loppupeleissä vaikutuksiltaan sama silloin, kun siviiliprosessia edeltäneen oikeusvoimaisen rikostuomion asianmukaisuus ja luotettavuus on sillä tasolla, että sitä ei ole tarpeellista epäillä eikä sitä myöten poiketa tuomiossa selvitetystä.³²

Nykyisen oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden valossa on tässä tutkielmassa kuitenkin aiheellista pidättäytyä siinä lähtökohdassa, että rikosprosessissa lainvoiman saavuttaneeseen rikostuomioon ja siinä ratkaistuun syyllisyyskysymykseen ei tule antaa positiivista oikeusvoimavaikutusta, vaan asia on ymmärrettävä todistusvaikutuksen käsitteen alle menevästä vaikutuksesta näiden kahden prosessilajien välillä. Huomionarvoista kuitenkin on, että nykyisessä voimassa olevassa lainsäädännössä positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta ei ole säännöksiä, ja vahvan todistusvaikutuksen ja positiivisen oikeusvoimavaikutuksen rajanveto *de facto* on tällaisissa tilanteissa vähintäänkin erilaisia tukintoja herättävä kysymys.

Positiivisen oikeusvoimavaikutuksen sitomattomuuden ymmärtäminen myöhemmässä siviiliprosessissa on periaatteellisesti tärkeä ymmärtää oikeusturvaa palvelevana tekijänä sillä, kun positiivista oikeusvoimaa ei rikostuomiosta siviiliprosessiin omaksuta, voidaan siviiliprosessissa ottaa vapaasti uutta aineistoa huomioon tarvitsematta hakea rikostuomion purkamista sillä perusteella, että syyllisyyskysymystä arvioitaisiin rikostuomiosta poiketen.³³

2.1.4 Lainvoimaisen rikostuomion todistusvaikutuksesta myöhempään siviiliprosessiin

Positiivinen oikeusvoimavaikutus ja todistusvaikutus on ymmärrettävä eri tavoitteita palvelevina käsitteinä, kun ensimmäisellä tarkoitetaan sitä, missä määrin ensin käydyssä rikosprosessissa annettu lopputulos on otettava huomioon sitovana ennakkokannanottona, eli uuden ratkaisun lähtökohtana, ja todistusvaikutuksella taas tarkoitetaan sitä, mikä

---

³² Jokela 2015, s. 602.

³³ Lappalainen 2001, s. 466.

merkitys on annettava tuomion sisällölle todisteena rikosprosessia seuraavassa myöhemmässä siviiliprosessissa.³⁴

Vaikka nykyisin ja etenkin tässä tutkielmassa pidetään lähtökohtana, että rikostuomiolla ei ole oikeusvoimavaikutusta sitä seuraavassa myöhemmässä siviiliprosessissa, voidaan rikostuomio ottaa huomioon todistusvaikutuksena.³⁵ Rikostuomiota seuraavassa myöhemmässä siviiliprosessissa yksityisoikeudellista vaatimusta koskevana merkittävänä kysymyksenä on se, millainen näyttö rikostuomiolle voidaan antaa silloin, kuin yksityisoikeudellinen vaatimus perustuu samaan tapahtumainkulkuun kuin rikosprosessissa esitettyjen vaatimusten, ja näiden vaatimusten perusteena olevan tapahtumainkulun perusteella ratkaistu syyllisyyskysymys.

Lappalainen on väitöskirjassaan pitänyt keinotekoisena sitä, että rikosprosessin lopputuloksena annettua rikostuomiota voitaisiin pitää ennakkokysymyksenä esimerkiksi samaan tapahtumainkulkuun perustuvassa siviiliprosessissa, jossa ratkaistaan vahingonkorvausasia³⁶, mutta vaikka rikostuomiota ei voida katsoa sitovaksi myöhempään siviiliprosessiin nähden, voidaan rikostuomiota arvioida siviiliprosessissa todisteena vaikuttavana seikkana, jolloin rikostuomio luokiteltaisiin tällöin siviiliprosessissa huomioon otettavaksi todistustositteiksi.³⁷

Tosiallisesti voidaan katsoa, että rikostuomiolla on todistusvaikutuksen kautta tapauksen yksityiskohdista riippuen merkittävä rooli myöhempään siviiliprosessiin nähden, mutta vaikutuksen viimekätinen merkitys on tietysti riippuvainen siitä, millaisen painoarvon ja merkityksen käsillä olevaan asiaan tuomari päätyy antamaan vapaan todistusteorian ja vapaan todistusharkinnan myötä.

Kun prosessissa otetaan vastaan rikostuomio todisteen muodossa, on se syytä ymmärtää todistuskeinona nimenomaan kirjalliseksi *asiakirjatodisteluksi*, jos todisteelle annetaan prosessissa todistusarvoa.³⁸ Kirjallisella todisteella tarkoitetaan sellaista fyysistä todistus-

---

³⁴ Prosessioikeus 2017, s. 767–768.

³⁵ Ks. esim. Lappalainen 1986, s. 453–455.

³⁶ Lappalainen 1986, s. 456.

³⁷ Lappalainen 1986, s. 453–454.

³⁸ Jokela 2015, s. 313.

kappaletta, jossa todistusvoima kohdistuu todisteessa kirjoituksen muodossa olevaan sisältöön.³⁹ Käräjäoikeuden antamasta tuomiosta asiakirjana on säädetty laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa.⁴⁰ ROL 11:6.1:n mukaan käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Hovioikeuden antamasta tuomiosta/päätöksestä asiakirjana on säännökset OK 24:15:ssä ja se soveltuu yhtä lailla rikos- tai riitaprosessissa annettuun tuomioon.⁴¹ Asiakirjojen käyttämisestä todisteena tuomioistuimessa taas on säännökset OK 17:38–40:ssä. OK 17:38.1:n mukaan *näyttönä tuomioistuimelle voidaan esittää esine tai asiakirja*. Tuomioistuin voi myös OK 17:40.1:n perusteella määrätä itse asiakirjan tuomioistuimeen toimitettavaksi, jos asiakirjalla voi olla merkitystä näyttönä.

Vapaasta todistusteoriasta ja -harkinnasta on säädetty OK 17:1:ssä. Pykälä perustaa prosessin asianosaisille oikeuden esittää tuomioistuimessa haluamansa todistelun vapaan todistelun perusteella. Rikosprosessissa annetun rikostuomion esittämistä asiakirjatodistelun muodossa todisteena myöhemmässä riitaprosessissa, jolla asianosainen pyrkii näyttämään vaatimuksensa tueksi jonkin oikeustositseikan, on pidettävä OK 17:1:n nojalla vapaaseen todistusteoriaan perustuvana vapaana todisteluna.

Koska tuomioistuimen on noudatettava OK 17:1:ssä säädettyä vapaata todistusharkintaa asiakirjan sisältöä tulkittaessa, on huomattava, että asiakirjatodistelu ei lähtökohtaisesti ole eriarvoisessa asemassa muiden todistuskeinojen kanssa.⁴² Kirjallisena todisteena esitettävästä rikostuomiosta ja sille annettavasta näyttöarvosta tekee ratkaisun OK 17:1.2:n nojalla asiaa käsittelevä tuomari. Tässä tutkielmassa lähtökohtana pidetään sitä, että rikostuomiolla voi olla merkitystä samojen asianosaisten kesken käytävässä myöhemmässä siviiliprosessissa todistusvaikutuksen muodossa.

2.1.5 Rikosprosessissa annetun tuomion merkityksestä siviiliprosessissa

Edellä kappaleissa 2.1.3 ja 2.1.4 on selvitetty, että rikosprosessissa annetulle tuomiolle ei tule antaa oikeusvoimavaikutusta myöhemmin käytävään siviiliprosessiin nähden, vaikka siitä on ollut erilaisia tulkintoja oikeuskirjallisuudessa eri oikeustieteilijöiden toimesta, ja

---

³⁹ Lappalainen 2001, s. 184.

⁴⁰ Ks. myös käräjäoikeuden antamasta tuomiosta asiakirjana riita-asioissa OK 24:7 §.

⁴¹ Asiakirjatodistelussa ja etenkin tämän tutkielman kontekstissa on syytä huomata, että rikostuomiossa voi kuitenkin olla osittain sellaista salaiseksi katsottavaa tietoa, jossa yksityinen salassapitovelvollisuus tai salassapito-oikeus voi muodostaa esteen asiakirjatodistelun hyödyntämiselle. Ks. esim. OK 17:13 § ja OK 17:9.2 §. Myös erinäiset todistelu- ja hyödyntämiskieltosäännökset voivat vaikuttaa todisteen hyödyntämiseen. Näihin palataan myöhemmin pääluvussa 3.

⁴² Lappalainen 2001, s. 186.

vielä 1960-luvulla on kannatettu positiivisen oikeusvoimavaikutuksen sitovuutta.⁴³ Sen sijaan rikostuomio voidaan OK 17:1:n nojalla esittää kirjallisena todisteena, ja näin ollen rikosprosessissa annetulla tuomiolla voi olla merkitystä sitä seuraavassa siviiliprosessissa. Todisteelle annettavasta merkityksestä päättää kuitenkin asiaa käsittelevä tuomari.

Rikostuomiolla voi olla myöhempään siviiliprosessiin nähden myös muuta merkitystä, kuten täytäntöönpanoon liittyvä merkitys, mutta tutkielman kannalta on syytä keskittyä nimenomaan rikostuomion todistusvaikutukselle annettavaan merkitykseen. Näistä lähtökohdista on hyvä lähteä liikkeelle tutkittaessa sitä, mikä merkitys on annettava taas rikosprosessissa käytetylle salaisella pakkokeinolla hankitulle todisteelle. Tähän paneudutaan myöhemmin jaksossa 4. Näiden lähtökohtien perusteella voidaan kuitenkin jo katsoa, että selvempää on puhua ennemminkin rikostuomiolle annettavasta todistusvaikutuksesta sen sisällön perusteella, kun taas yksittäiselle todisteelle ei voida antaa käsitteellisesti todistusvaikutusta, vaan kyse on yksittäisen todisteen näytön arvioinnista, jonka edellä selostetun mukaisesti arvioi tuomari OK 17:1:ssä säädetyn vapaan todistusharkinnan perusteella.

2.2 Salaisten pakkokeinojen lähtökohdat

Salaisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan vuonna 2014 kokonaisuudistetun pakkokeinolain 10 luvussa säänneltyjä pakkokeinoja, joita käytetään niiden käyttöedellytysten täytyessä rikoksen selvittämistä varten esitutkinnan alettua. Salaisille pakkokeinoille ominaista verrattuna muihin pakkokeinoihin on, että niitä on mahdollista käyttää rikoksen selvittämiseen pakkokeinojen kohteena olevan henkilön tietämättä itse salaisten pakkokeinojen käytöstä (PKL 10:1.1). PKL 10:2.1:ssä säädetyn salaisten pakkokeinojen käytön edellytyksistä seuraa, että niiden yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Pakkokeinolaissa säädettyjä salaisia pakkokeinoja voidaankin käyttää ainoastaan rikoksen selvittämistä varten, lukuun ottamatta ainoaa PKL 10:8:n mukaista poikkeusta sijaintitietojen hankkimiseen jo rikosprosessissa tuomitun tavoittamiseksi.⁴⁴

---

⁴³ Ks. esim. Tirkkonen 1972 ja Aalto 1968.

⁴⁴ Fredman ym. 2020, s. 1065.

Koska salaisten pakkokeinojen käyttö liittyy lähtökohtaisesti muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta rikoksen selvittämiseen, ja tätä varten tehtävään esitutkintaan, asettaa esitutkintalain 3:3.1:ä lähtökohtaisen edellytysvaatimuksen, jotta pakkokeinojen käytön kysymys tulisi ylipäättään konkreettiseksi. Pykälän mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Salaiset pakkokeinot eroavat muiden pakkokeinojen käytöstä siinä suhteessa, että niistä puuttuu ns. ”pakkoelementti”, siitäkin huolimatta, että salaisilla pakkokeinoilla voidaan saada tietoja niiden kohteen tahdosta riippumatta, ja että tosiasiasa salaisten pakkokeinojen kohdetta voidaan käyttää rikosprosessissa todistuskeinona kohdetta itseään vastaan.⁴⁵

Salaisten pakkokeinojen pääasiallisena tehtävänä ja tavoitteena voidaankin pitää rikoksen selvittämistä ja selvittämisen tehokasta edistämistä esitutkinnassa kohteen tietämättä olevansa salaisten pakkokeinojen käytön kohteena.

Pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskeva sääntelykehys uudistettiin samalla kertaa toteutetussa esitutkintalain (805/2011, ETL), poliisilain (872/2011, PoL) ja pakkokeinolain kokonaisuudistuksessa vuonna 2014. Erityisesti salaisia pakkokeinoja koskeva sääntely yhdessä poliisilain salaisia pakkokeinoja vastaavan sääntelyn kanssa kokivat paljon merkittäviä muutoksia salaisten pakkokeinojen määrittelyyn ja niiden käyttöedellytyksien sääntelyyn. Aiempaan sääntelyyn verrattuna myös salaisten pakkokeinojen käyttämisen päätöksentekoa koskevia pykäläiä muutettiin täsmällisemmiksi, ja muutenkin luvun 10 salaisia pakkokeinoja koskevat pykälät on säädetty yksityiskohtaisemmiksi sekä tietotekniikkaneutraalisemmiksi.⁴⁶

Nykyisin esitutkintaviranomaisen on salaisten pakkokeinojen käyttöä koskevassa päätöksenteossa lueteltava hyvinkin tarkasti esimerkiksi niiden käytön vaatimisen perusteena olevat tiedot, samoin kuin vaatimuksen johdosta tehtävässä päätöksessä, päättävän elimen on mainittava laissa erikseen säädetyt tiedot. Kokonaisuudistuksen myötä esitutkintaviranomaisille ja tuomioistuimelle on asetettu entistä korostetumpi velvollisuus perustella

---

⁴⁵ Fredman ym. 2020, s. 1059–1060.

⁴⁶ Fredman ym. 2020, s. 1057.

luvan tarve pakkokeinojen käytölle sekä asettaa vaatimuksia sitä koskevalle päätöksenteolle.⁴⁷ Huomattavaa kokonaisuudistuksessa on myös ollut perus- ja ihmisoikeusnäkökoh- tien korostuminen ja EIT:n ratkaisukäytäntö, jolla on ollut suuri vaikutus kokonaisuudis- tuksessa.

Salaisia pakkokeinoja on pidettävä viimesijaisena keinona muiden pakkokeinojen käy- tölle juuri oikeusturvanäkökohdan takia, sillä käytön kohteella on lähtökohtaisesti oikeus luottaa siihen, ettei esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksissa turvattua viestinnän suojaa loukata. Perus- ja ihmisoikeusnäkökohtiin palataan tarkemmin jaksossa 2.4.

Tässä yhteydessä on vielä syytä korostaa, että salaisia pakkokeinoja koskeva 10 luku on nimenomaan tarkoitettu rikoksen selvittämistä varten, kun vastaava poliisilain salaisia tiedonhankintoja koskeva 5 luku on tarkoitettu rikoksen estämiseen, paljastamiseen ja vaaran torjumiseen, ja tällöin poliisilaki koskeekin poliisin toimintaa, kun pakkokeinolaki koskee rikoksen tutkintaa. Salaiset pakkokeinot on siten erotettava salaisesta tiedonhan- kinnasta.

2.3 Viranomaiset pakkokeinojen käyttäjänä

Rikosprosessin ensimmäisessä vaiheessa, esitutkinnassa, on todisteiden hankinnalla mer- kittävä osuus rikosprosessissa mahdollisesti ratkaistavan syyllisyyskysymyksen selvittä- miseksi, sillä todisteiden hankinnan pääpaino on tarkoituksenmukaista kohdistaa rikos- prosessissa tehtävään esitutkintaan. Esitutkinnassa hankitut todisteet epäilystä rikoksesta ohjaavat suoritettavaa esitutkintaa ja sitä myöten todistusharkintaa myöhemmin rikospro- sessissa käytävässä tuomioistuinkäsittelyssä.⁴⁸

Rikosprosessin tehtävien ja tavoitteiden mukaisesti on tällöin tarkoituksenmukaista, että esitutkintaa suorittavat *esitutkintaviranomaiset* edistävät esitutkinnan kulkua aineellisen totuuden selvittämiseksi kaikilla kulloinkin käytettävissä olevilla keinoilla, ilman että niillä tarpeettomasti vaarannettaisiin pakkokeinojen kohteena olevalle kuuluvia oikeuk- sia. Etenkin salaisten pakkokeinojen käytössä rikoksen selvittämiseksi, on lähtökohtana

---

⁴⁷ Fredman ym. 2020, s. 1057.

⁴⁸ Pölönen 1997, s. 1.

pidettävä sitä, että aineellista totuutta ei voida tutkita millä tavoin, ja millä kustannuksilla hyvänsä.⁴⁹

Koska salaiset pakkokeinot on nimenomaisesti tarkoitettu salaiseksi, jo rikosprosessin esitutkintavaiheessa suoritettavaksi keinoksi saada hankittua tuomioistuinprosessia varten rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja, on selvää, että salaisten pakkokeinojen käyttäjänä toimii esitutkintaviranomainen tai esitutkintavirkamies.⁵⁰

Esitutkintalain 2:1:ssä on säädetty viranomaisista esitutkinnassa. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkinnan toimittaa muu poliisi kuin suojelupoliisi. Pykälän 2 momentin mukaan poliisin lisäksi esitutkintaviranomaisia ovat myös rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset, joiden esitutkintatoimivallasta säädetään erikseen näitä viranomaisia koskevissa laeissa.⁵¹ Lisäksi pykälän 3 momentista seuraa, että esitutkintaviranomaisten lisäksi esitutkintaan osallistuu myös syyttäjä, mutta tosiasiasa pakkokeinojen käyttäjänä toimii kuitenkin 1 momentissa mainittu muu poliisi kuin suojelupoliisi. Täten on myös huomattava, että pakkokeinolain ohella on salaisilla pakkokeinoilla hankittavassa tiedossa kyse myös vahvasti esitutkintalain ja poliisilain säännösten soveltamisesta.

Tässä tutkielmassa *yleisenä esitutkintaviranomaisena* tarkoitetaan esitutkintaa suorittavia poliiseja, ja rajavartio-, sotilas-, ja tulliviranomaisilla tarkoitetaan *erityisiä esitutkintaviranomaisia*.⁵²

2.4 Salaiset pakkokeinot ja niiden käyttöä koskevat yleiset edellytykset

Pakkokeinolain 10 luvussa säädettyjä salaisia pakkokeinoja voidaan edellä selvitetyn mukaisesti lähtökohtaisesti käyttää vain rikoksen selvittämiseen, jolloin on lähdeittävä siitä, että ETL 3:3.1:n esitutkintaviranomaisella on ensinnäkin syytä epäillä rikosta. Jos rikos epäilyä ei ole, ei ole myöskään perusteita esitutkinnalle, jolloin pakkokeinojen käyttö ei luonnollisesti tule kysymykseen.

---

⁴⁹ Ks. Pölönen 1997, s. 1, jossa aineellista totuutta kuvataan prosessin tosiseikastoperustetta, joka vastaa ulkoprosessuaalista asiantilaa, eli sitä, että prosessissa tulee ilmi totuus sanan varsinaisessa merkityksessä.

⁵⁰ Tässä tutkielmassa pääpaino kohdistuu esitutkintaviranomaisiin pakkokeinojen käyttäjänä, joten rajavartio-, tull-, ja sotilasviranomaisien käyttämiä pakkokeinoja ei oteta lähemmin tarkasteluun, ellei se teknisluontoisista syistä ole tarpeen.

⁵¹ Ks. tarkemmin laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018), laki rikostorjunnasta tullissa (623/2015) ja laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014).

⁵² Fredman ym. 2020, s. 121.

Salaisten pakkokeinojen käytölle on säädetty niiden käytön yleiset edellytykset PKL 10:2:ssä. Pykälä asettaa kaikille jäljempänä esiteltäville salaisille pakkokeinoille yhteisen, *yleisen* edellytysvaatimuksen, jonka on täyttyävä. Yleinen edellytysvaatimus voidaan nähdäkseni ymmärtää ikään kuin toisena lähtövaatimuksena salaisten pakkokeinojen käytölle em. ETL 3:3.1:n edellytysvaatimusta seuraavana lähtökohtana. PKL 10:2.1:n mukaan *salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja*. PKL 10:2.2:stä seuraa salaisten pakkokeinojen käytön erityisten edellytyksien täyttämiskaava, jonka mukaan salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä säädetään kunkin salaista pakkokeinoa koskevan pykälän yhteydessä, jolloin tällaista pakkokeinoa saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Lisäksi erikseen on asetettu vielä peitetoiminnalle, valeostolle ja asuntokuuntelun käytölle *välttämättömyysvaatimus* rikoksen selvittämiseksi. Pykälän 3 momentti asettaa vielä pakkokeinon käytön lopettamisvaatimuksen ennen pakkokeinojen käytölle annettua määräajan päättymistä, jos niiden käytön tarkoitus on jo saavutettu tai edellytyksiä käytölle ei enää ole.

Salaisia pakkokeinoja koskeva edellytysvaatimus on siten *kolmiportainen*. Salaisten pakkokeinojen käytölle on oltava peruste olettaa sen olevan hyödyllinen (tuloksellisuusodotus, PKL 10:2.1), niillä tulee olla erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi (PKL 10:2.2) ja em. keinojen osalta, käytön tulee olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi (PKL 10:2.2).⁵³

Seuraavassa esittelen tarkemmin salaisia pakkokeinoja siten, että ensiksi käydään läpi *telepakkokeinojen* ryhmään lukeutuvat salaiset pakkokeinot, ja tämän jälkeen *tarkkailutyypisten pakkokeinojen* ryhmään lukeutuvat. Pakkokeinolain 10 luku noudattaa samantyyppistä ryhmittelyä. Myös Fredman ym. ovat tuoreimmassa, esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevassa oikeuskirjallisuudessa käyttäneet salaisten pakkokeinojen jaottelua näihin ryhmiin.⁵⁴ Erityisiin edellytyksiin palataan tarkemmin pääluvussa 3.

---

⁵³ Fredman ym. 2020, s. 1068.

⁵⁴ Ks. tarkemmin. Fredman ym. 2020.

2.4.1 Telepakkokeinot

Salaiset pakkokeinot on lueteltu tyhjentävästi PKL 10:1.1:ssä. Edelleen, salaiset pakkokeinot on niitä koskevassa PKL 10 luvussa jaoteltu telepakkokeinoihin, tarkkailutyyppeihin- ja erityisiin salaisiin pakkokeinoihin. Jokainen salaista pakkokeinoa koskeva pykälä sisältää niiden määrittelyn sekä käytön erityiset edellytykset. Lisäksi kutakin pakkokeinoa varten on säädetty myös niiden käytön päättämistä koskevat pykälät. Telepakkokeinoja koskevien pakkokeinojen määrittelyt ja niitä koskevat erityiset edellytykset päätöksentekoa koskevien pykälien kanssa ovat pakkokeinolain 10:3–11:ssä. Salaisiksi pakkokeinoiksi luokiteltuja telepakkokeinoja ovat siten:

- Telekuuntelu (PKL 10:3);
- Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta (PKL 10:4);
- Televalvonta (PKL 10:6);
- Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (PKL 10:7);
- Sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi (PKL 10:8);
- Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset (PKL 10:10);

2.4.2 Tarkkailutyypiset keinot

Tarkkailutyypiset pakkokeinot sisältävät telepakkokeinoja vastaavasti myöskin niitä koskevan määrittelyn, erityiset edellytykset ja niiden päättämisestä koskevat säännökset. Tarkkailutyypisistä pakkokeinoista on omat säännöksensä pakkokeinolain 10:12–26:ssä. Tarkkailutyypiset pakkokeinot voidaan listata seuraavasti;

- Suunnitelmallinen tarkkailu (PKL 10:12);
- Peitelty tiedonhankinta (PKL 10:14);
- Tekninen kuuntelu (PKL 10:16);
- Asuntokuuntelu (PKL 10:17);
- Tekninen katselu (PKL 10:19);
- Tekninen seuranta (PKL 10:21);
- Tekninen laitetarkkailu (PKL 10:23);
- Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (PKL 10:25);
- Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (PKL 10:26);

2.5 Perus- ja ihmisoikeudet rajoittavana tekijänä salaisten pakkokeinojen käytölle ja niiden käytön laillisuusvalvonnasta

Salaisten pakkokeinojen käyttö tapahtuu pääsääntöisesti aina kohteen tietämättä olevan pakkokeinojen käytön kohteena, jolloin keinojen käytön intressipunninnassa tulee ottaa huomioon, missä määrin ja missä laajuudessa kohteelle kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia voidaan rikosprosessin tehtävät ja tavoitteet nähden loukata todisteiden hankkimiseen ja niiden kartoittamiseen tähtäävässä esitutkinnassa rikoksen selvittämiseksi. Fredman ym.

ovat katsoneet salaisten pakkokeinojen käytössä olevan usein kysymys perus- ja ihmisoikeuksien tarjoaman suojan punninnasta, jossa vastakohtana pidetään rikostorjunnan tehokkuusvaatimusta. Punninnassa perus- ja ihmisoikeuksien suojaa sekä rikostorjunnassa, arvioinnissa voidaan pitää mielessä myös se näkökohta, että yksilölle kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksien suoja toteutuu myös rikosten estämisellä.⁵⁵

Lähtökohtaisesti oletusarvona on pidettävä sitä, että jokaisella on oikeus perustuslain mukaisesti mm. yksityisyyteen (PL 10) ja omaisuuden suojaan (PL 15). PL 10.1:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja 10.2:n mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. PL 10:n 3 ja 4 momentista kuitenkin seuraa, että laissa voidaan erikseen säätää yksityiselämän suojaa loukkaavista toimenpiteistä viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Salaisten pakkokeinojen ominaisuuksien vuoksi niiden kiinnittyessä vahvasti tietotekniisiin hankintamenetelmiin ja käytön kohdistuessa useasti tietotekniseen laitteeseen, välineeseen tai sen sisällä olevaan dataan on syytä huomioida, että etenkin yksityisyyttä, yksityiselämän- ja henkilötietojen suojaa, kotirauhaa, viestinnän luottamusta, kuin myös sanan- sekä ilmaisunvapautta on pidettävä erityisen merkityksellisinä perus- ja ihmisoikeuksina nykyajan verkkoyhteiskunnassa.⁵⁶

Tässä tutkielmassa tehtävänä on selvittää rikosprosessissa salaisella pakkokeinoilla hankittujen todisteiden merkitystä ja hyödynnettävyyttä myöhemmässä siviiliprosessissa, minkä vuoksi myöhemmin näitä näkökohtia arvioidessa on syytä pitää mielessä, että em. mainitut oikeudet ovat merkittävässä asemassa niiden ollessa suojattuja oikeushyviä. Rikosoikeudellisten sanktioiden avulla turvataan yksilölle perus- ja ihmisoikeuksien tunnustamia oikeushyviä, joita voidaan kuitenkin rajoittaa todisteiden hankinnassa, niiden

---

⁵⁵ Fredman ym. s. 1059.

⁵⁶ Riekkinen 2019, s. 49–50.

esittämisessä ja arvioinnissa. Riekkinen on sähköisiä todisteita rikosprosessissa käsittelevässä väitöskirjassaan katsonut, että tällaisia yksilön intressejä rajoittavia tekijöitä pitäisi ottaa huomioon jo ennen todisteiden hankintavaihetta.⁵⁷

Tämän tutkielman kontekstissa tärkeä huomionarvoinen seikka on, että yksilön intressejä ja sille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia rajoitettaessa, ne voivat seurata rikosprosessin myöhemmässä, oikeudenkäyntivaiheessa todisteiden esittämistä ja arviointia rajoittavalla tavalla silloin, kun rajoituksia ei ole riittäväällä tavalla otettu aiemmin huomioon.⁵⁸ Tämän vuoksi todisteiden hankintaa edeltävä vaihe on salaisten pakkokeinojen käytön arvioinnissa erityisen merkittävä.

Riekkinen pitää tärkeänä seikkana verkkoyhteiskunnan rikosprosessia tarkasteltaessa sitä, että huomiota kiinnitettäisiin nimenomaan menettelyyn kohdistuviin perus- ja ihmisoikeuksiin, ja erityisesti oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.⁵⁹ Oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä on myös oma artiklansa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (SopS 18-9/1990).⁶⁰

Salaisilla pakkokeinoilla hankituilla tiedoilla on usein kyse sellaisista tiedoista, jotka ovat arkaluontoisia, yksityiselämän alueelle kuuluvia tietoja, minkä vuoksi myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on ratkaisukäytännössään ottanut kantaa siihen, että aineistoa on pidettävä usein yleisöltä salassa.⁶¹

Salaisten pakkokeinojen käyttö voi myös käytännössä koskettaa yksilön itsekriminointisuojaan rajapintaa, kun kohteesta on saatu pakkokeinojen käytöllä tietoa, mitä lähtökohdaisesti kohde haluaisi pitää salassa esitutkintaviranomaisilta rikosvastuun välttämiseksi yksilölle kuuluvan vaitiolo-oikeuden turvin. Tämä ei kuitenkaan tosiasiallisesti toteudu, sillä se mitä ei saataisi tietoon normaalisti ilman salaisten pakkokeinojen käyttöä, voi tulla kuitenkin näitä keinoja käyttämällä ilmi. Yksilön itsekriminointisuoja ei kuitenkaan riikota, sillä pakkokeinojen kohteena olevaa rikoksesta epäiltyä ei pakkokeinojen käytöllä

---

⁵⁷ Riekkinen 2019, s. 49–50.

⁵⁸ Riekkinen 2019, s. 49–50.

⁵⁹ Riekkinen 2019, s. 40–50.

⁶⁰ Ks. tarkemmin Euroopan ihmisoikeussopimus; Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18-9/1990) 6 art.

⁶¹ Fredman ym. s. 1059–1060. Ks. erityisesti myös EIT ratkaisut *Draksas v. Liettua* 31.7.2012 ja *Casuneanu v. Romania* 16.4.2013. Ks. myös viranomaisten väärinkäytösten paljastamista koskeva ratkaisu *Bucur ja Toma v. Romania* 8.1.2013.

varsinaisesti pakoteta puhumaan rikoksen selvittämisen edistämiseksi, tai muullakaan tavoin edistämään syyllisyyden selvittämistä.⁶²

Perus- ja ihmisoikeus näkökohtien korostuminen on merkittävää salaisten pakkokeinojen käytön osalta, sillä pakkokeinojen kohteena olevan henkilön on käytännössä mahdotonta olla tietoinen, ja täten kontrolloida julkisen vallan käyttöä. Jos näin ei olisi, olisi pakkokeinojen käytössä jo epäonnistuttu, jos kohde tietäisi olevansa tele- tai tarkkailutyypisten keinojen käytön kohteena. Koska salaisten pakkokeinojen käyttö voi ulottua yksilön tärkeimpiin suojattuihin perus- ja ihmisoikeuksiin, on salaisten pakkokeinojen osalta kiinnitettävä erityistä huomiota tehokkaaseen, reaaliaikaiseen, ennakkolliseen ja jälkikäteiseen laillisuusvalvontaan.⁶³

EIT:n antamalla ratkaisukäytännöllä on pakkokeinojen kohteena olevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta merkittävä tulkintavaikutus, ja EIT onkin antanut useita ratkaisuja koskien salaisten pakkokeinojen käyttöä, joilla on väistämättä ollut merkittävä asema pakkokeinojen kohteena olevien yksilöllisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Ratkaisukäytännössä huomiota on kiinnitetty varsinkin laillisuusperiaatteeseen, toissijaisuuden vaatimukseen sekä suojattujen oikeuksien puuttumisen välttämättömyyteen kuin myös riippumattoman jälkikäteisvalvonnan vaatimukseen.⁶⁴

EIT on antamassaan ratkaisussaan *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta 18.5.2010*, jossa oli kyse telekuuntelun, televalvonnan ja teknisen tarkkailun käytöstä, arvioinut EIS 8 art. 2 kohdassa olevaa laillisuusvaatimusta. EIT:n mukaan laillisuusvaatimus täyttyi silloin, kun ensinnäkin kotimainen laki noudattaa oikeusvaltioperiaatetta, ja toiseksi pakkokeinoilla tehtävälle toimenpiteelle on ollut peruste kotimaan laissa. Kolmanneksi, kohteena olevan henkilön tulee pystyä ennakoimaan laista hänelle johtuvat seuraukset. Lisäksi, jotta toimenpiteet voitaisiin katsoa täyttävän 8 art. asetetut vaatimukset, tuli pakkokeinojen käytön olla ehdottoman välttämättömiä demokraattisessa valtiossa olevien laitosten ja organisaatioiden suojelemiseksi.⁶⁵

---

⁶² Fredman ym. s. 1060. Ks. myös erityisesti EIT:n antama ratkaisu *Bykov v. Venäjä 10.3.2009*.

⁶³ Fredman ym. s. 1060.

⁶⁴ Ks. tarkemmin Fredman ym. 1059–1060.

⁶⁵ Ks. tarkemmin. EIT *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta 18.5.2010*.

PKL 10:65:ssä on säädetty laillisuusvalvonnasta salaisten pakkokeinojen käytössä. Pykälästä seuraa, että poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt sekä sisäministeriö suojelupoliisin osalta ja Poliisihallitus alaistensa yksiköiden osalta. Tullin osalta käyttöä valvoo Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen osalta taas sen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät laitoksen hallintoyksiköt.

Huomionarvoinen on etenkin pykälän toinen momentti, josta korostuu salaisten pakkokeinojen yhteiskunnallinen merkitys ja niistä raportointi. Toisen momentin mukaan nimittäin sisä- sekä valtiovarainministeriön on molempien annettava vuosittainen kertomus eduskunnassa toimivalle oikeusasiamiehelle salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.⁶⁶

---

⁶⁶ Salaisesta tiedonhankinnasta rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi, ja niitä koskevista, oikeusasiamiehelle annettavista kertomuksista on omat säännöksensä poliisilaissa ja rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa.

3 Salaisten pakkokeinojen käyttö ja hyödyntäminen rikosprosessissa

3.1 Esitutkinta ja salaisten pakkokeinojen hyödyntäminen todisteiden hankinnassa

Esitutkinta voidaan ymmärtää rikosasian oikeudenkäynnin eli rikosprosessin ensimmäiseksi vaiheeksi, jossa esitutkintaviranomaiset pyrkivät epäillyn rikoksen selvittämiseksi saada syyttäjän suorittamaa syyteharkintaa varten tarvittavan määrän sellaista tietoa, todisteita, jotka tukevat rikoksesta epäillyn syyllisyyttä.⁶⁷ Edellä on esitetty, että jotta esitutkinta ylipäätään rikoksen selvittämiseksi olisi mahdollista suorittaa, tulee esitutkintaviranomaisilla olla syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3.1). Kaikkia teknisesti mahdollisia käytettäviä keinoja totuuden selvittämiseksi rikosprosessissa, ei kuitenkaan ole mahdollista suoda edes esitutkintaa suorittaville esitutkintaviranomaisille, jolloin lähtökohtana on pidettävä totuuden selvittämistä koskevassa prosessissa sitä, että käytettävät keinot ja menettelytavat perustuvat lakiin.⁶⁸

Todisteiden hankintaa rikosasioissa määrittää esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntö yhdessä yleisissä tuomioistuimissa sovellettavien todistelumenettelyä ja näytön arviointia koskevien säännösten kanssa.⁶⁹ Myös edellisessä pääluvussa on esitetty perus- ja ihmisoikeuksien rajoittavan esitutkintaviranomaisten käytettävissä olevia mahdollisuuksia todisteiden hankinnassa. Nämä yhdessä muodostavatkin esitutkintaviranomaisen käytössä olevan soveltamisalan salaisten pakkokeinojen käytölle osana esitutkintaa. Edellä selvitetyn mukaisesti tutkielmassa pääpaino esitutkintaviranomaisten osalta kohdistuu yleisiin esitutkintaviranomaisiin, eli poliisiin ja myös syyttäjään.

---

⁶⁷ Esitutkinnan tavoitteena voi myös olla selvitys siitä, onko rikosta tapahtunut, ja kuka/ketkä rikokseen on syyllinen. Ks. esim. Prosessioikeus 2017, s. 869.

⁶⁸ Riekkinen 2019, s. 4.

⁶⁹ Riekkinen 2019, s. 1–2. Ks. myös esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistuksen eduskuntakäsittelyyn liittyvät asiakirjat HE 222/2010 vp, LaVM 44/2010 vp, PeVL 66/2010 vp, ja HaVL 50/2010 vp. Ks. myös poliisilainsäädännön uudistuksen osalta vastaavat asiakirjat HE 224/2010 vp, HaVM 42/2010 vp, PeVL 67/2010 vp, ja LaVL 21/2010 vp.

Rikoksesta epäillyn mahdollisesti tekemän rikoksen selvittämiseksi voi olla tarpeen, että esitutkintaviranomaisten on turvauduttava PKL 10 luvussa säänneltyihin salaisiin pakko-keinoihin silloin, kun esitutkintaviranomaisten käytössään olevassa keinovalikoimassa ei ole enää sellaisia muita sallittuja keinoja, joilla rikoksen selvittäminen olisi ensinnäkin kustannustehokasta ja toisekseen ylipäättään käytännöllisistä syistä mahdollista. Kyse voi olla esimerkiksi sellaisesta oleellisesta, ratkaisevasta tiedosta rikoksen selvittämiseksi, mikä on hankittavissa ainoastaan tietoteknisiä apukeinoja käyttäen, kuten esimerkiksi telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta tai sijaintitietojen hankkiminen tietojärjestelmästä.⁷⁰

Salaisten pakkokeinojen käytön viimesijaisuudesta johtuen, esitutkintaviranomaisilla on edellä esitetyn mukaisesti ensinnäkin oltava syytä epäillä rikoksen tapahtuneen sekä varmistua siitä, että muita lievempiä keinoja rikoksen selvittämiseksi ei ole käytettävissä. Lisäksi perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja niiden riittävä turvaaminen on rikoksesta epäillyn esitutkinnassa otettava asianmukaisesti huomioon. Kun nämä on selvitetty, voi esitutkintaviranomainen esitutkinnan kohteena olevasta rikosepäilystä riippuen, mahdollisuuksien mukaan harkita onko syytä/edellytyksiä käyttää salaisia pakkokeinoja esitutkinnassa.

Esitutkintaviranomaiset voivat siten käyttää salaisia pakkokeinoja hyödykseen todisteiden hankinnassa rikosprosessia varten, kun PKL 10:2:n 1 ja 2 momentissa olevat edellytysvaatimukset ovat täyttyneet⁷¹. Salaisten pakkokeinojen käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole (PKL 10:2.3). Huomattavaa on, että pykälän 2 momentti asettaa telekuuntelulle, tietojen hankkimiselle telekuuntelun sijasta, suunnitelmalliselle tarkkailulle, tekniselle kuuntelulle, tekniselle katselulle, henkilön tekniselle seurannalle, tekniselle laitetarkkailulle, peitetoiminnalle, valeostolle, tietolähteen ohjatulle käytölle ja valvotulle läpilaskulle *erittäin tärkeän merkityksen rikoksen selvittämiseksi* koskevan vaatimuksen. Pykälän 2 momentin sanamuodosta myös johtuu, että salaisille pakkokeinoille

---

⁷⁰ Huom. myös muissa salaisissa pakkokeinoissa käytetään apuna tietoteknistä menetelmää. Salaisia pakkokeinoja on kuitenkin myös käytettävissä ilman tietoteknistäkin liittymää.

⁷¹ Ks. kappale 2.4 laajemmin, jossa edellytysvaatimukset muodostuvat 1) tuloksellisuusodotuksesta, 2) salaisen pakkokeinon käytön tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi ja 3) keinon käytön välttämättömyydestä rikoksen selvittämiseksi.

on vielä kutakin pakkokeinoja koskevassa pykälässä erikseen säädetty erityiset edellytykset, joiden tulee vielä yllä luetellun lisäksi täytyä, jotta salaisen pakkokeinon käyttö on sallittua.

Miten salaisilla pakkokeinoilla sitten on todisteita rikoksen selvittämisen tueksi esitutkintaviranomaisten mahdollista tarkemmin ottaen hankkia? Esitutkintaviranomaisten suorittamat esitutkintatoimenpiteet määräytyvät kulloinkin tutkittavan yksittäistapauksen asiayhteyden vaatimien tarpeiden mukaisesti.⁷² Esitutkinnassa etenkin salaisten pakkokeinojen käytössä, esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia määrittää pakkokeinolaista johtuvat toimivaltuudet. Toimivaltuuksien mukaiset toimenpiteet voidaan esitutkinnassa katsoa esitutkintatoimenpiteiksi, jotka voidaan edelleen jaotella kahteen tutkintakategoriaan, *taktiseen* ja *tekniseen tutkintaan*. Taktiseen tutkintaan lukeutuu sellaiset toimenpiteet, kuten kuulustelut, alustavat puhuttelut sekä tiedustelut.⁷³

Tämän tutkielman kannalta mielenkiintoisempaa on sen sijaan pidettävä teknistä tutkintaa. Teknisellä rikostutkinnalla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisten esineellisten todisteiden kuten rikosjälkien tai ”mykiksi todistajiksi” ymmärrettyjen esineiden tallentamista ja siten hyödyntämistä todisteina. Teknisellä todistelulla voidaan siten mahdollisesti ”ytt”, että rikoksesta epäilty on ollut rikospaikalla.⁷⁴ Teknisessä tutkinnassa voidaan päästä esimerkiksi sellaiseen lopputulokseen, jossa esitutkintaviranomaiset saavat tietojen hankinnalla telekuuntelun sijasta, sellaista näyttöä rikosepäilystä, jota ei muilla keinoin olisi ollut mahdollista saada rikoksen selvittämiseksi.

Täten on syytä katsoa, että suurin osa tele- ja tarkkailutyypisistä salaisista pakkokeinoista on esitutkintatoimenpiteenä pakkokeinolain sääntelemää teknistä tutkintaa, vaikka tällaista jaottelua ei ole voimassa olevassa lainsäädännössä tunnustettu, eikä se siten ole juridisesti merkityksellinen. Joka tapauksessa, tietotekniikkaa hyväksi käyttäen tapahtuva, tietojärjestelmiin kohdistuva todisteiden hankinta on ymmärrettävä nimenomaisesti tekniseksi rikostutkinnaksi.⁷⁵

---

⁷² Fredman ym. 2020, s. 314. Ks. myös. ETL 2:3:ä ja mm. sitä koskeva HE 222/2010 vp, s. 166–167.

⁷³ Fredman ym. 2010, s. 314.

⁷⁴ Fredman ym. 2010, s. 315.

⁷⁵ Ks. Riekkinen 2019, s. 206, jossa Riekkinen myös katsoo taktisina esitutkintatoimenpiteinä olevilla tiedusteluilla, alustavilla puhutteluilla sekä kuulusteluilla voivan olla huomattava rooli teknisen rikostutkinnan toteuttamisessa ja kohdentamisessa, esimerkiksi salatun datan avaamista varten.

Esitutkinnassa esitutkintaviranomaiset pyrkivät edistämään toimillaan rikosepäillyn rikosvastuun toteuttamista todisteiden hankinnalla, jolloin sen on oltava mahdollista tarvittaessa myös silloin, kun todisteiden hankinta suoritetaan rikosprosessin asianosaisen tahdosta riippumatta. Tällöin esitutkinnassa käytettävään keinovalikoimaan esille nousee rikosprosessuaaliset pakkokeinot. Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan tavallisesti kohteen lailla suojattuihin oikeushyviin, jolloin ne kohdistuvat usein myös perus- ja ihmisoikeuksiin.⁷⁶ Salaisille pakkokeinoille ominaista verrattuna muihin pakkokeinoihin on, että niitä on mahdollista käyttää rikoksen selvittämiseen pakkokeinojen kohteena olevan henkilön tietämättä itse salaisten pakkokeinojen käytöstä (PKL 10:1.1).

Näin ollen, esitutkintaviranomaisten käyttäessä hyödykseen salaisia pakkokeinoja, on kyse aina samalla siitä, että niillä loukataan asiasta riippuen, jotain kohteelle kuuluvaa oikeushyvää, jolloin esitutkintaviranomaisten on suoritettava perus- ja ihmisoikeuksien kattaman suojan, ja rikostorjunnan tehokkuusvaatimuksen välillä oleva intressipunninta.⁷⁷

Salaisia pakkokeinoja koskevaa kolmiportaista edellytysvaatimusta on selvitetty edellä, mutta on syytä palata tarkemmin vielä kutakin tele⁷⁸- ja tarkkailutyypistä⁷⁹ salaista pakkokeinoa koskeviin, pykäläkohtaisiin erityisiin edellytyksiin, joista on säädetty kutakin salaista pakkokeinoa koskevassa pakkokeinolaissa.⁸⁰

3.1.1 Telepakkokeinojen hyödyntäminen

3.1.1.1 Yleistä telepakkokeinoista

PKL 10 luvun 3–10:ssä on säännökset telepakkokeinoista, jotka tulevat yleensä esitutkintaviranomaisen välineeksi rikoksen selvittämisessä silloin, kun tutkintatoimenpiteet kat-

---

⁷⁶ Riekkinen 2019, s. 207. Ks. myös esim. Tirkkonen 1953, s. 1.

⁷⁷ Ks. luku 2.4.

⁷⁸ PKL 10 luvussa tarkoitettuja telepakkokeinoja ovat *telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi ja tukiasematietojen hankkiminen.*

⁷⁹ PKL 10 luvussa tarkoitettuja tarkkailutyypisiä pakkokeinoja ovat *suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, asuntokuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen ja laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen.*

⁸⁰ Huom. Jokaista em. ryhmittelyyn kuuluvaa salaista pakkokeinoa ei ole kuitenkaan tarpeen käydä tutkielman luonteesta johtuen yksityiskohtaisesti läpi, vaan tarkastelun kohteena on ne keinot, joilla on tutkimuksen kontekstissa merkitystä todisteiden hankinnassa.

sotaan tarpeelliseksi ulottaa tietoverkoissa tapahtuvaan viestintään. Esitutkintaviranomaisen käytössä olevilla telepakkokeinoilla voidaan toteuttaa sekä reaaliajassa että jälkikäteisesti tapahtuvaa tietoverkoissa tapahtuvaa valvontaa. Telepakkokeinot ovat nykyisin säädetty mahdollisimman tietotekniikkaneutraaleiksi, ja niillä voidaankin kohdistaa valvontaa mm. sähköpostiviesteihin, sosiaalisen median yksityisviesteihin ja pikaviestinsovelluksilla lähetettäviin, esimerkiksi *Whatsapp ja Facebook* -pikaviestintäsovellukseen voidaan kohdistaa telepakkokeinoja.⁸¹ Viesti voi kuitenkin olla pikaviestintäsovelluksissa kryptattu, mikä tarkoittaa käytännön tasolla sitä, että viestin sisältöön ei pääse muut henkilöt kuin viestin lähettäjä ja sen vastaanottaja.⁸²

3.1.1.2 Telekuuntelu

Telekuuntelulla tarkoitetaan PKL 10:3:n mukaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014, SVPA) 3:n 43 kohdassa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien PKL 10:6:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen⁸³ selvittämiseksi. Telekuuntelu on mahdollista kohdistaa ainoastaan rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Telekuuntelussa esitutkintaviranomaisen on mahdollista toteuttaa valvontaa reaaliajassa tai jälkikäteisenä valvontana. Tämä tarkoittaa sitä, että esitutkintaviranomainen voi saada viestinnän sisällöstä tietoja reaaliajassa tai automaattisen tallentamisen kautta hyödyntää telekuuntelua myöhemmin tarkastelemalla aistihavainnoin tallenteen sisältöä. Tallenne ei kuitenkaan ole välttämätön piirre telekuuntelulle, eikä siten välttämätöntä, sillä telekuunteluna on pidettävä jo pelkkää viestinnän sisällön kuuntelua. Todistelun hyödyllisyyden kannalta on kuitenkin tärkeää, että telekuuntelussa käytetään tallentamista aina hyväksi, jotta oikeudenkäyntivaiheessa pakkokeinolla hankittu todiste voitaisiin esittää myös oikeudenkäynnissä, ja näin ollen sille annettava näyttöarvo luonnollisesti olisi suurempi verrattuna siihen, että esitutkintaviranomainen kertoisi suullisesti, mitä se on valvonnassa

---

⁸¹ Ks. laajemmin. Riekkinen 2019, s. 289.

⁸² HE 222/2010 vp, s. 317. Ks. myös. Metsäranta 2015, s. 163.

⁸³ Tunnistamistiedolla tarkoitetaan PKL 10:6:n perusteella SVPA 3:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

telekuuntelulla saanut tietoonsa. Käytännössä esitutkintaviranomaiset käyttävätkin säännömukaisesti tallentamisen mahdollisuutta.⁸⁴

Telekuuntelua voidaan käyttää ainoastaan PKL 10:3:n 2 ja 3 momentissa lueteltujen törkeiden rikosten esitutkinnassa, jotka on luonteeltaan vakavimpia, henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia, valtion kohdistuvia rikoksia sekä tiettyjä liike- tai ammattitoimintaan liittyviä törkeitä ja suunnitelmallisia talousrikoksia.⁸⁵ Huomionarvoinen seikka pykälän 3 momentissa on se, että ammatti- tai liiketoimintaan liittyviin rikoksiin on asetettu lisäedellytykseksi, niillä erityisen suuren hyödyn tavoittelemisen ja, että rikokset on tehty erityisen suunnitelmallisesti.⁸⁶

3.1.1.3 Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Esitutkinnassa voi olla mahdollista, että esitutkintaviranomaisen on epäillyn rikoksen selvittämiseksi tarpeen hankkia telekuuntelun piiriin kuuluvaa viestiä ja/tai sen tunnistamistietoja, mutta tietoja ei enää voida siten telekuuntelun avulla hankkia, kun viestintä on jo telepäätelaitteelta toiselle osana viestintäverkkoa jo viestitetty ilman siihen kohdistuvaa valvontaa. Salaisia pakkokeinoja koskevassa kokonaisuudistuksessa onkin tämänkaltaisia tilanteita varten säädetty PKL 10:4:ssä mahdollisuudesta hankkia tietoja telekuuntelun sijasta, ja johon sovelletaan telekuuntelun 10:3:ää vastaavasti, vastaavia edellytyksiä ja päätöksentekomenettelyä.

Kyseessä on luvanvarainen, jälkikäteen viestinnästä suoritettava pakkokeino, jolla esitutkintaviranomaiselle annetaan lupa viestinnän ja siihen liittyvien tunnistamistietojen takavarikoimiseen tai jäljentämiseen, niitä hallinnoivan teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta⁸⁷. Tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta voidaan pykälän 1 momentin perusteella käyttää silloin, kun SVPA 3:ssä tarkoitettua viestiä tai tunnistamistietoja ei ole saatavissa enää telekuuntelulla, ja ne on tallenteella saatavissa teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta. Mikäli niitä ei ole em. tahojen hallussa, ei tietoja luonnollisesti voida näillä keinoin enää hankkia.

---

⁸⁴ Riekkinen 2019, s. 290.

⁸⁵ Jokela 2018, s. 232–233.

⁸⁶ Riekkinen 2019, s. 291.

⁸⁷ Jokela 2018, s. 291.

PKL 10:4:ssä on jälkikäteisen valvonnan lisäksi myös reaaliaikaisen tarkkailun mahdollistava, telekuuntelua ja luonteeltaan teknistä tarkkailua muistuttava keino viestinnän sisällön selvittämiseksi niissä tilanteissa, kun rikoksesta epäilty käyttää televälinaa, viestinnän mahdollistavaa, henkilökohtaista teknistä laitetta, joka on yhteydessä telepäätelaitteeseen.⁸⁸ Kyse on siis henkilökohtaisen tietoteknisen laitteen ja telepäätelaitteen välillä tapahtuvasta viestinnästä, joiden tietojen hankkimiseen esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa telekuuntelun sijasta, edelleen PKL 10:3:ssä säädettyjen edellytysten täytyttyä.

PKL 10:4:n 1 momentissa on siis kyse käytännössä jälkikäteisestä valvonnasta, kun taas 2 momentissa valvonta voidaan ymmärtävän tapahtuvan reaaliaikaisella valvonnalla.⁸⁹

3.1.1.4 Televalvonta

Televalvonnasta säädetään PKL 10:6:ssä. Televalvonnalla tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty 3:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä (PKL 10:6.1).

Lain esitöissä on otettu kantaa siihen, mitä televalvonnalla voidaan tehdä ja mihin se voidaan kohdistaa. Televalvonnalla pystytään esimerkiksi paikantaa sekä sulkea tietoverkkoon kuuluvia teleliittymiä ja/tai telepäätelaitteita ja hankkimaan yhteystietoja, kuin myös tarkkailla internetiin kuuluvia verkkosivuja. Näin ollen on huomattava, että myös sähköposteihin on mahdollista kohdistaa televalvontaa, mutta ei kuitenkaan viestin sisällön selvittämiseksi, vaan ainoastaan sen tunnistamistietoihin.⁹⁰ Televalvonnalla voidaan myös hankkia tietoverkkoihin yhteydessä olevien matkaviestimien sijaintitietoja.⁹¹

Televalvontaa ei voida kohdistaa itse viestin sisältöön, vaan pelkästään sitä koskeviin tunnistamistietoihin⁹², jolloin käytännössä esitutkintaviranomainen voi televalvontaa

---

⁸⁸ Riekkinen 2019, s. 292.

⁸⁹ Ks. esim. Riekkinen 2019, s. 292 ja HE 222/2010 vp s. 319., jonka mukaan 2 momentissa tarkoitettuna tilanteena pidetään esim. sellaista tilannetta, jossa *bluetoothilla* toimivan kuulokemikrofonin ja matkapuhelimen välillä suoritetusta viestinnästä siepataan viestinnän piiriin kuuluvia tietoja/tunnistamistietoja. Huomionarvoista on, että tällöin kuulokemikrofoni ei ole yhdistettynä viestintäverkkoon, kun taas matkapuhelin luonnollisesti on.

⁹⁰ Ks. Riekkinen 2019, s. 292.

⁹¹ Ks. HE 222/2010, s. 320–321, PeVL 66/2010, s. 6–7 ja LaVM 44/2010 s. 23–24. Ks. myös esim. Jokela 2018, s. 234.

⁹² Ks. myös Riekkinen 2019, s. 293, jossa tunnistamistietoina verkkoympäristössä voidaan pitää mm. myös laitetunnisteita, IP-osoitteita, MAC-osoitteita, aikaleimoja, paikkatietoja ja käyttäjätunnuksia.

käyttäen saada arvokasta tietoa rikoksen selvittämiseksi mm. viestinnän tapahtumisesta, sen kestosta ja ajankohdasta sekä viestinnän osapuolista.⁹³ Televalvontaa on mahdollista suorittaa sekä reaaliaikaisena että jälkikäteisenä valvontana niiden tallentamis- ja säilytysmahdollisuuksista johtuen.⁹⁴

Televalvonta tulee PKL 10:6.2:n perusteella esitutkintaviranomaisen käytettäväksi lähes kaikissa törkeissä rikoksissa, joista säädetty minimirangaistus on neljä vuotta vankeutta. Televalvontaa voidaan kohdistaa myös mm. silloin kun, rikoksesta epäiltyä on syytä epäillä sellaisista, tietyistä rikoksista, joissa on käytetty teleosoitetta tai telepäätelaitetta.⁹⁵ Myös eräisiin törkeiden rikosten valmisteluun on mahdollista käyttää televalvontaa, kuten terrorismisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun, panttivangin ottamisen valmisteluun ja törkeän ryöstön valmisteluun.⁹⁶

Televalvontaa voidaan lievemmin edellytyksin käyttää myös valvonnan kohteena olevan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella, jolloin rikosepäiltyä epäillään PKL 10:7.1:ssä olevista rikoksista.⁹⁷ Haltijan suostumuksella tehtävään televalvontaan on huomattavasti lievemmat edellytykset (vrt. PKL 10:6:n televalvonta), sillä rikosepäilyksi kelpaa mikä tahansa rikos, joka on tehty haltijan teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, sekä myös selvitettäessä rikosta, jonka seurauksena teleosoite tai telelaite on esimerkiksi anastusrikoksen johdosta toisen henkilön hallussa. Huomattavaa on, että suostumuksen antaja voi yhtä lailla olla rikoksesta epäilty, todistaja, asianomistaja tai jokin muu henkilö.⁹⁸

---

⁹³ Ks. laajemmin Riekkinen 2019, s. 293, jossa on selvitetty televalvonnalla olevan mahdollista nykyajan tietoverkkoympäristössä tunnistamistietojen voivan paljastavan käytännön tasolla paljon tärkeää tietoa myös viestin mahdollisesta sisällöstä esim. silloin, kun televalvonnan kohteena olevasta verkko-osoitteesta voidaan jo tehdä johtopäätöksiä sivuston tai alustalla olevan palvelun luonteesta sekä viestin aihepiiristä.

⁹⁴ Riekkinen 2019, s. 293.

⁹⁵ Ks. myös. PoL 5:8.2:ä, jonka perusteella poliisilla on oikeus harjoittaa televalvontaa myös tuomioistuimen luvalla PKL 10:6:ssä mainittujen rikosten *estämiseksi* silloin, kun henkilön uhkausten, lausumien tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän kyseiseen rikokseen.

⁹⁶ Ks. myös. HE 14/2013, s. 42–43. Ks. myös Jokela 2018, s. 234.

⁹⁷ Riekkinen 2019, s. 294.

⁹⁸ Ks. esim. Riekkinen 2019, s. 294.

3.1.1.5 Tukiasematietojen hankkiminen

Telepakkokeinoissa on vielä todisteiden hankinnan näkökulmasta syytä käydä läpi PKL 10:10:ssä säädetty tukiasematietojen hankkimisesta ja sen edellytyksistä. Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta kirjautuvista teleosoitteista ja telepäätelaitteista (PKL 10:10.1).

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää niin sanottu tolppalupa⁹⁹ rikoksen oletettuna tapahtuma-aikana oletetun tekopaikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman tietojen hankkimiseen, kun on syytä epäillä PKL 10:6.2:ssä tarkoitettua rikosta. Lupa voidaan myöntää erityisestä syystä koskemaan muutakin rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellistä aikaa tai paikkaa (PKL 10:10.2).

Tukiasematietojen hankkimisessa esitutkintaviranomainen voi esimerkiksi saada selville, mitä telepäätelaitteita, ja kenen omistuksessa olevia telepäätelaitteita on sijainnut tiettyä aikana tietyssä paikassa. Verrattuna telekuunteluun ja televalvontaan, voidaan tukiasematietojen hankkimisella saada tietoon tekopaikalle tai muulle rikoksen selvittämisen kannalta merkittävälle paikalle myös tutkinnan kannalta tuntemattomia henkilöitä luvan hakemisesta luvan myöntämiseen saakka.¹⁰⁰

3.1.2 Tarkkailutyypisten pakkokeinojen hyödyntäminen

3.1.2.1 Yleistä tarkkailutyypisistä pakkokeinoista

Tarkkailutyypisistä pakkokeinoista on säännökset PKL 10:12–26:ssä. Itse tarkkailu sanan varsinaisessa merkityksessä on ja on ollut ennen uudistettuja salaisia pakkokeinoja koskevia lakeja sallittu tutkintamenetelmä jo pelkästään tavanomaisen oikeuden perusteella.¹⁰¹ Tarkkailutyypisiä pakkokeinoja koskeva pakkokeinolaki koskeekin ainoastaan tiettyjä tarkkailun muotoja.¹⁰² Sääntelyssä onkin vahvasti kyse nimenomaan pakkokeinojen käytöstä rikoksen selvittämiseksi, jotakin tiettyä tietoteknistä -välinettä tai -menetelmää käyttäen, ja tarkkailua¹⁰³ hyödyntäen.

---

⁹⁹ Hankilanoja 2014, s. 181.

¹⁰⁰ Ks. esim. Riekkinen 2019, s. 294.

¹⁰¹ Fredman ym. 2020, s. 1100–1101. Ks. myös. HE/222/2010 vp, s. 324–325.

¹⁰² Riekkinen 2019, s. 294.

¹⁰³ Tarkkailun käsite on määritetty PKL 10:12.1:ssä, jonka mukaan sillä tarkoitetaan tiettyyn henkilöön, salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Huomaa, että tarkkailussa voidaan rikoslain 24:6:ssä säädetyn salakatselun estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta.

3.1.2.2 *Suunnitelmallinen tarkkailu ja peitelty tiedonhankinta*

Suunnitelmallinen tarkkailu käsitteenä eroaa tarkkailusta siten, että sillä tarkoitetaan rikoksesta epäiltyyn kohdistuvaa, muuta kuin lyhytaikaista tarkkailua (PKL 10:12.2). Lain sanamuodon mukaisesti suunnitelmallisesta tarkkailusta on siten kyse silloin, kun tarkkailua toimenpiteenä käytetään rikoksen selvittämiseksi pidemmän ajan kuin lyhytaikaisesti. Suunnitelmallisen tarkkailun käytön erityisistä edellytyksistä on säädetty PKL 10:2.3:ssa, jonka mukaan suunnitelmallista tarkkailua voidaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn, jos rikosepäily koskee rikosta, josta on säädetty ankarimpana rangaistuksena vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai myös lievemmistä rikoksista, jos epäily koskee varkautta, kätkemisrikosta tai terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämistä. Pykälän 4 momentti kuitenkin asettaa rajat esitutkintaviranomaisen suorittamalle tarkkailulle ja suunnitelmalliselle tarkkailulle siten, että tarkkailun kohdistaminen vakituksena asuntona pidettävään tilaan on kiellettyä, eikä teknistä laitetta saa ylipäättään käyttää kotirauhan suojaamassa paikassa kohdistuvassa tarkkailussa eikä suunnitelmallisessa tarkkailussa.

Peitelty tiedonhankinta on verrattain uusi salaisia pakkokeinoja koskevassa kokonaisuudessa säädetty pakkokeino, jolla rikoksesta epäiltyyn kohdistetaan lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisin tai Tullin rikostorjunnan tullimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja (PKL 10:14.1). Kyse on sellaisesta toiminnasta, jossa viranomainen käy aktiivista vuorovaikutusta rikoksen selvittämiseksi, joko rikoksesta epäillyn kanssa kasvokkain reaali maailmassa tai tietoverkkoympäristössä.¹⁰⁴ Peiteltynä tiedonhankintana voidaan siten pitää nähdäkseni esimerkiksi tietoverkkoympäristön sosiaalisessa mediassa tehtävää tiedonhankintaa.

Yleisten esitutkintaviranomaisten peiteltyä tiedonhankintaa koskevat erityiset edellytykset on pykälän 2 momentin perusteella käsillä, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä sellaisesta rikoksesta, josta ankarimpana rangaistuksena on säädetty vähintään neljä vuotta vankeutta tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tai parituksesta ja huumausainerikoksesta tai rikoksesta, joka on erikseen lueteltuna pykälän toisen momentin 4–8 kohdissa. Huomattavaa on, että peiteltyä tiedonhankintaa

---

¹⁰⁴ Riekkinen 2019, s. 304.

ei ole sallittua käyttää asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella (PKL 10:14.4). Eri asia on, voidaanko peiteltyä tiedonhankintaa kohdistaa, kohteen asunnossa itse käymään vuorovaikutukseen esimerkiksi tietoverkon välityksellä.

3.1.2.3 Tekninen kuuntelu, -katselu, -seuranta ja -laitetarkkailu sekä asuntokuuntelu

Tekninen tarkkailu voi olla teknisin toimenpitein toteutettavaa kuuntelua, katselua, seuranta ja laitetarkkailua. Tekniseen tarkkailuun liittyy aina se, että osana sen toteuttamista käytetään jotain teknistä -laitetta, -menetelmää tai -ohjelmistoa.

Teknistä tarkkailua voi siten olla teknisellä laitteella, ohjelmistolla tai menetelmällä tallentamista, kuuntelua ja muuta käsittelyä, jolla tarkkaillaan rikoksesta epäillyn käymää keskustelua tai viestintää (PKL 10:16, tekninen kuuntelu). Se voi myös olla rikoksesta epäillyn tarkkailua tai jonkin tilan tai muun sellaisen paikan tarkkailua tai tallentamista, katselemisen ja kuvaamisen muodossa (PKL 10:19, tekninen katselu). Edelleen teknistä tarkkailua voidaan suorittaa myös PKL 10:21:n teknisellä seurannalla, jolla tarkoitetaan rikoksen kohteena olevaan tai rikoksesta epäillyn oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuden liikkumisen seurantaan siihen erikseen sijoitettavalla, tai siinä jo olevalla radiolähtimellä tai muulla sellaisella teknisellä menetelmällä tai ohjelmistolla (PKL 10:21.1–2). Lisäksi teknistä laitetarkkailua voidaan pitää myös teknisenä tarkkailuna. Teknisessä laitetarkkailussa on kyse tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen *tallentamista* tai *muuta käsittelyä* rikoksen selvittämiseksi merkityksellisen seikan tutkimiseksi (PKL 10:23.1). Kyse on nimenomaan tarkkailusta, joka tehdään tietoteknisiä apuvälineitä käyttäen, ja se poissulkee aistivaraisten tarkkailun. Teknisessä laitetarkkailussa ei kuitenkaan saada hankkia viestin sisältöä koskevia tietoja tai PKL 10:6.1:ssä tarkoitettuja tunnistamistietoja.

Teknisessä tarkkailussa erona telepakkokeinoihin on se, että niiden käytön erityisissä edellytyksissä ei ole rajausta vain tiettyihin nimettyihin rikoksiin, vaan edellytyksenä on jokin tietty ankarimman rangaistuksen vähimmäisvaatimus. Rangaistusmaksimeista riippumatta on kuitenkin mahdollista suorittaa teknistä kuuntelua, laitetarkkailua sekä hen-

kilön teknistä seuranta mm. huumausainerikosten, terroristisessa tarkoituksessa valmistettujen rikosten, törkeän ryöstön valmistelun ja panttivangin ottamisen valmistelua koskevilla rikosepäilyissä.¹⁰⁵

Asuntokuuntelusta salaisena pakkokeinona säädetään PKL 10:17:ssä. Sillä tarkoitetaan esitutkintaviranomaiselle myönnettyä lupaa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (PKL 10:17.1).

Asuntokuuntelussa on huomattava ensimmäisen momentin sanamuodosta johtuva, rikosepäilyyn oleskelua koskeva todennäköisyysvaatimus, jolloin poissulkevana asuntokuuntelusta on pidettävä sitä, että esitutkintaviranomainen ei voi käyttää asuntokuuntelua hyödykseen ainoastaan asunnossa käymiseen, silloin kun epäilty ei sanan varsinaisessa merkityksessä oleskele asunnossa.¹⁰⁶

Asuntokuuntelun käyttämiseksi tulee lisäksi olla syytä epäillä rikoksen tapahtuneen epäiltyä asuntokuuntelua koskevan pykälän 1 momentin 1–10 kohdissa olevista rikoksista. Asuntokuuntelua on siten mahdollista käyttää eräistä törkeimmistä henkeen ja terveyteen liittyvien rikosten sekä valtiorikoksien selvittämiseksi, mutta huomattavana asuntokuuntelun käytölle edellyttävien peruserikosten osalta on se, että sitä ei voida käyttää törkeiden talousrikosten tutkinnassa.¹⁰⁷

3.2 Todisteiden hyödyntämiskielloista

3.2.1 Oikeudenkäymiskaaren hyödyntämiskieltoisäännöksestä

Salaisella pakkokeinolla hankittu todiste voi viime kädessä olla sellainen, että oikeudenkäynnissä asiaa käsittelevä tuomari voi OK 17:1.2:n todistusharkinnan perusteella punnita, onko syytä asettaa salaisella pakkokeinolla hankittu todiste hyödyntämiskieltoon.

---

¹⁰⁵ Jokela 2018, s. 237–238.

¹⁰⁶ Ks. laajemmin. Fredman ym. 2020, s. 1115. Ks. myös EIT:n antama ratkaisu *Vetter v. Ranska* 31.5.2005, jossa ratkaistiin kysymys siitä, katsottiinko asuntokuuntelu toimitetuksi EIT:n antamien telekuuntelua koskevien ratkaisujen oikeusohjeiden mukaisesti. Tapauksessa Ranskan esitutkintaviranomaiset olivat kuunnelleet rikoksesta epäiltyä kolmannen henkilön asunnossa, jossa epäilty säännönmukaisesti vieraili. EIT katsoi Ranskan lainsäädännön olleen puutteellinen siltä osin, että siinä ei ollut säännöksiä, jotka tukivat telekuuntelun sallittavuutta kolmannen henkilön tiloissa. EIT päätyi siihen, että Ranska oli rikkonut EIS 8 artiklaa, Ranskan lainsäädännön loukatessa em. EIT:n antamia oikeusohjeita.

¹⁰⁷ Metsäranta 2015, s. 217.

Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa todiste on saatu hankittua lainvastaisesti katsotulla tavalla, sillä loukataan OK 17:18:ssä säädettyä vaitiolo-oikeutta, tai salaisen pakokokeinon käytöllä on hankittu muuta todistelua, mitä on alun perin ollut esitutkintaviranomaisen tarkoituksena. OK 17:1:ssä on säädetty vapaasta todistelusta ja niiden poikkeuksista. Huomattavaa on, että näillä poikkeuksilla viitataan yleensä nyt tarkastelun kohteena olevaan todistamis- ja todisteiden hyödyntämiskiellon sääntelyyn.¹⁰⁸

Vuonna 2016 voimaan tullessa OK 17 luvun todistusoikeutta koskevassa kokonaisuudistuksessa, lisättiin nimenomainen säännös todisteiden hyödyntämiskielloista. OK 17:25:ssä oleva todisteiden hyödyntämiskiellon koskeva säännös on yleisprosessuaalinen, joten sitä voidaan soveltaa niin rikos- kuin siviilioikeudenkäynneissä.¹⁰⁹ Hyödyntämiskiellon alaiseksi todisteeksi voidaan katsoa periaatteessa mikä tahansa sellainen todiste, joka on todistusharkinnan ja OK 17:25:ssä asetettujen edellytysten täytyttyä asetettava hyödyntämiskiellon sitä koskevassa prosessissa. Hyödyntämiskiellon säännös rakentuu kolmesta momentista, joista 1 ja 2 momentti ovat erityissäännöksiä ja 3 momentti on sanamuotonsa perusteella yleissäännös.

Hyödyntämiskiellon yksinkertaisuudessaan tarkoittaa että, todisteta ei voida, so. kiellettyä ottaa oikeudenkäynnissä annettavassa tuomiossa huomioon.¹¹⁰ Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa todisteelle asetettava hyödyntämiskiellon on nähty ns. prosessuaalisena sanktiona todistamiskiellosta johtuvana seurauksena¹¹¹, ja tätä näkemystä on tukenut myös uudempi oikeuskirjallisuus kannanottajinaan esim. Virolainen, jossa hän piti pääsääntönä sitä, että hyödyntämiskiellon pitäisi olla seurausta todistamiskiellon rikkomisesta¹¹², ja laajempaa tulkintaa osoittaen Pölönen, jonka mukaan todiste tulisi osoittaa hyödyntämiskiellon alaiseksi tapauskohtaisesti etenkin silloin, kun todisteen hyödyntämisellä loukattaisiin perus- tai ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä.¹¹³ Riekinen on

---

¹⁰⁸ Vuorenää 2020, s. 20.

¹⁰⁹ Vuorenää 2020, s. 118, jossa viitataan lisäksi hallintoasioissa annetun lain 83:ään. Pykälä sisältää OK 17:25:ää vastaavalla tavalla säännöksen todisteiden hyödyntämiskiellosta, asian ollessa hallintoprosessissa.

¹¹⁰ Vuorenää 2020, s. 114.

¹¹¹ Ks. esim. Hormia 1978, s. 32, Hormia 1979, s. 162.

¹¹² Virolainen 1998, s. 426.

¹¹³ Ks. laajemmin Pölönen 2003, s. 205 alk.

todennut, että hyödyntämiskiellolle ei tulisi antaa minkäänlaista merkitystä todistusharkinnassa, sillä hyödyntämiskielto merkitsee samalla todisteen jättämistä laillisen oikeudenkäyntiaineiston ulkopuolelle.¹¹⁴

Vastuun todisteen hyödyntämisestä ottaa todistusharkinnan myötä asiaa käsittelevä tuomari, jolloin myös käytännössä voitaisiin nähdäkseni puoltaa sitä näkemystä, että todistelu lähtökohtaisesti on aina sallittava OK 17.1.1:ssä säädetyn vapaan todistelun mukaisesti, ja tämän poikkeuksena käytettävä hyödyntämiskielto konkretisoituu vasta todistusharkinnan myötä, eikä sitä tule ulottaa tätä aiempiin prosessinvaiheisiin.¹¹⁵

Vapaan todistelun periaatteeseen ja tästä poikkeamiseen on annettu myös korkeimman oikeuden antama ratkaisu KKO 2006:107, jossa on korostettu vapaan todistelun periaatetta ja sitä, että asianosaisilla tulee olla päätäntävalta siihen, mitä todisteita he kulloinkin olevassa asiassa haluavat tosiseikkojen tueksi esittää. Ratkaisussa KKO on kiinnittänyt huomiota nimenomaisesti siihen, että kotimaisessa oikeusjärjestelmässä on ehdottomia todistamiskieltoja pidettävä poikkeuksellisina, ja tuomioistuimella on harkintavalta todistelle annettavasta näyttöarvosta.¹¹⁶ Jokela on vastaavasti katsonut, että todistusharkinnassa lähtökohtana on pidettävä sitä, että todistelun on oltava vapaan todistelun periaatteen mukaisesti aina sallittua ja että, jos vapaasta todistelusta on aihetta poiketa, tulee todisteen käyttö olla laissa nimenomaisesti kielletty.¹¹⁷

Todistamiskiellot on erotettava hyödyntämiskielloista, eikä niitä tutkimusongelman selvittämiseksi ole tarpeen käsitellä yksityiskohtaisesti. Hyödyntämiskiellot voivat tulla kyseeseen siis juuri todistamiskieltojen rikkomisen seurauksena, ja ne voidaan ymmärtää siten osana hyödyntämiskieltoihin kuuluvaksi kokonaisuudeksi. Todettakoon kuitenkin, että todistamiskiellot voidaan jakaa kolmeen ryhmään; todistusteemakieltoon, todistuskeinokieltoon sekä todistusmetodikieltoon.¹¹⁸ Todistusteemakiellossa on kyse siitä, mistä on kiellettyä todistaa. Todistuskeinokiellossa on kyse siitä, mitä todistuskeinoja/keinoa ei saa todistelussa todistuskeinona käyttää, ja todistusmetodikielto – mikä voi tulla hyvinkin

---

¹¹⁴ Riekkinen 2019, s. 314.

¹¹⁵ Ks. Riekkinen 2014, s. 130, jossa Riekkinen katsoo hyödyntämiskiellon soveltamisesta päättämisen tapahtuvan jo ennen todistusharkintaa siitä syystä, että tosiasiallisesti ennen todistusharkintaa on jo tuomarin päätettävä siitä, voidaanko todiste hyväksyä lailliseen oikeudenkäyntiaineistoon. Hyväksyminen on periaatteellinen edellytys todisteen näyttöarvon arvioimiselle. Ks. myös Virolainen – Martikainen 2010, s. 272.

¹¹⁶ Ks. KKO: 2006:107

¹¹⁷ Jokela 2018, s. 666.

¹¹⁸ Ks. esim. Lappalainen 2001, s. 143, Riekkinen 2014, s. 125 ja Vuorenpää 2020, s. 114.

salaisten pakkokeinojen käyttötilanteissa kysymykseen – koskee virheellistä menettelyä todistetta hankittaessa so. lainvastaista tai alemman asteisten säädösten tai virkaohjeiden vastaista menettelyä.¹¹⁹

3.2.1.1 *Kidutukseen perustuva hyödyntämiskielto*

Todistusoikeutta koskevan OK 17 luvun kokonaisuudistuksen myötä Suomen voimassa olevassa oikeudessa on mahdollisuus asettaa todiste hyödyntämiskieltoon, mikäli se täyttää hyödyntämiskielloille pykälässä asetetut edellytysvaatimukset. Toki muun muassa korkein oikeus on antanut useitakin ratkaisuja ennen em. säännöksen voimaan tuloa, joissa se on asettanut vastaajan syyllisyyttä tukevan todisteen hyödyntämiskieltoon.¹²⁰

Pykälän ensimmäinen momentti kieltää tuomioistuinta hyödyntämästä todistetta, joka on saatu kiduttamalla. Kielto on sinänsä selvä ja yksiselitteinen¹²¹, eikä siihen ole tarpeen sen enempää tässä tutkielmassa paneutua. Huomionarvoista kuitenkin on, että viranomaisen haltuun voi päätyä sellaisia esine- tai asiakirjatodisteita kidutuksen seurauksena, joissa tuomioistuimen arvioitavaksi voi tulla välillisesti kiduttamisen seurauksena saatu, hyödyntämiskiellon etäisvaikutuksen alainen todiste, eli todiste on saatu tällöin laittoman menettelyn seurauksena.¹²² Lain esitöissä ja EIT:n oikeuskäytännössä menettelyä on pidetty kiellettävänä.¹²³

3.2.1.2 *Hyödyntämiskielto itsekriminointisuojan loukkauksesta*

Hyödyntämiskiellosta itsekriminointisuojan vastaisesti hankitusta todisteesta¹²⁴ on säädetty OK 17:25.2:ssä. Itsekriminointisuojaalla tarkoitetaan yleisesti sitä, että rikoksesta syytetyllä tai epäilyllä on oikeus luottaa siihen, että henkilöä ei voida pakottaa tai painostaa myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämisen edistämisessä.¹²⁵ Itsekriminointisuojan vastaisesti hankittu todiste merkitsee sitä, että henkilöltä on pakolla tai painostaen, vastoin henkilön tahtoa hankittu näyttöä, joka on syytetyn tai epäillyn eduksi

---

¹¹⁹ Vuorenää 2020, s. 114.

¹²⁰ Ks. esim. KKO: 1996:66, 2009:88, 2012:45. Ks. myös. Riekkinen 2014, s. 149–169, jossa esitetään myös oikeuskäytäntöä hyödyntämiskielloista.

¹²¹ Ks. Rautio – Frände 2016, s. 175, jossa kidutuksella saatu todistusaineistoa on pidettävä vakavimpana loukkauksena, joka kohdistuu itsekriminointisuojaan, eikä OK 17:25.1:ää ole tästä syystä tarvetta syvemmin perustella.

¹²² Riekkinen 2019, s. 315–316. Ks. myös Riekkinen 2014, s. 132–133.

¹²³ Ks. HE 46/2014 vp, s. 89 ja EIT:n antama ratkaisu *Gäffen v. Saksa 1.6.2010* kohta 167.

¹²⁴ Ks. HE 46/2014 vp, s. 88.

¹²⁵ Ks. esim. Vuorenää 2020, s. 86 ja Tapanila 2019, s. 29–33.

haitallinen. Lain esitöiden perusteella kielto hankkia todisteita ei koske kuitenkaan tilanteita, joissa henkilö joutuu passiivisesti sietämään tiettyjä toimenpiteitä, kuten verikokeita tai pakkokeinojen käyttöä henkilöä kohtaan.¹²⁶ Myös muussa menettelyssä kuin esitutkinnassa tai rikosoikeudenkäynnissä hankittua todistetta, joka on hankittu henkilöltä joko pakkokeinon käytön uhalla tai muutoin vastoin henkilön tahtoa, on hyödyntämiskieltoa sovellettava todisteeseen, jos henkilö oli tällöin epäillyn tai vastaajan asemassa rikoksesta, tai esitutkinta tai oikeudenkäynti oli vireillä rikoksesta, josta henkilöä syytetään, ja jos todisteen hankkiminen olisi ollut vastoin henkilön OK:17:17:ssä säädettyä vaitiolo-oikeutta. Todistetta voidaan kuitenkin hyödyntää rikosasiassa, mikäli henkilö on muussa menettelyssä kuin rikosasian käsittelyssä tai siihen rinnastuvassa menettelyssä antanut lakisääteisen velvollisuutensa täyttämisen yhteydessä totuudenvastaisen lausuman taikka väärän tai sisällöltään totuuden vastaisen asiakirjan taikka väärennetyn esineen.

Itsekriminointisuoja laajuus koskee siis koko rikosprosessia sen laajassa merkityksessä, jolloin myöskään henkilöön, joka on rikosepäilyn kohteena ei voida esitutkinnassakaan kohdistaa pakkoa tai painostusta syyllisyytensä selvittämiseksi.¹²⁷ Myös ratkaisussa KKO 2016:96, korkein oikeus on linjannut, että jollei esitutkinnassa kuultavan itsekriminointisuoja ole toteutunut, ei epäiltyä kuultavaa puhutellun poliisin todistajankuulemista voida todisteena ottaa huomioon. Sen sijaan itsekriminointisuoja ei enää ulotu esitutkintaa edeltävään poliisin suorittamaan ns. puhutteluun, sillä perusteella, että tällöin katsotaan puhuttelun kohteena olleen henkilön antaneen tietonsa vapaaehtoisesti.¹²⁸

Korkein oikeus on ratkaisulla KKO 2017:65 antanut salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen hyödyntämiskieltoa koskevan ratkaisun, jossa on ollut kysymys nimenomaan vaitiolo-oikeuden ja henkilön tietojen antamisen vapaaehtoisuuden välisestä punninnasta. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko rikoksesta epäillyn ja hänen läheisiinsä kohdistetussa telekuuntelussa ja teknisessä kuuntelussa hankittua keskustelua, joka oli tallennettu kirjalliseen muotoon, loukattu rikoksesta epäillyn äidin (joka myös oli rikoksesta epäiltynä ja luvan saaneen pakkokeinon kohteena) vaitiolo-oikeutta, kun hän oli tämän läheissuhteeseen perustuvan vaitiolo-oikeutensa turvin kieltäytynyt todistamasta samasta todistus-

---

¹²⁶ Ks. Fredman ym. 2020, s. 517. Ks. myös. HE 46/2014 vp, s. 89.

¹²⁷ Vuorenpää 2020, s. 87.

¹²⁸ Ks. LaVM 19/2014 vp, s. 18.

teemasta, mitä pakkokeinoilla hankittu todiste myös koski. Korkein oikeus katsoi sallituksi syyttäjän esittää reaalityodisteina pakkokeinoilla kirjalliseen muotoon tallennetut rikoksesta epäillyn ja tämän myöskin rikoksesta epäillyn äidin väliset keskustelut, sillä pakkokeinojen käytön edellytykset olivat asianmukaisesti täyttyneet, ja todistusteeman osoittama seikka oli annettu vapaaehtoisesti. Korkein oikeus piti nimenomaisesti keskeisenä seikkana todisteen hyödyntämisen arvioinnissa sitä, että itsekriminointisuoja ei ole tarkoitus antaa suojaa syyllisyyttä tukeville lausumille, vaan nimenomaan sille, että todisteita hankkiessa epäiltyyn ei kohdisteta pakottamista tai painostamista.

Huomattavaa on, että OK 17:25.2:ä tulee sovellettavaksi myös rikosprosessin ulkopuolella muissa rikosprosessin kanssa ajallisessa yhteydessä olevissa rinnakkaisissa menettelyissä. Itsekriminointisuoja voi siis ulottua myös rikosprosessin ulkopuolelle. Rikosprosessin kanssa ajallisessa yhteydessä olevasta itsekriminointisuojaan ulottamisesta on ollut kysymys ratkaisussa KKO 2009:80, jolla on ollut merkitystä myös todistusoikeuden kokonaisuudistuksen kannalta. Kyseisellä ratkaisulla muovattiin itsekriminointisujalle annettavaa ulottuvuutta siten, että itsekriminointisuoja koskee myös muita menettelyitä, jotka ovat vireillä samanaikaisesti rikosprosessin kanssa.¹²⁹ Ratkaisussa oli kyse konkurssimenettelyssä tapahtuneesta tilanteesta, jossa henkilökohtaiseen konkurssiin asetettu henkilö oli jättänyt osan omaisuudestaan ilmoittamatta vannoessaan pesäluetteloa sillä perusteella, että tämä henkilö oli samanaikaisesti konkurssimenettelyn kanssa ollut syytettynä rikosprosessissa velallisen epärehellisyysrikoksista ja siten katsonut hänellä olleen oikeus olla myötävaikuttamatta rikosprosessissa syyllisyytensä selvittämiseen. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että hyödyntämiskiellon on koskettava myös rikosprosessin kanssa rinnakkaista menettelyä, jos näyttöä on hankittu pakkokeinon käytön uhalla tai vastoin konkurssivelallisen tahtoa. Edellytyksenä tälle oli nimenomaisesti se, että henkilön tuli olla tällöin joko epäilty tai vastaajana rikoksesta, tai esitutkinta tai oikeudenkäynti rikoksesta oli jo vireillä.¹³⁰

Tämän tutkielman kontekstissa huomattavaa on, että itsekriminointisuojaan perustuva hyödyntämiskiello ei ole enää käsillä pykälän sanamuodon mukaisesti rikosprosessin ulkopuolella, sen rinnakkaisissa menettelyissä sen jälkeen, kun rikosprosessissa annettava tuomio on saanut lainvoiman. Henkilö ei siten voi todisteita luovuttamalla saada niitä

---

¹²⁹ Ks. esim. Vuorenpää 2020, s. 94–95.

¹³⁰ Ratkaisua ja siihen liittyviä kriteereitä on käsitelty yksityiskohtaisesti Vuorenpää 2020, s. 92–108.

taktikoitua hyödyntämiskiellon soveltamisalaan kuuluvaksi enää tuomion ollessa lainvoimainen, eikä muutenkaan vapaaehtoisesti, sillä eihän itsekriminointisuoja enää ulotu pakon ja painostamisen ulkopuolelle katsottaviin tilanteisiin, ts. vapaaehtoisuuteen.¹³¹

3.2.1.3 *Lainvastaisesti hankitun todisteen hyödyntämiskielto*

Oikeudenkäymiskaaren hyödyntämiskielto­säännöksestä mielenkiintoisin säännös on salaisten pakkokeinojen kannalta lainvastaisesti hankitun todistusaineiston asettamista hyödyntämiskieltoon koskeva OK 17:25.3:ä. Sitä voidaan pitää eräänlaisena todisteiden hyödyntämiskieltoa koskevana yleissäännöksenä.¹³² Yleissäännöstä voidaan soveltaa, kun todisteen hankinta on perustunut laittomaan toimenpiteeseen silloin, kun kyse ei ole ollut pykälän 1 momentissa tarkoitettusta kidutuksesta. Se soveltuu yhtä lailla pakkokeinolain säännösten noudattamiseen liittyviin tahattomiin esitutkintaviranomaisten toimenpiteiden takia tekemiin menettelyvirheisiin pakkokeinojen käytössä, kuin myös tahallisiin rikoksiin.¹³³ Lainvastaisesti hankitun todistusaineiston lainvastaisuuden käsitettä on tulkittava laajasti. Hallituksen esityksen mukaan harkittaessa lainvastaisuutta, on syytä huomioida Suomen voimassa olevan lainsäädännön lisäksi alemman asteen kansalliset säädökset kuin myös kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on sitoutunut sekä EU-lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö.¹³⁴ Yleissäännöksen soveltamista harkittaessa tuleekin kyseeseen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva kriteeri, joka saa sisältönsä niin kansallisesta perustuslaista (PL 21) kuin myös Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (EIS 6 art.)¹³⁵ Laittomasti hankitun todisteen hyödyntämisessä voidaankin lähtökohtana pitää sitä, että täten hankittua todistetta on pidettävä yleissäännöksen nojalla sallittuna, jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.¹³⁶

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaarantumisesta ja siten todisteelle asetettavasta hyödyntämiskiellosta tekee päätöksen rikosasiaa (tai siviiliasiaa) käsittelevä tuomioistu-in. Tuoreessa todistusoikeutta koskevassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että syyt-täjän on voitava lähtökohtaisesti vedota kaikkeen näyttöön, mikä on saatu esitutkinnassa,

---

¹³¹ Ks. Fredman 2020, s. 521.

¹³² Vuoren­pää 2020, s. 120.

¹³³ Riekkinen 2019, s. 316.

¹³⁴ HE 46/2014 vp, s. 93.

¹³⁵ LaVM 19/2014 vp, s. 6.

¹³⁶ LaVM 19/2014 vp, s. 21. Ks. myös. Riekkinen 2019, s. 316.

ja tulkinnanvaraisista hyödyntämiskieltokysymyksistä tekee siten päätöksen tuomioistuimien.¹³⁷ Tästä johtuu, että syytäjän on jätettävä selvästi hyödyntämiskiellon alaan kuuluvat todisteet itse pois prosessiin otettavasta oikeudenkäyntiaineistosta.

Lainvastaisesti hankitun todisteen tulee siis olla sellainen, jonka katsotaan vaarantavan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Se, miten em. vaarantamista arvioidaan, ratkaistaan OK 17:25.3:n perusteella. Tuoreessa oikeuskirjallisuudessa on 3 momentissa luetelluista kriteereistä puhuttu myös ns. punnintakriteereinä tai punninnan elementteinä.¹³⁸ Kyseiset ns. punnintakriteerit ovat *asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvän oikeuden loukkauksen vakavuus, todisteen hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet*. Yleissäännöksen soveltamista harkittaessa, on tuomioistuimen punnittava rikoksen selvittämistä intressiä kuin myös todisteen hyödyntämisestä johtuvia epäedullisia vaikutuksia.¹³⁹ Vuorenpää on tiivistänyt 3 momentista ilmi tulevat punnintakriteerit sitä koskevien lain esitöiden¹⁴⁰ perusteella seuraavalla tavalla¹⁴¹:

- Asian laadun osalta todisteen hyödyntämiskiello on määritelty negatiivisesti; sitä korkeampi kynnys on asetettava todisteen hyödyntämättä jättämiselle, mitä vakavammasta rikoksesta on kyse.¹⁴²
- Todisteen hankkimistapaan liittyvän oikeudenloukkauksen vakavuuden kohdalla, punnittavaksi tulee se, onko todistetta hankittu lainvastaisin menetelmin.
- Todisteen hankkimistavan merkityksestä todisteen luotettavuudelle, arvioinnin lähtökohtana on pidettävä sitä, että jos todisteen hankkimisessa on käytetty sellaisia keinoja, jotka vaarantavat todisteen luotettavuuden, ei todistetta voida käyttää.
- Todisteen merkityksestä asian ratkaisemisen kannalta, arvioidaan negatiivisesti sitä, että mitä merkittävämpänä hankittua todistetta on käsiteltävässä asiassa pidettävä, sitä korkeampi kynnys sen hyödyntämättä jättämiselle on asetettava

---

¹³⁷ Näin esim. Vuorenpää 2020, s. 139.

¹³⁸ Ks. Fredman ym. 2020, s. 522 ja Vuorenpää 2020, s. 121.

¹³⁹ Fredman ym. 2020, s. 525.

¹⁴⁰ HE 46/2014 vp, s. 92–95 ja LaVM 19/2014 vp, s. 21–22.

¹⁴¹ Vuorenpää 2020, s. 121.

¹⁴² Ks. myös Pölönen–Tapanila 2015, s. 335–336, jossa siviiliprosessin osalta arvioitavaksi voi myös tulla kohdistuuko prosessi dispoitiiviseen vai indispoitiiviseen asiaan, onko tapauksessa merkittäviä selvittämistarpeita ja onko käsiteltävä asia erityisen merkittävä asianosaisille.

- Muiden olosuhteiden osalta arvioitavaksi voi tulla esimerkiksi se, miten asianosaiset suhtautuvat todistusaineiston hyödyntämiseen.¹⁴³

Näiden punnintakriteerien osalta hyödyntämiskieltoja ajatellen Vuorenpää pitää erityisesti todisteen hankkimistapaan liittyvän oikeudenloukkauksen vakavuutta nimenomaisesti keskeisimpänä ja eniten tulkinnanvaraisuuksia aiheuttavana punnintakriteerinä.¹⁴⁴ Tämän harkintakriteerin valossa arvioitavaksi tulee, onko todistetta hankittaessa loukattu jotakin tiettyä oikeutta ja kuinka vakavalla tavalla. Salaisia pakkokeinoja ajatellen, Fredman ym. pitää esimerkiksi salakatselua, salakuuntelua suurempana oikeudenloukkauksena yksityisyyden suojan näkökulmasta. Myös todisteen hankkimista rikoksella tulee pitää erityisen moitittavana varsinkin silloin, kun todisteen hankkiminen on tapahtunut tahallisesti. Tällöin harkittaessa oikeudenloukkauksen vakavuutta, todisteen hankinnan selvittämisessä huomiota on syytä kiinnittää siihen, onko se tarkoituksenmukaisesti hankittu lainvastaisella tavalla siitä huolimatta, että on ollut olemassa tieto siitä, että laillista tapaa ei ollut käytettävissä.¹⁴⁵ Kun todiste on laittomalla tavalla hankittu, tulisi tällöin harkita todisteen asettamista hyödyntämiskieltoon.¹⁴⁶

Korkein oikeus on antamassaan ratkaisussa KKO 2019:36 ottanut kantaa syyttäjän nimeämään telekuuntelulla hankittuun todisteeseen, joka oli hankittu ilman pakkokeinolaissa säädettyjä telekuuntelun käytölle asetettuja edellytyksiä, so. lainvastaisella tavalla. Telekuuntelua oli kohdistettu salassapitorikoksesta epäiltyyn henkilöön. Alemmassa oikeusasteessa epäilty oli tuomittu salassapitorikoksesta. PKL 10:3:n telekuuntelua ja sen edellytyksiä koskevassa pykälässä ei kuitenkaan ollut säädetty salassapitorikoksen olevan sellainen rikos, jonka rikosepäilyyn esitutkintaviranomaisen oli sallittua kohdistaa telekuuntelua. Myös telekuuntelulla saatu ylimääräinen tieto ei käsittänyt sellaisia rikoksia, joiden perusteella ylimääräinen tieto olisi ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan PKL 10:56.2:n nojalla sallittu. Korkein oikeus päätyi ratkaisussaan siihen, että telekuuntelulla hankittu todiste oli ylimääräistä tietoa, johon tuli soveltaa hyödyntämiskieltoasännöstä.

---

¹⁴³ Syytä on kiinnittää huomiota siihen, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaarantamista koskevat punnintakriteerit koskevat kaikkia oikeudenkäynnissä olevia osapuolia. Ks. LaVM 19/2014 vp, s. 21.

¹⁴⁴ Vuorenpää 2020, s. 121.

¹⁴⁵ Fredman ym. 2020, s. 526.

¹⁴⁶ HE 46/2014, s. 92.

3.2.2 Pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevista hyödyntämiskielloista

Oikeudenkäymiskaassa säädetyn 17:25:n hyödyntämiskieltosäännöksen lisäksi on myös mahdollista, että todiste asetetaan hyödyntämiskieltoon pakkokeinolaissa säädettyjen perusteiden nojalla. Kyse on tällöin nimenomaisesti todisteesta, joka on hankittu pakkokeinoja käyttämällä, ja todisteen hankinta on voinut perustua esimerkiksi pakkokeinolain säännösten vastaiseen menettelyyn, ja täten hankitun aineiston käyttöön ja säilyttämiseen.¹⁴⁷

Salaisia pakkokeinoja koskevia hyödyntämiskieltosäännöksiä on muun muassa PKL 10:52:ssä säädetty kuuntelu- ja katselukiellot, joissa on kieltonormien lisäksi kyse myös velvollisuudesta keskeyttää sekä hävittää telekuuntelulla, tietojen hankkimisella telekuuntelun sijasta, teknisellä kuuntelulla ja teknisellä katselulla hankitut tiedot niihin liittyvine muistiinpanoineen. Pykälä asettaa kuuntelu- ja katselukiellot sellaisiin toimenpiteisiin, joissa pykälässä mainittuja salaisia pakkokeinoja kohdistetaan rikoksesta epäillyn ja pykälässä lueteltujen ammattiryhmiin kuuluvien henkilöiden väliseen viestiin tai viestintään. Näillä ammattiryhmiin kuuluvilla henkilöillä tarkoitan sellaisia henkilöitä, joilla on yleisesti vaihtolovelvollisuus heille uskutuista asioista, kuten esimerkiksi psykologi, oikeudenkäyntiavustaja tai pappi. Lisäksi pykälän 2 momentissa täsmennetään, että pykälässä lueteltuja salaisia pakkokeinoja ei saa käyttää rikoksesta epäiltyyn, jos tutkittavana ei ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Pykälä asettaa kuuntelu- ja katselukiellot myös OK 17:17.1:ssä tarkoitetun läheisen ja rikoksesta epäillyn väliseen viestiin, ja OK 17:20.1:ssä tarkoitetun yleisön saataville toimitettuun viestiin, eli käytännössä median edustajan ja rikoksesta epäillyn toimittamaan, ja heidän väliseen viestintään. Kuuntelu- ja katselukielloja koskevan pykälän 3 momentissa säädetään edellä mainitusta salaisen pakkokeinomenettelyn toimenpiteen keskeyttämisestä ja sillä saadun tiedon hävittämisestä. Tästä seuraa, että 1 momentissa luetelluilla salaisilla pakkokeinoilla, niiden käytön aikana tai muulloin ilmenevällä tavalla ilmenee tai on ilmennyt viesti, joka kohdistuu sellaiseen rikoksesta epäiltyyn ja pykälässä lueteltujen ammattiryhmiin kuuluvien henkilöiden väliseen viestintään, on sellainen toimenpide keskeytettävä ja toimenpiteellä saadut tallenteet, ja niillä saatuja tietoja koskevat

---

¹⁴⁷ Ks. Riekkinen 2019, s. 312, jossa tällaisena menettelynä on pidetty esimerkiksi menettelyä, jossa pakkokeinojen käyttö ja sen edellytysten täytyminen on ollut lainmukainen, mutta myöhemmin on havaittu menettelyn olleen pakkokeinolain vastaista tai menettely ei ole enää ollut myöhemmin arvioiden tarkoituksenmukainen.

muistiinpanot on hävitettävä välittömästi. Pykälän 4 momentista vielä on huomionarvoista nostaa esille se seikka, että mikäli 1 ja 2 momentissa lueteltuja ammattiryhmiin kuuluvia henkilöitä epäillään rikoksesta epäillyn kanssa samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta, ja päätös tällaiseen henkilöön kohdistetusta salaisen pakkokeinon käytöstä on tehty, eivät pykälässä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot tule sovellettaviksi.

Salaisia pakkokeinoja koskevan PKL 10 luvun 58:ssä on säädetty myös samankaltaisesta keskeyttämis- ja hävittämisvelvollisuudesta, jossa kyseiset velvollisuudet tulevat kyseeseen silloin, kun salaisen pakkokeinon kohteena on joltain muulta henkilöltä lähtöisin oleva tai sellaiselle henkilölle tarkoitettu viesti, kuin pakkokeinojen käytön luvan kohteena oleva rikoksesta epäilty. Keskeyttämis- ja hävittämisvelvollisuus aktualisoituu pykälän mukaan myös silloin, kun teknistä kuuntelua käytetään rikoksesta epäiltyyn, mutta tuleekin ilmi, että tämä epäilty ei olekaan teknisen kuuntelun kohteena olevassa ympäristössä, tai jos teknisessä laitetarkkailussa, tarkkailu kohdistetaan vastoin teknisen tarkkailun tarkoitusta, viestin sisältöön, sen tunnistamistietoihin tai tarkkailun kohteena oleva ei tosiasiaassa käytä tarkkailtavaa laitetta.¹⁴⁸ Hävittämisvelvollisuudesta on säännös myös PKL 10:59:ssä, joka tulee sovellettavaksi silloin, kun pykälässä luetelluilla pakkokeinoilla hankittu tieto on hankittu kiireellisessä tilanteessa, ja jälkikäteen tuomioistuin katsoo, ettei salaiselle pakkokeinolle ollut edellytyksiä. Tällöin pakkokeinon käyttö on lopetettava välittömästi ja sillä saatu aineisto muistiinpanoineen on hävitettävä.

Salaisilla pakkokeinoilla hankittua PKL 10:55:n mukaista ylimääräistä tietoa, joka ei täytä ylimääräisen tiedon käytölle asetettavia PKL 10:56:ssä säädettyjä edellytyksiä, voi myös tulla hyödyntämiskiellon alaiseksi.

3.3 Salaisilla pakkokeinoilla hankittu aineisto todisteena ja sen hyödyntäminen

Rikosprosessissa todisteen hyödyntäminen voi tulla kyseeseen rikosprosessin laajassa merkityksessä sen jokaisessa vaiheessa. Salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen hyödyntäminen tulee ensinnäkin kyseeseen jo silloin, kun esitutkintaviranomainen liittää sen esitutkintapöytäkirjaan ja toiseksi, kun syyttävä hyödyntää todistetta osana suorittamaansa

---

¹⁴⁸ Riekkinen 2019, s. 313.

syyteharkintaa, ja tätä seuraavaa tuomioistuinkäsittelyä. Kolmanneksi, myös tuomioistuinten OK 17:1.2:ssä suorittamaa todistusharkintaa on syytä pitää todisteen hyödyntämisenä.¹⁴⁹

Esitutkintaviranomaisen hankkiessa salaisella pakkokeinolla rikosepäilyä koskevan todisteen, mikä tulee välittömästi hyödynnettäväksi, kun se liitetään esitutkintapöytäkirjaan, on syytä kiinnittää huomiota siihen, missä muodossa todiste siihen liitetään, ja mitä toimenpiteitä se todisteen luotettavuudelta ja sen eheydeltä vaatii. Voidaan puhua siitä, miten esitutkintaviranomainen dokumentoi kyseisen todisteen, jotta sen liittäminen esitutkintapöytäkirjaan olisi ylipäätään mahdollista.

Etenkin salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen dokumentoinnille on syytä kiinnittää erityistä huomiota sen näyttöarvon määrittämiseksi, jotta tuomioistuinmenettelyssä olevilla asianosaisilla on mahdollisuus havaita mahdollisia todisteiden hankintaan liittyviä menettelyvirheitä, ja että asianosaisilla on mahdollisuus myös kyseenalaistaa väitteillään todistelun luotettavuutta.¹⁵⁰ Dokumentointi yhtä lailla palvelee asianmukaisesti tehtynä rikosprosessin rikosentorjunta- ja oikeusturvafunktioiden toteutumista.

Esitutkintaviranomaisen salaisella pakkokeinolla suorittamassa todisteen hankinnassa ja sitä koskevassa dokumentoinnissa on sovellettava esitutkinta- ja pakkokeinolakia.¹⁵¹ ETL 1:2:n 1 ja 2 momentista seuraa, että esitutkintaviranomaisen on tehtävä tietyt toimenpiteet, jotta todistelun vastaanottaminen pääkäsittelyssä on mahdollista ottaa vastaan yhdellä kertaa, tai asia on mahdollista ratkaista myös kirjallisessa menettelyssä. Lain esitöissä on nimenomaisesti asetettu vaatimus esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvien kirjausten tarkkuudesta ja riittävydestä, jotta kirjallinen menettely olisi mahdollista.¹⁵² Esitutkintaviranomaisen suorittaman dokumentoinnin tulee siis olla todisteen kannalta laadittu siten, että esitutkinnassa tapahtuneet toimenpiteet sekä niillä selvitetty tiedot dokumentoidaan tarkasti ja riittävästi esitutkintapöytäkirjaan, jotta todisteella hankittuja tietoja voidaan käyttää hyödyksi oikeudenkäynnin edetessä.¹⁵³

---

¹⁴⁹ Fredman ym. 2020, s. 513–514.

¹⁵⁰ Riekkinen 2019, s. 308–309.

¹⁵¹ Näiden yleissäännösten lisäksi sovellettaviksi säännöksiksi pakkokeinojen kohdalla voi myös tulla tarkastuksen, takavarikon ja etsinnän kohdalla tietyt yksittäiset erityissäännökset, kuten ydinenergialain 68 §, huumausainelain 43–44 §:t ja järjestyslain 21 §. Ks. Fredman 2020, s. 3.

¹⁵² Ks. HE 222/2010 vp, s.163.

¹⁵³ Riekkinen 2019, s. 309.

Esitutkinta- ja pakkokeinolaissa on myös nimenomaisesti esitutkinnan dokumentoimiseen velvoittavia säännöksiä, joista ensimmäisessä säännökset on sijoitettu ETL 9 lukuun, ja jälkimmäisessä salaisiin pakkokeinoihin koskeva säännös on PKL 10:61:ssä. Salaisen pakkokeinon kohdistaminen rikoksesta epäiltyyn todisteiden hankinnassa on ymmärrettävä yhdeksi esitutkintatoimenpiteeksi. ETL 9:11:ssä säädetäänkin, että suoritettaessa esitutkintatoimenpiteitä, on niistä pääsääntöisesti laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä johonkin muuhun asiakirjaan, jollei muualla laissa toisin säädetä.¹⁵⁴ Vastaavasti ETL 9:6:ssä on säädetty esitutkintapöytäkirjasta. Pykälä velvoittaa esitutkintaviranomaisen laatimaan esitutkinnassa hankitusta aineistosta nimenomaisesti esitutkintapöytäkirja. Pakkokeinolaissa taas vastaavasti velvoitetaan muun salaisen pakkokeinon kuin tarkkailun käytöstä pöytäkirjan laatimista sen jälkeen, kun pakkokeinon käyttö on lopetettu, ja pöytäkirja on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä (PKL 10:61). Huomionarvoisena seikkana esitutkintapöytäkirjan laatimiseen liittyen on myös valtioneuvoston antama asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014, EPS-asetus). EPS-asetuksen 1:4:n mukaan pakkokeinoista, joita esitutkinnassa on käytetty, on merkittävät tiedot esitutkintapöytäkirjaan, ellei käytetty pakkokeino ole sellainen, jonka käytöstä ei tarvitse ilmoittaa.¹⁵⁵

Aiemmin luvussa 3.1.1 ja 3.1.2 käytyjen salaisten pakkokeinojen osalta dokumentoinnista on säännökset sisällytetty kutakin salaista pakkokeinoja koskaan pykälään. Näissä on säädetty nimenomaisesti siitä, mitä on mainittava niitä koskevissa lupavaatimuksissa ja päätöksissä. Siten mainittavina asioina on pääsääntöisesti mm. epäilty rikos, jota esitutkinta koskee, sen kohteita, ja menettelyn toteuttamista, edellytyksiä sekä tekoaikaa- ja paikkaa koskevat seikat.¹⁵⁶ Salaisten pakkokeinojen kohteina voi siis olla tässä tapauksessa esimerkiksi valvonnan kohteena oleva teleosoite, telepääteleite tai yksilöity kuuntelun kohteena oleva tila.

---

¹⁵⁴ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2017:65 on puhuttu telekuuntelua koskevista muistiinpanoista ”litterointina”, joka lukeutuu pykälän sovellutusalaan, kun kysymys on ”merkinnästä johonkin muuhun asiakirjaan”.

¹⁵⁵ Huomattava ns. täydentävä säännös liittyen salaisilla pakkokeinoilla tehtyjen toimenpiteiden kirjaamiseen sekä valvontaan ja niitä varten annettaviin selvityksiin on PKL 10:66:ssä, jossa säädetään siitä, että valtioneuvoston asetuksella on myös mahdollista antaa tarkempia säännöksiä, kuin PKL 10 luvussa on annettu salaisten pakkokeinojen käytön osalta. Ks. myös Riekkinen 2019, s. 309.

¹⁵⁶ Riekkinen 2019, s. 311.

Salaisella pakkokeinolla hankittu todiste tulee rikosprosessissa osana oikeudenkäyntiä hyödynnettäväksi pääsääntöisesti siinä vaiheessa, kun syyttäjä on tehnyt syyteharkinnassa syyttämispäätöksen, ja esitutkintapöytäkirja siihen liittyvine kirjallisine todisteineen toimitetaan asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Tähän on kuitenkin poikkeuksia, jotka tulevat ilmi seuraavassa pääluvussa. Seuraavassa pääluvussa tulen esittämään, missä määrin epäiltyyn kohdistuvan vastaajan tai vastapuolella olevan asianosaisen on mahdollisuus saada tieto tästä salaisella pakkokeinolla hankitusta todisteesta, ja sen sisällöstä.

Sisältö, mikä salaisella pakkokeinolla on hankittu voi olla tallenteen tai asiakirjan muodossa.¹⁵⁷ Teknisiä tallenteita ja muuta aineistoa on mahdollista käyttää oikeudenkäynnissä suoraan todistelutarkoituksessa vapaan todistelun periaatteen mukaisesti, jolloin oikeudenkäyntiaineiston osaksi välittömästi tulee myös tekniset tallenteet. Pölösen mukaan kirjallisena asiakirjatodisteluna voidaan hyvinkin pitää esimerkiksi televalvontatietoja, kun taas teknisestä tarkkailusta saadut kuva- ja äänitallenteet sekä telekuuntelutallenteiden kuunteleminen, ja niiden tarkastelu rinnastuisi katselmukseen.¹⁵⁸ OK 17:38.2:sta seuraa, että asiakirjasta, esineestä taikka muusta katselmuskohteesta, jota esimerkiksi kuvanauhat voivat olla, voidaan näyttöä esittää siitäkin huolimatta, että siitä ilmenisi salassa pidettävää tai vaitiolo-oikeuden alaista tietoa, jos todistetta voidaan ilman kohtuutonta haittaa käsitellä ilman tällaisen tiedon ilmi tulemistä. Lisäksi OK 17:54:stä seuraa, että katselmuskohde on pääkäsittelyssä esiteltävä tarpeellisilta osiltaan.

Huomionarvoinen seikka salaisella pakkokeinolla hankitun aineiston todistusmenettelyyn liittyen on se, että edellä mainittujen ohella voidaan tietysti myös pakkokeinot toimeenpannutta esitutkintaviranomaista, so. poliisia tai virkamiestä kuulla todistajana. Tämä on oikeastaan välttämätöntä silloin, kun kyse on esimerkiksi esitetyn ääninauhan kuuntelemisesta, kuvanauhan katselusta tai telekuuntelusta tehdyistä muistiinpanoista. Tällöin riittäväksi ei voida katsoa vain kuuntelua, katselua tai muistiinpanojen lukemista, vaan toimeenpannutta esitutkintaviranomaista on myös todistajana kuultava. Tätä seikkaa

---

¹⁵⁷ Tämä tulee myös osaltaan ilmi PKL 10:53:n tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamista koskevasta säännöksestä, jonka mukaan salaisella pakokeinolla hankitut ja niiden käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat on ilman aiheutonta viivytystä tarkastettava pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen toimesta.

¹⁵⁸ Pölönen 1997, s. 166.

tukee OK 17:47:ssä säädetty kirjallisen kertomuksen käyttökielto, jonka nojalla todistelutarkoituksessa kuultavan tulee esittää kertomuksensa suullisesti viittaamatta kirjalliseen kertomukseen. Kirjallista muistiinpanoa on sallittu käyttää kuitenkin muistinsa tukemiseksi. Kuuleminen on välttämätöntä sen vuoksi, että voidaan varmistua esimerkiksi siitä, että esitetyllä kuvanauhalla esiintyy oikeasti rikoksesta epäilty, pakkokeinojen kohteena ollut henkilö.¹⁵⁹ Huomattavaa on, että nimenomaisesti salaisen pakkokeinon käytössä kertyneitä tallenteita saa kuitenkin tutkia vain tuomioistuin, pidättämiseen oikeutettu virkamies ja tutkittavana olevan rikoksen tutkija, sekä tietyin edellytyksin myös asiantuntija tai muu sellainen henkilö, joka avustaa rikoksen selvittämisessä (PKL 10:54). Tutkiminen ja todistelu tulee kuitenkin erottaa toisistaan eikä niitä tule sekoittaa keskenään.

Kolmantena rikosprosessin vaiheena koskien todisteen hyödyntämistä on se, kun tuomioistuin hyödyntää syyttäjän oikeudenkäynnissä esittämää salaisella pakkokeinolla hankittua todistetta osana OK 17:1.2:ssä säädettyä vapaata todistusharkintaa. Salaisella pakkokeinolla hankittu todiste tulee tuomioistuimen hyödynnettäväksi pääsääntöisesti silloin, kun tuomioistuin vastaanottaa käsiteltävässä asiassa todisteet prosessin pääkäsittelyssä. Se, miten tuomioistuin hyödyntää kutakin esitettyä todistetta, on tuomioistuimen harkittavissa. Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä (OK 17:1.2). Tuomioistuimen tulee perehtyä salaisella pakkokeinolla hankittuun todisteeseen erikseen muusta todistelusta sekä arvioida oikeudenkäynnissä esitetyt todisteet ja niiden merkitys myös kokonaisuutena, ottamatta ennakkokantaa jonkin todisteen näyttöarvosta.¹⁶⁰ Tämä tietysti pätee myös muuhun yksittäiseen todisteeseen, kuin salaisella pakkokeinolla hankittuun.

---

¹⁵⁹ Pölönen 1997, s. 166–167. Ks. myös Gross-Spreitzer, s. 67.

¹⁶⁰ Ks. HE 46/2014, s. 45. Ks. myös. Fredman 2020, s. 490.

4 Salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden hyödyntäminen myöhemmässä siviiliprosessissa

4.1 Salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden julkisuus ja saatavuus

Salaisten pakkokeinojen kohteeksi joutuvien henkilöiden kannalta oikeusturvakysymykset on erityisen tärkeässä asemassa pakkokeinojen kohdistuessa suojattuihin oikeushyviin. Yhtenä merkittävimpana oikeusturvatakeena asianosaisen kannalta on pidettävä sitä, että asianosaisella tulee olla mahdollisuus tutustua esitutkintaviranomaisen hankkimaan, rikosprosessissa esitettävään oikeudenkäyntiaineistoon.¹⁶¹ Asianosaisella on esitutkinnan alkamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn (ETL 4:15.1). Suomessa ROL ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, JulkL) lähtökohtana onkin pidettävä laajaa asianosaisjulkisuutta.¹⁶²

Salaisia pakkokeinoja koskevassa PKL 10 luvussa, ja sen 62:ssä on säädetty poikkeuksesta siihen pääsääntöön, milloin asianosaisille kuuluvaa, JulkL 11:ssä säädettyä asianosaisten oikeutta tiedonsaantiin perustuvaa asianosaisjulkisuutta voidaan rajoittaa. Ensinäkin asianosaisella, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole oikeutta saada tietoa PKL 10 luvussa tarkoitettun pakkokeinon käytöstä ennen kuin 60:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty (PKL 10:62, ensimmäinen virke).¹⁶³ Ilmoitus on siten lainsäädännöstä seuraava edellytys sille, että asianosaisjulkisuus voi tulla kyseeseen salaisen pakkokeinon käytöstä ja siihen liittyvästä aineistosta. Asianomistajana oleva henkilö voi kuitenkin ETL 3:7.1:n nojalla pyytää esitutkintaviranomaisia suorittamaan tiettyjä esitutkintatoimenpiteitä, mikäli niillä voi olla vaikutusta käsillä olevaan asiaan, eikä toimenpiteistä aiheudu kohtuuttomia kustannuksia suhteessa asian laatuun. Toimenpiteitä voi luonnollisesti pyytää myös asianomistajan avustaja.¹⁶⁴ En näe estettä sille, että toimenpiteiden pyytämisen kohteena ei voisi siten myös olla salaisten pakkokeinojen käyttö toimenpiteenä.

---

¹⁶¹ Fredman ym. 2020, s. 1182. Ks. myös PL 21 §, EIS 6 art. ja KP-sopimus 14 art., joissa tärkeänä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksenä on pidettävä asianosaisen tiedonsaantioikeutta.

¹⁶² Riekkinen 2019, s. 344.

¹⁶³ Tätä ei ole mahdollista myöskään kiertää muun mahdollistavan lainsäädännön nojalla, esim. henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa annetun lain nojalla.

¹⁶⁴ Ks. Riekkinen 2019, s. 343, ja Helminen ym. 2014, s. 438.

Täten tehtynä, asianomistajalla ei kuitenkaan välttämättä ole tietoa pakkokeinon käytöstä, mutta hän voi avustajansa kanssa ennakoida mahdollisuudesta tällaisen pakkokeinon käyttämiseksi rikoksesta epäiltyä kohtaan.

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, te-levalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpikäytöstä on viipymättä ilmoitettava toimenpiteen kohteena olevalle asianosaiselle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäilylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta (PKL 10:60.1). Myös JulKL 11.2:ssä on säädetty eräistä poikkeuksista asianosaisjulkisuuteen. Tällaisia poikkeuksia on esimerkiksi erittäin tärkeä -yleinen etu, -yksityinen etu tai lapsen etu.¹⁶⁵ Salassapitointressi poliisin salaisesta taktisesta tai teknisestä menetelmästä voi olla tällainen erittäin tärkeänä pidettävä etu.¹⁶⁶ Tärkeänä yksityisenä etuna voidaan lain esitöiden mukaan myös pitää yksityiselämän suojaan ulottuvaa tietoa, kuten tietoa henkilön terveydestä. Erittäin tärkeänä yksityisenä etuna voidaan myös pitää sellaisen henkilön turvallisuutta, joka on luovuttanut viranomaiselle tietoja.¹⁶⁷ Fredmanin mukaan JulKL 11.2:n 1 kohtaa, joka sisältää poikkeuksen asianosaisjulkisuudesta viranomaistiedosta silloin, kun tiedon kohteena on erittäin tärkeä yleinen- tai yksityinen etu, tulisi pidättäytyä soveltamasta.¹⁶⁸ Myös Metsäranta pitää Fredmanin kannanottoa perusteltuna.¹⁶⁹ Huomatavaa on, että lisäksi esitutkintalaissa on eräitä muita asianosaisjulkisuuteen liittyviä säännöksiä.¹⁷⁰

PKL 10:60:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden vuoksi, lähtökohtana voidaan salaisten pakkokeinojen kohdalla pitää sitä, että asianosaisen on mahdollisuus saada tieto salaisen pakkokeinon käytöstä ja sen myötä hankitusta todisteesta aikaisintaan, kun esitutkinta on toimitettu päätökseen syyteharkintaa varten, tai esitutkinta on muutoin päätetty tai keskeytetty. Epäilylle ilmoittamisesta on samalla kirjallisesti ilmoitettava luvan myöntäneelle tuomioistuimelle (PKL 10:60.5). Saman pykälän 3 momentti asettaa vielä poikkeuksen ilmoitusvelvollisuuden aikarajoille, sillä 3 momentin nojalla, tuomioistuimella

---

¹⁶⁵ Ks. myös. Fredman ym. 2020, s. 1182.

¹⁶⁶ Ks. Pölönen 2008, s. 134–135 ja Metsäranta 2015, s. 267.

¹⁶⁷ HE 30/1998 vp, s. 67.

¹⁶⁸ Fredman 2012, s. 55.

¹⁶⁹ Metsäranta 2015, s. 270.

¹⁷⁰ Ks. tarkemmin. ETL 4:1 §, ETL 3:7 § ja ETL 9:6 §.

on valta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta voidaan myös lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, mikäli se on perusteltua joko käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi silloin, kun se on tarpeellista valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi ilmoitus on myös tuomioistuimen päätöksellä mahdollista jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä. Ilmoituksen lykkääminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun tiedonhankintavaihe on vielä joidenkin rikosepäilyjen kohdalla viireillä.¹⁷¹

Asianosaisen tiedonsaantioikeus on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi tärkeää, jotta asianosaisella on rikoksesta epäiltynä, konkreettinen mahdollisuus valmistella syyttömyytensä puolustamista sekä vastapuolelle esitettävää vastatodistelua. Myös mahdollisuus kyseenalaistaa todistelun luotettavuutta sekä vastapuolen todistajien kuulusteleminen edellyttää tosiasiallisesti sitä, että kaikki oikeudenkäynnissä esitettävät todisteet ja todistelu, on oikeudenkäyntisubjektien tiedossa ja saatavilla.¹⁷² Onkin erinomaisen tärkeää, että rikoksesta epäillyn edustajalla tai avustajalla on yhtä laaja tiedonsaantioikeus, kuin rikoksesta epäilyllä.¹⁷³

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen PKL 10:60:n mukaisesti koskee vain tiettyjä pykälässä lueteltuja pakkokeinoja. Siten tukiasematietojen hankkiminen, tarkkailua koskevat salaiset pakkokeinot, ja teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen jää pykälän sovellutusalan ulkopuolelle. Esitutkintaviranomaisen rikoksesta epäilylle toimittamassa ilmoituksessa tulee olla riittävän yksilöidyllä tarkkuudella sisällytetty, mitä salaista pakkokeinoa rikoksesta epäiltyyn on käytetty sekä tiedot pakkokeinon käytön ajankohdasta- ja paikasta.¹⁷⁴ Ilmoituksen tulee olla laadittu siten, että rikoksesta epäilyllä on mahdollisuus ilmoituksen perusteella itse tehdä johtopäätös siitä, onko pakkokeinon käytölle ylipäätään ollut riittäviä perusteita.¹⁷⁵ Täten rikoksesta epäilyllä olisi tosialliset mahdollisuudet saattaa mahdollisesti kestävä pakkokeinotoimenpide

---

¹⁷¹ Fredman ym. 2020, s. 1186.

¹⁷² Fredman ym. 2020, s. 1183–1184.

¹⁷³ Tolvanen – Kukkonen 2011, s.168.

¹⁷⁴ Ks. HE 222/2010, s. 359.

¹⁷⁵ Ks. Fredman ym. 2020, s. 1185.

tuomioistuimen käsiteltäväksi. Epäilylle on voinut myös aiheutua vahinkoa pakkokeinojen käytön seurauksena, jolloin epäilty voi nostaa siviilikanteen erikseen siviiliprosessissa.¹⁷⁶

Korkeimman oikeuden antamassa ratkaisussa 2011:27, KKO katsoi, että vastaajalla tulee olla rikosprosessissa oikeus saada tieto sellaisesta esitutkinta-aineistosta, joka voi olla merkityksellinen vastaajan syyllisyyden selvittämisessä, mutta pakkokeinoja hyödyksi käyttäneiden viranomaisten henkilötietoja eikä tietoja heidän käyttämistään teknisistä ja taktisista menetelmistä ollut syytä paljastaa syytetylle. Tällaiset tiedot voitiin siten salata vastaajan tiedonsaantioikeuden piiristä. Tapaus koski erityisiä salaisia pakkokeinoja, mutta rajaus soveltuu nähdäkseni yhtä lailla tässä tutkielmassa esitettyihin tele- ja tarkkailutyyppeihin salaisiin pakkokeinoihin.

Sen sijaan, ratkaisussa KKO 2015:45, poliisin teknisiä ja taktisia menetelmiä sisältäviä tietoja koskeva telekuuntelua- ja valvontaa koskeva, käräjäoikeudelle osoitettu lupavaatimus perusteluineen oli liitetty käräjäoikeuden antamaan päätökseen ROL 11:6.2:ssä tarkoitetulla tavalla, ja siten käräjäoikeuden ratkaisu siihen sisältyvine liitteineen oli tullut julkiseksi. Poliisi oli vaatinut tämän liitteen pitämistä salassa, mutta vaatimus oli osoitettu vasta sen jälkeen, kun salaisen pakkokeinon käytöstä oli ilmoitettu sen toimenpiteen kohteelle. Korkein oikeus hylkäsi tutkinnanjohtajan esittämän vaatimuksen salassapidosta, siitä syystä, että ratkaisu oli tullut jo julkiseksi, kun pakkokeinon käytöstä oli ilmoitettu sen kohteelle. Tämän vuoksi korkein oikeus linjasi, että määräystä ratkaisun salassapidosta ei enää voitu antaa. Ratkaisun oikeusohjeesta seuraa, että kun ilmoitus salaisen pakkokeinon käytöstä sen kohteelle on annettu, on siihen sisältyvää aineistoa pidettävä julkisena, eikä edes osaa siitä voida enää määrätä salassa pidettäväksi, siitäkään huolimatta, että aineisto sisältäisi salassapitointresseihin sisältyvää tietoa, kuten tässä tapauksessa tietoa poliisin teknisistä ja taktisista menetelmistä.

Henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta salaisten pakkokeinojen käyttö koskee, on oikeus saada PKL 10:62.2:n mukaisesti tieto salaisen pakkokeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tiedostosta, jollei sen antamatta jättäminen ole välttämätöntä em. syiden vuoksi. Tämä oikeus konkretisoituu henkilön tekemällä tietopyynnöllä. Korkein hallinto-

---

¹⁷⁶ Ks. laajemmin Pölönen 1997, s. 181.

oikeus ratkaisee viime kädessä tietopyynnön. Huomattavaa on, että asianosainen voi vaatia asiakirjoja tai tiedostoja myös OK 17:40:n editiovelvollisuuden perusteella. Fredman ym. on tähän liittyen esittänytkin *de lege ferenda*, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta, olisi perusteltua saada tietopyyntö ratkaistavaksi siinä tuomioistuimessa, missä epäillyn syyteasiaa käsitellään.¹⁷⁷

Edellä olen käsitellyt rikoksesta epäillyn mahdollisuuksia saada henkilöä koskeva tieto pakkokeinojen käytöstä ja siihen sisältyvästä informaatiosta, mutta millaista aineistoa epäilty sitten voi konkreettisesti saada haltuun, ja kun edellytykset aineiston saamiselle ovat täyttyneet, niin voidaanko asianosaiselle luovutettavaa aineistoa joltain osin myös rajoittaa? Edellä on mainittu mm. siitä, että pakkokeinoilla hankittu informaatio voi olla asiakirjan ja tallenteen muodossa, kuten kuva- video- tai ääninauhan muodossa.

Asiakirjan antamistavoista on säädetty JulkL 16:ssä. Viranomaisen asiakirjan sisällöstä annetaan tieto suullisesti taikka antamalla asiakirja viranomaisen luona nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai kuunneltavaksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste. Tieto asiakirjan julkisesta sisällöstä on annettava pyydetyllä tavalla, jollei pyynnön noudattaminen aiheuta kohtuutonta haittaa virkatoiminnalle (JulkL 16.1). JulkL 16:ä määrittää siis sen lähtökohdan, missä muodossa aineistoa voidaan asianosaisen käyttöön tarjota. Asianosaisella on lähtökohtaisesti valta määrätä siitä, missä muodossa aineisto hänelle luovutetaan. Pykälä mahdollistaa myös aineiston luovuttamisen sähköisenä.¹⁷⁸

Aineistosta, johon sisältyy kuva- ja videotallenteita, on kuitenkin erityissääntelyä, jotka poikkeavat JulkL 16:ssä asetetusta lähtökohdasta. Tällaista poikkeavaa erityissääntelyä on ETL 4:15 ja 9:7:ssä, laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta tuomioistuimissa (2007/370, YTJulkL) koskevassa 13:ssä sekä salaisia pakkokeinoja koskevassa PKL 10:54 ja 62:ssä. ETL 4:15 ja 9:7:stä seuraa, että esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvistä ääni- ja kuvatallenteista voidaan tieto antaa vain luovuttamalla tallenne esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi, jos tallenteessa on sellaista sisältöä, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa siinä esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Asianosainen voi kuitenkin viranomaisen evätessä ääni- tai kuvatallenteiden luovuttamisen, pyytää ääni- tai kuvatallenteista laadittuja dokumentteja.

---

¹⁷⁷ Fredman ym. 2020, s. 1195.

¹⁷⁸ Ks. myös. Riekkinen 2019, s. 345.

YTJulkL 13:n 2 momentti on vastaavan sisältöinen, mutta säännös koskee esitutkintaviranomaisten sijaan tuomioistuimia. PKL 10:54:ssä nimenomaisesti säädetään siitä, että salaisen pakkokeinon käytössä kertyneitä *tallenteita* saa tutkia vain tuomioistuin, pidättämisen oikeutettu virkamies ja tutkittavana olevan rikoksen tutkija sekä eräin edellytyksin myös asiantuntija. Tästä voidaan muodostaa siten johtopäätös, että nimenomaan tallenteen muodossa olevalle informaatiolle on haluttu lainsäädännössä antaa erityistä suojaa. Lisäksi vielä PKL 10:62.3:ssä on edellä mainituin tavoin viitattu ETL 9:7:n 2 momenttia vastaavaan säännökseen.

Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että rikoksesta epäilyllä ja häntä puolustavalla asiamiehellä on oikeus saada haltuun informaatio vaatimassaan muodossa, mutta esitutkintaviranomaisilla ja viimekädessä tuomioistuimilla on tähän vaatimuksen hyväksymiseen harkintavalta, mikäli informaatio koskee tallenteen muodossa olevaa informaatiota, mikä voi sisältää yksityisyyden suojaan sisältyviä tietoja. Mikäli tallenteet eivät sisällä muita kuin rikoksesta epäiltyyn liittyviä yksityisyyden suojan alaisia tietoja, on luonnollisesti epäilyllä ja hänen asiamiehellään oikeus saada tällainen informaatio vaatimassaan muodossa haltuun. Esitutkintaviranomaisten ja tuomioistuinten tulee kuitenkin olla erityisen tarkkana, jos informaatiota aiotaan epäilyltä rajoittaa, jotta oikeudenmukainen oikeudenkäynti on asianmukaisella tavalla epäillyn kannalta turvattu.¹⁷⁹

Koska rikosprosessissa esiintyvä asianomistaja on asianosaisen asemassa, on asianomistajalla myös yhtä lailla oikeudet saada säännösten rajoissa haltuunsa salaisella pakkokeinolla hankittua aineistoa. Asianomistaja-asemasta ei ole laissa yleistä määrittelyä. Asianomistaja-asema ratkaistaankin rikosilmoitusta vastaanotettaessa ja suoritettaessa esitutkintaa oikeuskäytännön ja -kirjallisuudessa esitetyn perusteella. Poikkeuksia kuitenkin on. Esimerkiksi velkojat ovat pääsääntöisesti asianomistajia silloin, kun kyse on rikoslain (1889/39, RL) RL 39:9.2:ssä määritellyistä velallisen rikoksista.¹⁸⁰ Rikosprosessia myöhemmin seuraavaan siviiliprosessiin, ja siinä mahdollisesti esitettäviin vahingonkorvausvaatimuksiin, ovat em. pykälässä mainitut tilanteet erityisen mielenkiinnon kohteena, kun on tapahtunut velallisen rikos, ja olennaisesti rikokseen liittyen asianomistaja esittää myöhemmässä siviiliprosessissa aineellisoikeudellisia vaateita.

---

¹⁷⁹ Ks. myös. Fredman 2020, s. 1195.

¹⁸⁰ Fredman ym. 2020, s. 170.

Asianomistajamääritelmät on mahdollista jaotella kahteen pääryhmään, prosessuaalisiin ja aineellisoikeudellisiin, jolloin ensimmäiseen pääryhmään voidaan lukea asianomistajaksi henkilö, jolla on oikeus vaatia vastaajan kriminalisoidusta teosta jotakin rangaistusta. Jälkimmäiseen ryhmään voidaan lukea asianomistajaksi henkilö, jossa lähtökohdaksi on vaarannetun tahon selvittäminen tai rikoksella loukatun tahon selvittäminen. Näiden lisäksi on puhuttu oikeuskirjallisuudessa myös ns. sekamääritelmistä¹⁸¹, joissa on kyse asianomista-aseman muodostumisesta silloin, kun tehdyllä rikoksella on välittömästi loukattu tai vaarannettu jonkin oikeushyvän haltijaa.¹⁸²

Kun salaisella pakkokeinolla hankittu todiste esitetään rikosoikeudenkäynnissä, on kyse oikeudenkäyntiasiakirjasta. Oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitetaan YTJulkL 3.1:n 5 kohdan mukaan JulkL 5:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Se, milloin oikeudenkäyntiasiakirja, eli tässä tapauksessa mielenkiinnon kohteena oleva todiste tulee julkiseksi oikeudenkäyntiasiakirjaksi, määräytyy YTJulkL 8.1:n nojalla.¹⁸³ Oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat pääsääntöisesti julkisiksi välittömästi, kun ne on toimitettu käräjäoikeuden kansliaan (YTJulkL 8.1:n 3 kohta). Ennen syytteen julkiseksi tuloa tämä ei kuitenkaan käytännössä toteudu, sillä oikeudenkäyntiasiakirjat, kuten esitutkinta-asiakirjat tulevat julkisiksi vasta käsiteltävän asian suullisessa käsittelyssä, kun tuomioistuin vastaanottaa todistelua. Jos suullista käsittelyä ei toimiteta, tulevat asiakirjat julkisiksi pääasian ratkaisun antamisen yhteydessä.¹⁸⁴

Pakkokeinoasioiden julkisuutta koskevat säännökset ovat erityissäännöksiä, ja ne ohittavat esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta ja tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta koskevat yleisluonteisemmat säännökset.¹⁸⁵ Salaiset pakkokeinot muodostavat poikkeuksen julkiseksitulon pääsäännöstä, sillä PKL 10 luvussa luetellut salaiset pakkokeinot tulevat julkiseksi sen jälkeen, kun pakkokeinon käytöstä on ilmoitettu. Myös tästä on poikkeuksen poikkeus, mikä tulee esille YTJulkL 5.2:stä. Pykälän mukaan tuomioistuimella on valta antaa salaisia pakkokeinoja koskevat perustiedot julkiseksi myös aiempaan ajankohtana. Poikkeus liittyen ilmoituksen jälkeiseen ajankohtaan liittyy siihen, että

---

¹⁸¹ Ks. myös. Virolainen – Pölönen 2004, s. 156–162.

¹⁸² Vuorenpää 2014, s. 12.

¹⁸³ Ks. Jokela 2016, s. 115.

¹⁸⁴ Ks. Jokela 2018, s. 333–334.

¹⁸⁵ Ks. Jokela 2012, s. 244. Ks. myös. OTM 2005:7, s. 103

jos tieto annettaisiin ennen ilmoitusta, menettäisi pakkokeinojen käyttö merkityksensä, kun pakkokeinon kohde tietäisi pakkokeinon käytöstä.¹⁸⁶

Tutkielman myöhemmänä käsiteltäviä asioita ajatellen, lähtökohtana voidaan perustellusti pitää edellä selvitetyn perusteella sitä, että rikosprosessin yksityisellä asianosaisella¹⁸⁷, on edellä lueteltujen säännösten rajoissa oikeus saada salaisella pakkokeinolla hankittua aineistoa haltuunsa vähintäänkin siinä muodossa, miten se on todisteena esitetty osana rikosprosessin suullista käsittelyä, ja täten se on myös otettu todistusharkinnassa huomioon, ellei todistetta ole asetettu hyödyntämiskieltoon.

4.2 Siviiliprosessi samojen asianosaisten välillä

Siviiliprosessi on mahdollista syntyä rikosprosessia seuraavana prosessina samojen asianosaisten välillä silloin, kun rikosprosessin asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset on erotettu rikosprosessista erikseen siviiliprosessissa käytäväksi tai esimerkiksi silloin, kun asianomistaja on odottanut ensinnäkin, että rikosvastuu ja rikoksen perusteella olevat yksityisoikeudelliset vaatimukset käsittävä rikosprosessi on saatu lainvoimaisella tuomiolla päätökseen. Adheesio voidaan myös purkaa esimerkiksi silloin, jos yksityinen asianomistaja katsoo, että rikosprosessi ei tarjoa riittäviä takeita mieluisan tuomion saamiseksi¹⁸⁸ Asianomistaja on kantajan roolissa myöhemmässä siviiliprosessissa voinut katsoa tarpeelliseksi ajaa yksityisoikeudellisia vaatimuksia olennaisesti saman teonkuvauksen perusteella¹⁸⁹, kuin rikosprosessissa, mutta nyt, siviilioikeudellisen vastuun toteuttamiseksi. Prosessioikeudessa lähtökohtana pidetään separaatio- eli erillisyyseriaatetta. Separatioperiaatteella tarkoitetaan sitä, että samassa oikeudenkäynnissä ei tule käsitellä eri prosessilajeihin kuuluvia asioita.¹⁹⁰

Tällaisesta myöhemmässä siviiliprosessissa käytävästä tilanteesta voisi olla esimerkiksi hypoteettisesti kysymys asiassa, jossa vastaaja on tuomittu RL 39 luvun mukaisista ve-

---

¹⁸⁶ Jokela 2018, s. 335–336.

¹⁸⁷ Asianomistajana voi tietysti myös olla oikeushenkilö, kuten vakuutusyhtiö, mutta selkiyttämisen vuoksi käsittelen nyt asiaa luonnollisen henkilön kannalta.

¹⁸⁸ Helenius – Linna 2021, s. 374–375.

¹⁸⁹ Tietysti myös muun kuin saman teonkuvauksen perusteella on myöhemmin käytävässä siviiliprosessissa kannetta mahdollista ajaa.

¹⁹⁰ Jokela 2002, s. 259. Ks. myös adheesioperiaatteesta, jota sovelletaan rikosprosessissa, kun rangaistusvaatimuksen ohella esitetään myös muita samaan rikolliseen tekoon perustuvia tai siitä johtuvia vaatimuksia. Jos tällaista vaatimusta ajetaan erikseen, noudatetaan mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään. (ROL 3:1).

lallisen rikoksista, ja myöhemmin asianomistaja hakee vahingonkorvausta erikseen aiheutetun vahingon perusteella, kun vastaaja on tuottamuksellisella teollaan aiheuttanut kantajana toimineelle velkojalle vahinkoa siviilioikeudellisella perusteella. Kyse on vahingonkorvausvastuun perustavista tilanteista, eikä tutkimuksen kannalta näihin seikkoihin keskitytä yksityiskohtaisemmin, vaan huomio keskittyy nimenomaisesti siviiliprosessiin, ja siihen voidaanko vahingon tahallisuuden tai tuottamuksellisuuden näyttämiseksi hyödyntää rikosprosessissa esitettyä salaisilla pakkokeinoilla hankittua todistelua.

Kyse voi tällaisessa tilanteessa olla esimerkiksi siitä, että velallinen on rikosprosessissa tuomittu törkeästä velallisen epärehellisydestä tai törkeästä petoksesta, ja siviiliprosessissa on kyse velallisen aiheuttamasta vahingosta kantajaa kohtaan, ja vahinko on olennaisessa syy-yhteydessä myös rikosvastuulla tuomitun teonkuvauksen perusteella aiheutettuun tekoon. so. tapahtunut teko on kattanut rikosvastuun sekä vahingonkorvausvastuun edellytykset. Jos vastaaja on esimerkiksi erehdyttänyt antamalla tahallisesti vääriä tietoja kantajalle tietyn sopimuksen solmimiseksi, jonka sisältönä on esimerkiksi lainan antaminen toimitusjohtajan yhtiön liiketoimintaa varten, ja tämä sopimus on vastaajan puolelta tehty erehdyttämistarkoituksessa, kattaa se käytännössä sekä törkeän velallisen epärehellisyden, että johtohenkilön vahingonkorvausvastuuseen perustuvan tuottamuksen edellytykset.¹⁹¹ Huomattavaa kuitenkin on, että rikosoikeudellista tahallisuutta ja siviilioikeudellista tuottamusta arvioidaan erikseen eri prosessisääntöjen perusteella. Rikosoikeudellinen tahallisuus eroaa käsitteenä siviilioikeudellisesta tahallisuudesta tai tuottamuksesta.¹⁹² Tahallisesta teosta rikosasiassa annettu tuomio ei sellaisenaan ole sitova myöhemmässä korvausasiassa, mutta rikostuomiolla voi olla vahva todistusvaikutus korvausasiaan nähden.¹⁹³

Nyt siviilioikeudellisella vaatimuksella kantaja pyrkii saamaan niitä vahingonkorvauksia, joita rikosvastuu ja mahdollisesti rikosperusteeseen liittyvät vahingonkorvausvaatimukset eivät ole rikosprosessissa kattaneet. Kysymys tämän tutkielman kontekstissa onkin nyt siitä, onko kantajalla mahdollista esittää sellaista salaisella pakkokeinolla hankittua todistetta, joka on esitetty rikosprosessissa, ja jolla on näytetty toteen esimerkiksi jokin

---

¹⁹¹ Osakeyhtiölain (2006/624, OYL) 22:1.2:n perusteella toimitusjohtajan on korvattava myös vahinko, jonka hän on tehtävässään muuten tätä lakia tai yhtiöjärjestystä rikkomalla tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle, osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle.

¹⁹² Helenius – Linna 2021, s. 581.

¹⁹³ Helenius – Linna 2021, s. 581.

RL 39 luvussa mainittu velallisen rikos ja teon tahallisuus. Esimerkiksi teknisessä kuuntelussa on voitu uskottavasti saada sellaista informaatiota ilmi, jolla on näytetty vastaajan toimineen rikosprosessin asianomistajaa kohtaan törkeän velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistön täyttävällä tavalla, ja tämä teko olennaisesti osoittaa vahingon tapahtuneen tahallisesti tai tuottamuksellisesti siviilioikeudellisen vahingonkorvausvastuun perustavalla tavalla.

Huomattavaa on, että adheesioprosessi voi tietenkin tulla kyseeseen, kun vahingonkorvausta haetaan rikosperusteen osalta. Tässä tutkielmassa ei adheesioprosessia kuitenkaan tarkastella yksityiskohtaisemmin, vaan tarkastelu on keskitetty nimenomaan rikosprosessista erotettuun siviiliprosessiin, jossa asianomistaja esittää siviilioikeudellisia vaatimuksia, muun kuin rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen osalta, mutta vahingonkorvaus liittyy kuitenkin olennaisesti/läheisesti rikosvastuuseen perustuneeseen tapahtumainkulkuun.¹⁹⁴ Tällöin kyse voi olla esimerkiksi siitä, että rikosprosessissa vastaaja on tuomittu tahallisesta vahingonteosta ja myöhemmässä siviiliprosessissa ratkaistavana on kysymys siitä, onko sama vastaaja aiheuttanut vahingon siviilioikeudellisen vastuun perustavalla tavalla.¹⁹⁵ Yksityisoikeudellisia vaatimuksia ja niiden perusteena olevaa tuottamuksellista tekoa ei olisi tässä näkökulmassa siten syntynyt ilman rikollista tekoa.

Kun kyse on esimerkiksi tilanteesta, jossa siviiliprosessissa arvioidaan osakeyhtiössä toimivien vastuuta, on mahdollista, että myös rangaistavaksi säädetty teko on rikoslain lisäksi osakeyhtiölain nojalla rangaistava, jolloin kyse on tyypillisesti talousrikoksesta.¹⁹⁶ Rangaistavasta teosta tulee asianomistajan niin vaatiessa, korvattavaksi ainoastaan puhdas varallisuusvahinko, kun taas rangaistavuuden täyttävä sama teko, voi myös aiheuttaa tekoon yhteydessä olematonta puhdasta varallisuusvahinkoa, joka taas ei voi tulla korvattavaksi rikosperusteella¹⁹⁷, vaan vahinko tulee korvattavaksi siviiliperusteella. so. tuottamuksella tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettu vahinko, josta voi olla kyse esimerkiksi OYL 22:1 §:n johtohenkilön vahingonkorvausvelvollisuutta koskevan säännöksen nojalla. Täten aiheutettu vahinko ei voi tulla korvattavaksi rikosperusteella.¹⁹⁸ Ne bis in idem -kielto ei tule kyseeseen, eikä siten estä vahingonkorvausvaatimuksen tutkimista tai

---

¹⁹⁴ Ks. myös Jokela 2018, s. 310, jossa Jokela pitää pääsääntönä adheesioperiaatetta rikosperusteisten vahingonkorvausvaatimusten osalta.

¹⁹⁵ Helenius – Linna 2021, s. 581.

¹⁹⁶ Savela 2015, s. 389.

¹⁹⁷ Savela 2015, s. 389.

¹⁹⁸ Ks. myös. KKO 2014:44.

tuomitsemista siviiliprosessissa, vaikka se perustuisi rangaistavaksi säädettyyn menettelyyn, ja menettelystä olisi aiemmin annettu rikostuomio.¹⁹⁹

RL 39 luvussa mainitut velallisen rikokset ovat sellaisia perusterikoksia, joita varten on esitutkintaviranomaisen mahdollista saada salaisen pakkokeinon käyttöä koskeva lupa, mikäli edellytysvaatimukset täyttyvät asianmukaisesti. Esimerkiksi telekuuntelua on mahdollista käyttää muiden edellytyksien täytyessä mm. törkeän petoksen ja törkeän velallisen epärehellisyysrikoksen selvittämiseksi. Tutkielman kannalta tärkeänä on nyt siten selvittää, onko kantajan mahdollista käyttää 1) rikostuomiota todisteena hyödyksi ja 2) prosesseissa yhteneväistä todistelua hyödyksi, eli tämän osalta huomio kiinnittyy nyt salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen hyödyntämiseen.

4.3 Rikostuomio ja prosesseissa yhteneväinen todistelu salaisilla pakkokeinoilla hankitun todisteen osalta

Edellä kappaleessa 2.1.4 on selvitetty, että nykyisen oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden nojalla lähtökohtana pidetään sitä, että rikosprosessissa lainvoiman saanut rikostuomio ja siihen sisältynyt syyllisyyskysymyksen ratkaisu ei aiheuta positiivista oikeusvoimavaikutusta, vaan rikostuomio voitaisiin myöhemmässä siviiliprosessissa ottaa korkeintaan huomioon vahvan todistusvaikutuksen muodossa, jolloin huomion kohde siviiliprosessissa kiinnittyy rikostuomiota todisteena esitettäessä sen muodostamaan sisältöön todisteena. Tutkielman kannalta mielenkiinto edelleen kohdistuu nimenomaan tuomion sisältöön, jossa salaisella pakkokeinolla hankitulla todisteella on näytetty toteen rikosvastuun perustava teko. Lappalainen luokittelee rikostuomion sitä todisteena esitettäessä, todisteena vaikuttavana seikkana, eli rikostuomio otettaisiin siten myöhemmässä siviiliprosessissa huomioon todistustositseikkana.²⁰⁰

Laissa ei ole säännöksiä, jotka estäisivät rikostuomion esittämisen myöhemmässä siviiliprosessissa todisteena. Esitettäessä todisteena rikostuomiota, on kyse asiakirjatodistelusta. OK 17:1 ja OK 17:38:stä seuraa se lähtökohta, että vapaan todistelun periaatteen nojalla voidaan tuomioistuimelle esittää näyttönä esine tai asiakirja. Arvioidessa sitä, annetaanko rikostuomiolle positiivinen oikeusvoimavaikutus vai tässä tutkielmassa lähtö-

---

¹⁹⁹ Savela 2015, s. 389–390.

²⁰⁰ Lappalainen 1986, s. 453–454.

kohtana pidettävä todistusvaikutus, voi harkinnassa arvioinnin kohteena olla siviiliprosessissa esitettävä todistusaineisto liittyen siihen, sisältääkö se uutta merkittävää selvitystä verrattuna rikosprosessissa esitettyyn,²⁰¹ vai perustuuko siviiliprosessissa esitettävä todistelu käytännössä olennaisesti samaan aineisoon, mitä on aiemmassa rikosprosessissa esitetty.

Vahva todistusvaikutus olisi perusteltua myöntää aiemmalle rikostuomionlehdelle ainakin silloin, kun rikostuomion luotettavuutta ei olisi syytä epäillä, jolloin samoja todistajia ei tarvitsisi kuulla henkilötodisteluna uudelleen tai ottaa vastaan sellaista aiemmin rikosprosessissa esitettyä todistelua, joilla syyllisyyskysymys on edellisessä prosessissa näytetty ja siten ratkaistu.²⁰² Salaisten pakkokeinojen ollessa viimesijaisia keinoja rikokseen selvittämiseksi, voidaan nähdäkseni lähtökohtana pitää hyvinkin sitä, että tällaisella todisteella on syyllisyyskysymys vahvoilta osiltaan tai täysimääräisesti näytetty toteen, kun prosessi päättyy rikostuomioon. Kun salaisella pakkokeinolla hankitulla todisteella on näytetty rikosepäillyn syyllisyyskysymys toteen, ja myöhemmässä siviiliprosessissa vahingonkorvausvaatimus perustuu samaan historialliseen tapahtumainkulkuun ja tahallisuuteen olennaisesti rinnastuvaan siviilioikeudelliseen tuottamukseen, ei todisteiden esittämistä rikostuomioissa selvitetystä seikoista ole välttämättä enää tarpeen esittää. Mikäli tuomioistuimen kuitenkin päättää vastaanottaa tällaista todistelua, en katso käsillä olevan mitään perusteltua syytä siihen, miksei tällaisessa tilanteessa voitaisi salaisella pakkokeinolla hankittua näyttöä, mitä on jo aiemmassa prosessissa esitetty, ottaa uudelleen todisteena huomioon, silloin kun tuottamuskysymys perustuu olennaisesti samaan tapahtumainkulkuun kuin rikosvastuu. Lappalainen pitää selvänä sitä seikkaa, että rikosprosessissa syytteen seurauksena annetulla ratkaisulla on näyttönä annettava suurta merkitystä yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaisemisessa silloin, kun se perustuu samaan tapahtumainkulkuun rikollisen teon kanssa.²⁰³

Rikosprosessin yhteydessä asianomistajan esittämä yksityisoikeudellinen vaatimus on erotettavissa tuomioistuimen toimesta käsiteltäväksi siviiliprosessissa ROL 3:3:n nojalla. Erotettaessa yksityisoikeudellinen vaatimus käsiteltäväksi siviiliprosessissa, ei erotuksen tarkoituksena voida pitää sitä, että syyllisyyskysymystä enää tutkittaisiin tässä prosessissa

---

²⁰¹ Jokela 2015, s. 600–601.

²⁰² Jokela 2015, s. 601. Ks. myös Jokela 1983 s. 520–521.

²⁰³ Lappalainen 1986, s. 454.

uudelleen, kun se on jo käsitelty osana rikosprosessia. Asianomistajalla on myös lainsäädännön valossa mahdollisuus vaatia vahingonkorvausvaatimusta riita-asioista säädettyssä järjestyksessä siviiliperusteisena ROL 3:8:n nojalla.²⁰⁴

Salaisella pakkokeinolla hankittu todiste voi tulla myös esitettäväksi yksittäisenä erillisenä todisteena erotettuna rikostuomiona käytettävästä todisteesta. Edellytyksenä tälle kuitenkin on se, että salaisella pakkokeinolla hankittu todiste on aiemmin edellä selostetuvin tavoin tullut julkiseksi. Siviiliprosessissa kantajalla on OK 17:1:n vapaan todistelun periaatteen mukaisesti täysi oikeus esittää haluamaansa näyttöä todisteena, ja edelleen saman pykälän vapaan todistusharkinnan perusteella tuomioistuimella taas on valta harkita minkälaisen näyttöarvon se tällaiselle todisteelle antaa, ja ottaako se ylipäättään todistetta huomioon.

Korkeimman oikeuden antamasta ratkaisusta 2011:49 on tulkittavissa, että siviiliprosessissa kantajina toimineet velkojat olivat hyödyntäneet poliisilta saatua materiaalia, jotka koskivat telekuuntelulla ja siihen sisältyneillä telekuunteludokumenteilla hankittua näyttöä vastapuolena olleelta A:lta. Kyse oli ulosottoasiasta, jossa oli kysymys siitä, perustuiko A:n osakkeiden ostaminen ulosottolaissa tarkoitettuun keinotekoiseen järjestelyyn. A oli käsitellyssä asiassa ostanut D:ltä ja E:ltä asunto-osakeyhtiön osakekannan, jotka oikeuttivat hallitsemaan vuokraoikeutta kiinteistöön ja siellä olevia rakennuksia. Kaupan jälkeen osakkeet oli ulosmitattu C:n ja B:n veloista, sillä perusteella, että kysymyksessä ei ollut A:n todellinen omistus osakkeisiin vaan luottojärjestely, jolla oli pyritty salaamaan velallisten A:n ja B:n omistus.

Tapauksessa A:n vastapuolena olleet velkojat käyttivät todisteena ainakin käräjäoikeusvaiheessa poliisilta käyttöön saatuja telekuunteludokumentteja. Käräjäoikeusvaiheessa, käräjäoikeus piti telekuunteludokumentteja merkittävässä roolissa. Telekuuntelun kohteena oli ollut A:n ja B:n välillä käyty puhelinkeskustelu. Käräjäoikeuden mukaan puhelun perusteella voitiin varmistua epäilyksestä, joka koski sitä, ettei kyseessä ollut normaali vuokrasuhde, vaan rahoitusjärjestely ja sen kylkiäiseksi perustettu järjestely, jonka tarkoituksena oli peittää B:n ja C:n todellinen omistus kiinteistöön. Käräjäoikeus hylkäsi A:n tekemän valituksen ulosmittauksen kumoamisesta asiassa esitetyillä perusteluilla.

---

²⁰⁴ Jokela 205, s. 601.

Myös muita kuin telekuunteluun liittyviä perusteita esitettiin, joten todelliseen näyttöarvoon on mahdotonta ottaa kantaa. Käräjäoikeuden päätöksestä tulee kuitenkin ilmi se, että telekuunteludokumentteja voitiin hyödyntää siviiliprosessissa, ja muiden perusteiden ohella niille ilmeisesti annettiin näyttöarvoa.

KKO:n ratkaisusta myös ilmenee, että korkeimman oikeuden käsittelyssä A on vedonnut aiempaan rikostuomioon todisteena, jonka tarkoituksena on ollut näyttää rikosoikeudenkäynnissä todettu seikka, jossa on todettu, että A oli näyttänyt tutustuneensa ennen kaupaa sen kohteeseen, ja tutkituttanut sitä koskevan asunto-osakeyhtiön kirjanpidon sekä kaupan jälkeen huolehtinut omistajanvaihdokseen liittyneistä rekisteri- ja muista ilmoituksista sekä toiminut muullakin tavalla osakkeiden omistajan tavoin, kuin myös ilmoittanut kohteen vuokratulot verotuksessaan ja maksanut varainsiirtoveron. A on myös rikostuomiolla tahtonut näyttää, että se on irtisanonut C:n ja B:n vuokrasopimuksen sekä sen, että heidät on häädetty yksipuolisella tuomiolla. Korkein oikeus on katsonut oletettavasti tämän perusteella, että A:n omistus osakkeisiin on ollut todellinen ja, että hän on käyttänyt osakkeisiin tavanomaista omistajan määräysvaltaa. A:n viittaama rikostuomio on olennaisesti koskenut siviiliprosessia edeltänyttä rikosprosessia.

Nähdäkseni korkeimman oikeuden antamasta ratkaisusta on tulkittavissa se, että ainakin rikostuomiolle todisteena on annettu näyttöarvoa, joka on ollut merkittävänä puolesta puhujana siihen, että A:n omistus osakkeisiin on ollut todellinen, ja tästähän käsitellyssä asiassa on ollut kyse. Sen sijaan korkeimman oikeuden ratkaisusta ei ole tulkittavissa, mitä salaisella pakkokeinolla, eli telekuuntelulla hankituilla tiedoilla, ja niitä ilmentävillä telekuunteludokumenteilla on näytetty ja onko niille annettu todistusarvoa. Myöskään tuomiosta ei ilmene, onko tätä todistetta, enää otettu korkeimman oikeuden käsittelyvaiheessa huomioon. Käräjäoikeuden antamasta päätöksestä uskallan kuitenkin tehdä johtopäätöksen, että salaisella pakkokeinolla hankitulla todisteella, tässä tapauksessa telekuuntelun alaisella todisteella, on näyttöarvoa käräjäoikeuden päätöksestä ilmenevin perustein sekä sen, että tällaista salaisella pakkokeinolla hankittua todistetta on myös mahdollista käyttää hyödykseen vapaan todistelun periaatteen mukaisesti siviiliprosessissa, ja näyttää sillä tietty todistusteman alainen väite, tai vaihtoehtoisesti näyttää väite aputositseikan muodossa. Joka tapauksessa salaisella pakkokeinolla hankitulle todisteelle, ja sitä ilmentäneille telekuunteludokumenteille on, ainakin käräjäoikeusvaiheessa annettu ”merkittävä” roolia.

4.4 Salaisilla pakkokeinoilla hankitun näyttöä koskevan aineiston esittäminen siviiliprosessissa

Rikosprosessia seuraavassa siviiliprosessissa tuottamuskysymyksen näyttämiseksi, joka olennaisesti liittyy samaan historialliseen tapahtumainkulkuun ja siihen liittyvään teonkuvaukseen, josta saatu näyttö on salaisella pakkokeinolla hankittu, on mielenkiinnon kohteena se, onko tarvetta ylipäättään esittää sellaista yksittäistä salaisella pakkokeinolla hankittua näyttöä erikseen, vai riittääkö näytön osoittamiseksi mahdollisesti jo aiempi rikostuomio todistusvaikutuksen muodossa. Salainen pakkokeino kuitenkin on viimesijainen keino rikoksen selvittämiseksi, ja tällöin voidaan ainakin hypoteettisesti olettaa, että salaisella pakkokeinolla hankitulla näytöllä on viimeistään osoitettu vastaajan rikosvastuun aiheuttanut teko. Tämä teko voi olennaisesti liittyä myös siviilioikeudellisen tuottamusvastuun täyttämiseksi luettavaksi toiminnaksi, josta myöhemmässä siviiliprosessissa on kyse. Edellä on selvitetty, että aiempi rikostuomio on mahdollista esittää todisteen muodossa myöhemmissä prosesseissa, ja rikostuomiolle on mahdollista antaa vahva todistusvaikutus.

Mikäli siviiliprosessin kantaja haluaa esittää nimenomaisesti yksittäisenä todisteena salaisella pakkokeinolla hankittua näyttöä vastaajan tuottamusvastuukysymyksen tueksi, todisteen esittämistä ja sen hyödyntämistä on arvioitava OK 17 luvun todistelusääntöjen ja JulkL:n ja YTJulkL:n säännösten nojalla.

Lähtökohtaisesti asianosaisella on vapaan todistelun periaatteen mukaisesti oikeus esittää haluamansa näyttö asiaa tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistui-messa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä (OK 17:1.1). Vapaasta todistusharkinnasta seuraa, että tuomioistuimen on esitettävät todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä (OK 17:1.2).

Asianosaisen haluamansa näytön esittämistä voi kuitenkin rajoittaa ensinnäkin JulkL:n, PKL:n ja YTJulkL:n säännökset. Salaisella pakkokeinolla hankittu näyttö on tullut väis-tämättä julkiseksi oikeudenkäyntiasiakirjaksi JulkL 8.1:n nojalla ja aiempi rikosprosessi

on jo lainvoimaisella tuomiolla saatu päätettyä. Salaisella pakkokeinolla hankittuun todistusaineistoon ei siten koske enää salassapitomääräykset verrattuna siihen, kun pakkokeinolain mukaista ilmoitusta pakkokeinon käytöstä sen kohteelle ei ole vielä tehty.

JulKL 16:ä asettaa sen lähtökohdan, missä muodossa asianosaisen käyttöön voidaan salaisella pakkokeinolla hankittua todistusaineistoa tarjota. Viranomaisen asiakirjan sisällöstä annetaan tieto suullisesti taikka antamalla asiakirja viranomaisen luona nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai kuunneltavaksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste. Tieto asiakirjan julkisesta sisällöstä on annettava pyydetyllä tavalla, jollei pyynnön noudattaminen asiakirjojen suuren määrän tai asiakirjan kopioinnin vaikeuden tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi aiheuta kohtuutonta haittaa virkatoiminnalle (JulKL 16.1). Edellä lausutusta ratkaisusta KKO 2011:49 on tullut ilmi, että siviiliprosessissa olleet velkojat olivat saaneet telekuunteludokumentit poliisilta käyttöön siviiliprosessia varten, mistä voidaan tehdä se johtopäätös, että alkuperäistä telekuuntelumateriaalia esimerkiksi tallenteen muodossa ei ole saatu käyttöön. Tämä johtuu siitä, että aineistosta, johon sisältyy teknisiä tallenteita, rajoittavat ETL 4:15 ja 9:7:ssä olevat säännökset sekä YTJulKL 13:n säännös, kuin myös PKL 10:54 ja 62:n säännökset.

ETL 4:15 ja 9:7:stä johtuen, esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvistä ääni- ja kuvatallenteista on mahdollista antaa tieto vain luovuttamalla tallenne esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi, mikäli tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa siinä esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen, mutta edelleen edellä kappaleessa 4.1 selostetuin tavoin, asianosaisella on kuitenkin oikeus pyytää näiden sijasta ääni- ja kuvatallenteista laadittuja dokumentteja, niin kuin ilmeisesti myös ratkaisussa KKO 2011:49 koskeneessa siviiliprosessissa on tapahtunut. Tämän lisäksi on myös YTJulKL 13.2:ssä säädetty vastaavanlaisesta menettelystä säännöksen koskiessa tuomioistuimia esitutkintaviranomaisen sijasta.²⁰⁵

Nähdäkseni siviiliprosessissa on siis mahdollista esittää OK 17:1:n nojalla salaisella pakkokeinolla hankittua aineistoa, joko alkuperäisessä muodossa, mikä tietysti riippuu viranomaisten harkintavallasta antaa tällaista aineistoa, tai siten, että aineisto annetaan tallenteista tehtyjen dokumenttien muodossa.

---

²⁰⁵ Ks. 4.1.

Käytännöllisenä ongelmana salaisella pakkokeinolla hankitun aineiston saamiseksi siviiliprosessia varten voi kuitenkin olla se, että salainen pakkokeino on kohdistunut siviiliprosessissa olevan vastaajan lisäksi muihin henkilöihin, jotka eivät ole subjekteina enää siviiliprosessissa. Tällöin tallenteen antaminen esitutkintaviranomaisen tai tuomioistuimen luona nähtäväksi voi loukata näiden muiden henkilöiden yksityisyyden suojaa, eikä näitä voi esittää edes siviiliprosessissa olevalle kantajalle ainakaan siinä laajuudessa, missä esittäminen mahdollisesti muiden henkilöiden yksityisyyden suojaa loukkaisi. Asianosainen voi tietysti saada tallenteiden sijasta niistä laadittuja dokumentteja, mutta käytännöllisenä ongelmana voisi siten näyttäytyä taas se, kuinka tällaisia dokumentteja on ylipäänsä onnistuttu rajoittamaan siten, että muiden henkilöiden yksityisyyden suojan alaiset tiedot eivät tule ilmi. Mikäli näitä ei ole mahdollista silloin rajoittaa siten, että yksityisyyttä koskevia tietoja pystytään pitämään salassa, vahingoittamatta itse todistusaineiston osoittamia, vastaajan syyllisyyden ja edelleen myöhemmän tuottamuksellisuuden osoittamiseksi olevia seikkoja, ei todisteesta välttämättä ole siinä laajuudessa enää mitään sellaista, mille voidaan antaa näyttöarvoa todisteena.

Yhtenä käytännöllisenä ongelmana voisi myös olla se, että henkilötodistelussa siviiliprosessissa voi olla tarpeen, että kantaja hankkii pakkokeinoja käyttäneen poliisin todistajaksi niistä seikoista, mitä se on aistihavainnoin saanut tietoonsa pakkokeinoja käyttäessään. Mikäli pakkokeinoja käyttänyttä poliisia ei ole mahdollista saada siviiliprosessiin todistamaan tietyistä sille selvinneistä aistihavainnoista, on se näyttöarvon kannalta ongelmallista, sillä merkittävänä seikkana on kuitenkin jo oikeusturvankin takia pidettävä sitä, että tallenteissa esiintyvien henkilöiden henkilöllisyys vahvistetaan aistihavainnoin tehtyjen havaintojen perusteella. Toisaalta tämä ei välttämättä ole kuitenkaan näyttöarvon kannalta ratkaiseva tekijä enää siviiliprosessissa, jos todisteena esitetään myös rikostuomio todisteena, jonka sisällöstä seuraa salaisten pakkokeinojen käyttö, sillä hankittu todistusaineisto, ja syyllisyyttä tukeva näyttö, jotka ovat johtaneet jo lainvoiman saaneeseen rikostuomioon. Mielestäni, olisikin tehokkaampaa, että asianosainen esittää ensisijaisesti todisteena itse rikostuomion, millä osoitetaan todistusteema toteen, ja toissijaisesti salaisella pakkokeinolla hankitun aineiston näyttönä, tai molemmat.

5 Johtopäätökset

Tutkimuksen kohteena olivat salaiset pakkokeinot ja niillä hankittujen todisteiden hyödyntäminen. Tässä tutkielmassa salaiset pakkokeinot on ymmärretty esitutkintaviranomaisten käytössä oleviksi, viimesijaisiksi keinoiksi esitutkinnassa olevan rikoksen selvittämiseksi. Laissa on säädetty hyvin tarkkarajaiset edellytykset salaisten pakkokeinojen käytölle. Lisäksi niiden käyttöä rajoittavat perus- ja ihmisoikeussäännökset sekä EIT:n oikeuskäytäntö. Salaisten pakkokeinojen käyttö loukkaa lähes aina jotakin kulloinkin kyseessä olevan salaisen pakkokeinon käytön kohteelle kuuluvaa oikeushyvää, kuten oikeutta yksityisyyteen tai oikeutta luottamukselliseen viestintään. Salaisten pakkokeinojen käytössä onkin kyse yhtäältä rikosoikeudellisen vastuun selvittämisestä sekä perus- ja ihmisoikeuksien välisestä punninnasta. Rikoksen selvittämiseksi ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää esitutkintaviranomaisten toimesta mitä tahansa keinoja perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamisen kustannuksella. Sen sijaan salaisten pakkokeinojen käytölle on aina oltava tiukat ja tarkkarajaiset laissa säädetty edellytykset, joiden on tullut täytyä asianmukaisesti. Lainsäädännön ja oikeuskäytännön perusteella, henkilön tulee voida edelleen luottaa siihen, että viranomaiset eivät voi puuttua henkilön suojattuihin oikeushyviin mielivaltaisesti, sillä puuttumiselle on oltava aina esitutkinta- ja pakkokeinolaissa säädetty edellytykset. Mikäli edellytyksiä salaisten pakkokeinojen käytölle ei kulloinkin selvitetävässä asiassa ole käsillä, ja salaisia pakkokeinoja on tästä huolimatta esitutkintaviranomaisten toimesta käytetty, on salaisilla pakkokeinoilla hankittu todiste asetettava tutkimuksessa esitettyjen hyödyntämiskieltosäännösten sekä oikeuskäytännön perusteella hyödyntämiskiellon alaiseksi todisteeksi, jolloin näin hankittua todistetta ei voida hyödyntää, eikä sitä oteta rikosprosessissa huomioon.

Salaisilla pakkokeinoilla hankittu todistusaineisto voi olla teknisen tallenteen tai asiakirjan muodossa. Teknisinä tallenteina esitettävä todiste voi olla esimerkiksi ääni- tai kuvallinen, jolla on osoitettu jokin rikosvastuun perustava teko. Todistusaineistoa voidaan esittää joko asiakirjatodisteluna tai katselmuksena. Oikeudenkäyntivaiheessa merkittävänä seikkana todistusaineiston ja sillä tavoitellun rikosvastuun toteuttamisen kannalta voidaan pitää sitä, että salaisilla pakkokeinoilla hankittu aineisto on dokumentoitu asianmukaisesti siten, että sillä pystytään osoittamaan uskottavasti toteen todistusteeman alainen väite.

Salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla voi olla merkitystä myöhemmin käytävässä siviiliprosessissa ensinnäkin välillisesti lainvoimaisen rikostuomion muodossa, jolloin todisteena esitettäisiin siviiliprosessissa lainvoimainen rikostuomio. Tällöin kyse on siitä, että rikostuomio esitetään todisteena, jonka sisältönä on ollut rikosprosessissa ratkaistavana ollut syyllisyyskysymys ja sen ratkaisu. Salaiden pakkokeinojen ollessa viimesijainen keino rikoksen selvittämiseksi rikosprosessissa, tutkimuksessa on pidetty kiinni siitä lähtökohdasta, että tällainen rikostuomio on perustunut vahvoilta osiltaan, ellei jopa täysimääräisesti siihen, että tosiasiaassa syyllisyyskysymys on näytetty toteen nimenomaisesti salaisilla pakkokeinoilla hankitulla todisteella. Rikosprosessia seuraavassa siviiliprosessissa on voinut olla kyse vahingonkorvausvaatimuksesta, joka on perustunut olennaisesti siihen rikosprosessissa esitettyyn historialliseen tapahtumainkulkuun, jolla syyllisyyskysymys on näytetty toteen. Tästä voi seurata, että todistelua ei enää ole tarpeen esittää rikostuomiossa selvitetystä seikoista uudelleen siviiliprosessissa. Tämä johtuu siitä, että oikeuskirjallisuuden ja -käytännön perusteella on selvitetty, että rikostuomiolle voidaan antaa siviiliprosessissa vahva todistusvaikutus. Vahva todistusvaikutus tulisi kyseeseen tilanteessa, jossa ei ole aihetta epäillä rikostuomion luotettavuutta, ja syyllisyyskysymys on rikosprosessissa näytetty ja ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla.

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisin kysymys on ollut se, voidaanko itse salaisilla pakkokeinoilla hankittua todistusaineistoa hyödyntää myöhemmässä siviiliprosessissa, ja jos voidaan, missä määrin ja missä laajuudessa aineistoa voidaan hyödyntää? Selvitettävänä on siten ollut nimenomaisesti se, missä määrin salaisilla pakkokeinoilla hankittua näyttöä ja siihen perustuvaa dokumentaatiota on asianosaisten saatavilla.

Tämän tutkimuksen nojalla voidaan pitää perustellusti selvitettyinä sitä, että rikosprosessin asianosaisilla on voimassa olevan lainsäädännön perusteella ja sen rajoissa oikeus saada haltuunsa sellaista aineistoa, jota on hankittu esitutkintaviranomaisten toimesta salaisilla pakkokeinoilla. Aineistoa on mahdollista saada vähintäänkin siinä muodossa, miten aineistoa on esitetty rikosprosessia koskevassa suullisessa käsittelyssä. Rikosprosessissa se näyttö, mikä salaisilla pakkokeinoilla on hankittu, on voinut olla esimerkiksi telekuunteludokumentaation muodossa itse tallenteen sijasta. Tutkimuksessa on kuitenkin selvitetty, että informaatiolle, joka näyttäytyy tallenteen muodossa, on haluttu antaa lainsäädännössä erityistä suojaa, mikäli tallenteista on havaittavissa muuta kuin rikoksesta epäiltyyn liittyviä yksityisyyden suojan alaisia tietoja. Oikeuskirjallisuudessa on todettu,

että tallenteiden epäamisestä tulisi kuitenkin pidättäytyä. Pääsääntönä on pidettävä sitä, että asianosaisilla on oikeus saada informaatiota vaatimassaan muodossaan haltuun, mutta tietopyynnön ratkaisee lopulta korkein hallinto-oikeus. Lähtökohtaisena edellytyksenä salaisilla pakkokeinoilla hankitun todisteen saatavuudelle on asetettu, että salaisen pakkokeinon käytöstä on ilmoitettu sen kohteelle, ja että todiste on tullut JulkL:n nojalla julkiseksi.

Siviiliprosessissa voidaan lähtökohtaisesti esittää mitä tahansa näyttöä asiaa tutkivalle tuomioistuimelle OK 17:1.1 vapaan todistelun periaatteen mukaisesti. Myös oikeuskäytännöstä on havaittu, että salaisella pakkokeinolla hankittua todistelua on mahdollista esittää myöhemmässä siviiliprosessissa, ja että tällaisella todisteella voi olla hyvinkin suurta merkitystä näyttöarvon kannalta. Huomionarvoinen seikka myöhempää tutkimusta ajatellen on kuitenkin se, että sekä oikeuskirjallisuudessa että -käytännössä on hyvin vähäisissä määrin selvitetty kysymystä salaisilla pakkokeinoilla hankittujen todisteiden hyödynnettävyydestä siviiliprosessissa.

Salaisilla pakkokeinoilla hankittua todistusaineistoa on siis mahdollista saada hyödynnettäväksi siviiliprosessia ajatellen, mutta alkuperäistä materiaalia ei välttämättä ole mahdollista saada, jos aineistoon sisältyy teknisiä tallenteita. Salaisilla pakkokeinoilla hankituilla todisteilla voi olla suurta merkitystä myöhemmässä siviiliprosessissa silloin, kun kyse on siviilioikeudellisesta vastuuperusteesta, joka on olennaisessa yhteydessä rikosprosessissa selvitettyyn ja rikosvastuun osoittamaan tekoon ja sen historialliseen tapahtumainkulkuun. On mahdollista, että salaisella pakkokeinolla on saatu haltuun juuri sellaista todistusaineistoa, joka samalla osoittaa vastaajan siviilioikeudellisen vastuuperusteen. Huomionarvoista on, että tässä hypoteettisessa tilanteessa, merkityksellistä on, että salaisella pakkokeinolla hankittu aineisto ei ole luonteeltaan sellaista, joka loukkaa muiden kuin siviiliprosessissa esiintyvien asianosaisten yksityisyyttä, jolloin käytännössä on mahdollista, että todistusaineistoa rajoitetaan, tai että se ei ole saatavilla sellaisena, että todisteella pystyttäisiin siviiliprosessissa näyttämään tehokkaasti halutun todistusteeaman alainen väite toteen. Tarkoitan tällä sitä, että jos salaisella pakkokeinolla hankittua aineistoa halutaan hyödyntää, tehokkainta olisi näyttöarvoa ajatellen se, että dokumentaationa saatu aineisto on mahdollisimman alkuperäinen ja siinä muodossa, missä se oli rikosprosessin suullisessa käsittelyssäkin.

Tutkimuksen tekeminen salaisella pakkokeinolla hankitun todisteen hyödyntämisestä siviiliprosessissa on luonnehdittavissa haastavaksi, sillä salaisten pakkokeinojen käytöstä siviiliprosessissa ei ole ollut oikeuskirjallisuutta juurikaan saatavilla. Myös korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö tähän liittyen oli hyvin ohutta, joten tutkimusta oli siten tarkoituksenmukaista tehdä siviiliprosessi lähtökohtaan liittyen ainoastaan voimassa olevaa lainsäädäntöä tulkitsemisella.

Nähdäkseni tutkimuskysymyksiin kuitenkin onnistuttiin tutkielmassa vastaamaan lainopillisin keinoin. Salaisiin pakkokeinoihin liittyy niin paljon erityispiirteitä, että salaisilla pakkokeinoilla hankittua todistusaineistoa ja sen hyödyntämistä siviiliprosessissa tutkitaisiin jatkossa vielä syvällisemmin. Esimerkiksi salaisiin pakkokeinoihin liittyvät perus- ja ihmisoikeuskysymykset tuovat mielekkään aihion tulevalle tutkimukselle. Käsillä olevaa tutkimusta taas olisi mielekkästä jatkaa siten, että tutkimus kohdistuisi jatkossa erityisesti RL 39 luvussa säädettyihin velallisen rikoksiin ja niitä seuraavien siviilioikeudellisten vaatimusten tutkimiseen alempien oikeusasteiden ratkaisujen perusteella, edellyttäen että tällaisia ratkaisuja on saatavilla, sillä korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö tähän liittyen on vielä vuoden 2021 alkuun mennessä ollut hyvin laiha muutamaa tapausta lukuun ottamatta. Positiivista kuitenkin on, että tässä laihaksikin luonnehdittavissa olevassa oikeuskäytännössä on havaittu salaisilla pakkokeinoilla hankitun aineiston olevan merkittävässä asemassa siviiliprosessissa ainakin jo julkaistun, mutta määrältään hyvin rajallisen oikeuskäytännön perusteella.